LiU
Linköpings universitet
Institutionen för studier av
samhällsutveckling och kultur,
ISAK

RÖKSTENENS OCH FUTHARKENS PLATONSKA KOSMOLOGI

Spåren av antikens idégods hos järnålderns skandinaviska krigarelit

av *Fredrik Ousbäck*

C-uppsats ht 2007

Handledare: *Dag Lindström*
ISRN: LIU-ISAK/HI-C--08/0003--SE

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning ~ 3
   - 1.1 Syfte och frågeställningar ~ 4
   - 1.2 Teori- och metoddiskussion ~ 4
   - 1.3 Källmaterial ~ 5
   - 1.4 Forskningsläge ~ 6
     - 1.4.1 Synen på den yngre järnåldern ~ 6
     - 1.4.2 Runforskningen ~ 8
     - 1.4.3 Nag Hammadi-texterna, gnosticism och hermetism ~ 9
     - 1.4.4 Synen på Platon och Timaios ~ 9
   - 1.5 Kort beskrivning av romersk järnålder i ett europeiskt perspektiv ~ 10

2. Vad är platonsk kosmologi? ~ 13
   - 2.1 Pythagoréerna, Platon och den gudomliga harmonin ~ 14
   - 2.2 Platonism och gnosticism ~ 14
   - 2.3 Den pythagoreiska skalan ~ 15
   - 2.4 Platon, talmagi och *3168* ~ 17
   - 2.5 Platonism och det ofitiska diagrammet ~ 18
   - 2.6 Kort Platonsk summering ~ 21

3. Futharkens ursprung och funktion ~ 22
   - 3.1 Om runorna och om att uppfinna alfabet ~ 22
   - 3.2 Det ofitiska diagrammets koppling till futharken ~ 23
   - 3.3 De germanska krigareliternas ideologiska förebilder ~ 26
   - 3.4 De tidigaste runinskriptionerna ~ 28

4. Rökstenens kosmologi och funktion ~ 29
   - 4.1 En kontextuell bakgrundsbeskrivning ~ 29
   - 4.2 En kort resumé av tidigare resultat ~ 31
   - 4.3 Kvarnchiffret på stenens topp - det kosmiska diagrammet ~ 32
   - 4.4 Uameth och Sanningen ~ 35
   - 4.5 NIN-NUN och det kosmiska diagrammets andra upprepning ~ 35
   - 4.6 De tre korsen i linje ~ 39
   - 4.7 Det kosmiska diagrammets tredje upprepning på stenens baksida ~ 40
   - 4.8 99 runor om *Tiaurik* och *Skati Marika* ~ 41
   - 4.9 Stenens språkliga text ~ 42

5. En sammanfattande diskussion ~ 44

6. Referensförteckning ~ 47

Bilagor:

- I. Gåtornas lösning ~ 49
- II. OOSSOOOSSZ och dess gematriska funktion ~ 51
- III. Runorna, chiffer och koder ~ 53
- IV. Stenens text ~ 54
- V. Texten placerad på stenen ~ 57
- VI. Rökstenen i bilder ~ 58

1. Inledning

Den gamla synen på nordisk mytologi och synen på vår sena förhistoria - med vikingar och vendelgravar - är i upplösning. Det visar inte minst resultaten av det så kallade *Midgårdsprojektet* vid Lunds universitet som pågått sedan slutet av 90-talet. En del ser i detta en fara för att vårt kulturarv fragmentiseras och därmed riskerar att försvinna. Andra ser istället en möjlighet att återigen vetenskapligt kunna behandla denna tidsperiod med en ny historiesyn, fri från nationalromantiska och subtilt rasistiskt germanistiska fabuleringar.

Det samtida skriftliga källmaterialet är nästan obefintligt men i Sverige finns ett undantag, nämligen den högst gåtfulla Rökstenen från början av 800-talet. Den är mycket mer än en traditionell runsten, den är ett monument med den ojämförligt längsta runinskriften som existerar med ungefär 780 stycken runtecken. Tyvärr har språkforskarna hittills inte kunnat ge en tolkning av texten som egentligen tillför vår historieskrivning någonting alls.

Ur ett skandinaviskt perspektiv är frågorna om runalfabetet *futharkens* uppkomst och Rökstenens gåtor olösta klassiker. Ett olöst problem är per definition ett misslyckande som givetvis beror på en eller flera orsaker. Det ska jag titta närmare på senare. Men som ett anslag vill jag redan här måla upp utgångspunkten att tidigare förklaringsförsök byggt på en bristfällig kontextuell grund som till stora delar vilat på arvet av den gamla nationalromantiska bilden av Norden. Min analys tar därför utgångspunkt i en modernare beskrivning av den aktuella tidsperioden, där jag i den teoretiska överbyggnaden tar hänsyn till ideologi, identitet, diffusionsmekanismer m.m. Den sena järnålderns skandinaviska krigarelit var inte bara *påverkad* av romersk militärideologi och av senantik kultur, de *kopierade* den i stora stycken om än i modifierad form. Det är den kontextuella utgångspunkten i hela mitt resonemang.

Denna undersökning tar vid där jag slutade i B-uppsatsen "Rökstenens gåtor, koder och talmagi".[1] I den vågade jag dra slutsatsen att Rökstenens funktion och förklaring bäst beskrivs genom ett kosmologiskt raster. Denna kosmologi visade sig bära tydliga spår av senantikt idégods. Ett faktum som jag nu avser att undersöka närmare.

[1] Fredrik Ousbäck, *Rökstenens gåtor, koder och talmagi; En analys av tidigare tolkningar och betraktade med modern historiesyn,* B-uppsats i historia, Linköpings universitet 2007.

1.1 Syfte och frågeställningar

I aktuella arkeologiska och historiska beskrivningar av den senare järnålderns skandinaviska strukturer framträder bilden av en genomgripande samhällsomdaning. En ny slags krigarelit etablerades som med ideologiska förebilder hämtade från kontinentens romerska och hellenistiska kulturvärld i grunden förändrade samhällsordningen. Mer om det nedan. Till termen ideologi kan kosmologi föras och följdfrågan blir då om också ett senantikt kosmologiskt tankegods kan spåras i källmaterialet. Kan man med denna modernare kontext komma längre i en analys av futharken (runalfabetet) och av Rökstenen? Jag menar det är sannolikt - baserat på min tidigare uppsats - och vill därför formulera mina huvudsyften enligt följande:

- Att pröva hypotesen att Rökstenen är en konstruktion som innehåller ett senantikt tankegods, möjligen med mysteriekristna inslag, och att detta kan ge en helhetsförklaring och en sammanhängande tolkning av stenens komposition och budskap.
- Att pröva hypotesen att runorna och runalfabetet *futharken* har skapats under stark påverkan av samma senantika tankegods.

1.2 Teori - och metoddiskussion

Den teoretiska överbyggnaden - eller diskursen - jag utgår ifrån i undersökningen och resonemanget följer fullt ut moderna historiska handböckers beskrivning av Skandinavien under perioden 300-tal till 1000-tal. En ny slags elitklass etablerades som i hög grad kännetecknades av militärideologi och krigarmentalitet med religiösa anslag. Samhällsordningen förändrades och den sociala stratifieringen blev tydligare. Begravningsskicket differentierades till följd av att trosuppfattningar och kultutövning uppenbart förändrades radikalt under perioden. Skandinavien blev under denna tid mer integrerat med, och påverkat av, övriga Europa. Givetvis uppstod olika elitgrupperingar med sina egna särdrag men grundelementen i det man kan utläsa kommer från syd. Det mest uppenbara exemplet på detta är kanske skriftkonsten genom runor, eller snarare runkonceptet. En ordinär skriftkonst är det inte tal om för än på 700-talet. Runornas förlaga är givetvis de romersk/grekiska bokstäverna.

En utveckling av detta resonemang är att om den materiella och politisk-ideologiska elitkulturen, som manifesterar sig i hjälmar, svärd, brakteatrar o.s.v. otvetydigt har sin förlaga i senantika kulturmönster är det rimligt att också undersöka religiösa och kosmologiska uppfattningars eventuella samband med denna kulturförändrings ideologiska förebilder. Vetenskapsteoretiskt kan man här tala om begrepp som kulturell diffusion och religiös synkretism. Det senare begreppet är idag en aning belastat, men kan avgränsas till grundbetydelsen att en ny religion uppstår som en medveten blandning av två, eller fler, andra religioner.

Jag menar även att en viss medvetenhet om modernare teoribildningar som *rational choice theory*[2]*, network theory*[3]*, centrum-periferi teori*[4] kan vara intellektuellt fruktbart och

[2] Se t.ex. http://plato.stanford.edu/entries/economics/#5
[3] Se t.ex. http://www.lancs.ac.uk/fass/sociology/papers/law-notes-on-ant.pdf
[4] Se t.ex. http://www.encyclopedia.com/doc/1O88-centreperipherymodel.html

ideologiskt befriande i denna undersökningsprocess.

Skall en sådan undersökning lyckas måste man givetvis (***1)***; Börja med en djupare analys och beskrivning av det senantika idégods som kan vara relevant och det är då framför allt grunddragen i Platons kosmologi och indirekt pythagoreiska principer som kommer ifråga. Därefter vidtar (***2)***; En blandning av komparativ och deduktiv undersökningsprocess mot resultaten i punkt *1*. Genom att utgå ifrån hypotesen att runorna/futharken har ett mysterie-religiöst ursprung och funktion, är mitt mål och förhoppning att genom futharkens uppenbart medvetna olikhet med antikens alfabet och ikonografiska analyser av runorna kunna förklara futharkens funktion och påvisa den senantika kosmologiska kopplingen. Lyckas detta kan jag, (***3)***; Teoretiskt arbeta med utgångspunkten att det Rökstenen vill manifestera är just denna påvisade kosmologi, och jag har därmed en nödvändig kontext för den vidare analysen av Rökstensmonumentet.

Det finns i forskarsamhället en mycket stor tveksamhet och skeptisk hållning kring analyser som påstår sig se talmagiska eller numerologiska sammanhang i religiösa texter eller runor, och det är i grunden givetvis en mycket sund inställning. Det är ställt utom allt tvivel att talsamband som kan verka övertygande ofta uppträder av statistiskt och matematiskt lättförklarliga skäl. Kraven måste därför vara oerhört höga på den typen av resonemang. I den platonsk/pythagoreiska kosmologin återfinns ett tal- och geometrisystem som kan beskrivas genom en till stora delar logisk harmoni-matematisk princip. Det är detta systems logik och talrelationer som måste beläggas i futharken och i Rökstenen. Annars kan teorin anses falsifierad.

Min teoribeskrivning har drag av en deduktiv-nomologisk modell men jag har också ambitionen att försöka anlägga en berättarmodell grundad i Arthur Dantos´ anda. Berättelsen har en början, en mitt och ett slut. Berättelsens mitt är "orsak" och dess slut är då en "verkan". Det vi vill få förklarat är alltid en förändring, säger Danto, och det är en sådan förändring jag menar att runkonsten är ett uttryck för.[5]

Mitt språk kommer att vara enkelt och vardagligt till sin karaktär, och det är ett högst medvetet val. Komplexiteten i denna text ligger på ett annat plan och är många gånger i sig själv tillräckligt krävande.

1.3 Källmaterial

Det källmaterial jag kommer att använda är Platons texter *Timaios* och *Staten*, engelska översättningar av de gnostiska *Nag Hammadi skrifterna*, texter av *Kelsos* och *Origenes* från 100-talet och 200-talet i engelsk översättning, illustrationer av *Robert Fludd* från hans verk från början av 1600-talet och indirekt den gotiska *Silverbibeln. Den poetiska Eddan* kommer jag att hänvisa till på ett antal ställen. Den är nedskriven under 1200-talet på Island men anses allmänt innehålla dikter som uppkommit under vikingatid. Men det innebär givetvis ett källkritiskt problem och måste användas med stor varsamhet och försiktighet. Problemet är inte bara tidsavståndet mellan 1200-tal och vikingatid, utan också det geografiska avståndet. Vad representerar dessa isländska dikter? Säger de något om östskandinaviska förhållanden?

Därutöver kommer givetvis *Rökstenen* och dess text i Riksantikvarieämbetets översättning

[5] Sören Kjörup, *Människovetenskaperna: Problem och traditioner i humanioras vetenskapsteori* (Lund, 1999), s. 156f.

att ingå i källmaterialet. Ingen av dessa källtexter, undantaget *Eddan,* är kontroversiella i källkritiskt hänseende eller ifrågasatta som originaltexter. Jag kommer också att diskutera ett antal runfynd, men dessa är inte att betrakta som källtexter utan som arkeologiska fynd. Inte heller dessa fynd är på något sätt ifrågasatta. På ett ställe hänvisar jag till Vadstenabrakteaten och den är visserligen försvunnen från Statens Historiska Museum sedan 1938, men någon diskussion eller ifrågasättande om datering eller äkthet finns inte.

1.4 Forskningsläge

Denna uppsats berör flera forskningsområden som det kan vara på sin plats att kortfattat kommentera och återge forskningsläget kring. Symtomatiskt nog är det bara inom runologin som inget nytt egentligen har skett på snart 50 år vad gäller de tidiga runorna. Inom de andra ämnesområdena har det skett mycket nytänkande.

Forskningsläget kring Rökstenen redogjorde jag för i min förra uppsats och kan sammanfattas med att den "officiella" tolkningen från 50-talet ligger fast och att någon forskning i egentlig mening inte bedrivits om stenen sedan dess. Språkligt sett menar man från Riksantikvarieämbetets sida att stenen är "löst" och innehållet anses anspela på för oss idag okända myter och sagor.[6]

1.4.1 Synen på den yngre järnåldern idag

Den skandinaviska yngre järnåldern är en epok som framförallt arkeologer behandlar eftersom perioden nästan helt saknar skriftligt källmaterial. Däremot är den synkron med europeisk tidigmedeltid och där finns ett omfattande skriftligt källmaterial. Med risk för upprepning så är bilden av den romerska och yngre järnåldern i dag helt annorlunda än den nationalromantiska uppfattningen som så länge fick definiera "vikingatiden". Det finns fortfarande en viss skillnad mellan inomskandinaviska forskare och utomskandinaviska. Ett exempel är den finske Matti Klinge som fördomsfritt beskriver "vikingatiden" i Östersjön helt utan koppling mellan termen "viking" och "skandinav". Han beskriver helt korrekt hur den plundrar/handelskultur som definierar "vikingatiden" var en verksamhet som var spridd även bland britter, balter och slaviskspråkiga grupper. Riktigt så långt har inte frigörelsen kommit i Sverige. Här återfinns ofta en åtskillnad mellan "viking" och "vendiska sjörövare" i historiska arbeten.[7]

En annan viktig korrigering av tidigare uppfattningar är att man numera menar att dessa vikingatåg var elitens företag.[8] Idén om den fria odalbonden som under somrarna lade ned plogen för att ge sig ut på vikingatåg är borta.[9] Generellt har begreppet "folk" problematiserats

---

[6] Se Helmer Gustavsson, *Rökstenen* (Uddevalla 1991), utgiven av RAÄ och återger forskningsläget samt "officiell" tolkning.

[7] Se Matti Klinge, *Östersjövärlden* (Keuru 1995), s. 18.

[8] Det framgår tydligt av de s.k. ”Ingvarsstenarna” som rests till minne av män som aldrig återkom från ett känt vikingatåg i mitten av 1000-talet. Dessa runstenar, ca. 30 st., är alla resta vid stormannagårdar. Se vidare i Mats G. Larsson *Ett ödesdigert vikingatåg; Ingvar den vittfarnes resa1036-1041* (Stockholm 1990).

[9] Denna romantiska bild återges t.ex. av Prof. Mårten Stenberger *I vikingarnas spår* (Uddevalla 1967) som utgavs i samband med en TV-serie om vikingar, där han i inledningen skriver: ”*Nordbornas ständiga längtan att uppleva något nytt och möta vidare horisonter än hemmavid underblåstes av tidens oro och fick för de unga ett naturligt utlopp i färder och äventyr. Men när de varit ute en tid och vunnit byte vände de tillbaka till*

och kritiserats. Det är de stratifierade samhällsgrupperna och dess indelning i samhället snarare än geografiska områden som förenat eller åtskiljt människor. Förr fanns inte denna problemställning utan ett namngivet "folk", t.ex. "Svear", kunde oproblematiskt beskrivas enhetligt och detta "folk" tänkte man sig kunna underkuva andra "folk" och det fanns tills bara för att par decennier sedan beskrivningar av "välden", t.ex. "sveaväldet" som "underkuvade götarnas folk". En och annan arkeolog eller språkforskare kan än idag hänge sig åt liknande beskrivningar, men huvudlinjen är alltså en annan; En krigisk aristokrati, någon eller några procent av befolkningen, var bärare av vad som kan beskrivas som vikingakulturen.[10] Dess spår är tydliga och de ideologiska förebilderna var hämtade i den romersk/hellenistiska kulturvärlden, men med den skillnaden att den germanska krigarelitens samhällsstruktur inte gjorde någon åtskillnad mellan det militära och civila, vilket alltid hade kännetecknat de romerska statssystemen. Den germanska, och skandinaviska, aristokratin kom att definiera sig i enbart militära och religiösa termer.[11] Inte heller kan man se denna tids "svenska" kultur som enhetlig. Lokala variationer tyder på att olika grupperingar hade sina specifika identitetsskiljande drag. Ett tydligt exempel är fynden i det uppländska Vendel vars begravningsmönster av ledarskiktet skiljer sig fullständigt mot t.ex. storhögarna i Gamla Uppsala. I Vendel finner man obrända båtgravar, i Gamla Uppsala brandgravar med storhögar. Ännu märkligare är kanske de obrända båtgravarna i Valsgärde som ligger bara tre kilometer från högarna i Gamla Uppsala.[12]

Ett annat faktum som bör nämnas, då det kan tänkas strida mot den gängse uppfattningen, är att “kristet” material från denna tid är ganska vanligt i Sverige. Även vikingatida gravar på olika håll i landet tolkas idag som “kristna”. De nyligen avslutade arkeologiska undersökningarna i Varnhem är ett bra exempel på detta. Där fann man resterna av en kyrka och en kristen kyrkogård från 800-talet.[13] Alltså ungefär från samma tid som när Rökstenen restes. Termerna “kristet” och “kristendom” är dock problematiska och skall egentligen oftast förstås som “katolskt” eller “ortodoxt”.

Den gamla enhetliga bilden av nordisk vikingatidskultur har ersatts med en mer komplex syn. Även den hedniska religionen som tidigare beskrevs i detalj har alltmer ifrågasatts och idag är den dominerande uppfattningen att man inte kan säga särskilt mycket alls om nordbornas religionsuppfattningar. Detta ämnesområde har behandlats i "Midgårdsprojektet" vid Lunds universitet där bland andra arkeologiprofessorn Anders Andrén ingick. Han bekräftar denna nya syn på järnålderns religionsuppfattningar. Den var inte en isolerad urnordisk religion utan direkt påverkad av Rom och kristendomen. Den var heller på intet sätt enhetlig eller omfattade den vanliga människan utan förmodligen bara aristokratin.[14]

Man kan här också påpeka att den nya kungliga ideologi som utvecklas under den sena järnåldern, eller europeisk tidigmedeltid om man så vill, präglades av en stark sammankoppling av kungamakten och religionen.[15] Det finns klara tecken på att även kungatiteln - eller ämbetet - i det förkatolska Sverige hade religiösa innebörder. Just titeln

---

hemjorden...” och vidare: ”*En duktig karl kunde efter eget behag samla äventyrslysten ungdom omkring sig och med några goda skepp ge sig ut på härtåg till främmande kuster..”*

[10] Se Harald Gustavsson, *Nordens historia; En europeisk region under 1200 år* (1997), s. 32.

[11] Se Dick Harrison, *Krigarnas och helgonens tid* (Värnamo 1999), s. 426ff.

[12] Dag Lindström, *Forntid i Sverige - en introduktion* (Uddevalla 2006), s. 105f.

[13] Se http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?a=697863 (2007-09-27)

[14] Se t.ex. intervju i *Populär Historia:* http://www.popularhistoria.se/o.o.i.s/387, där Andén säger att "*Begreppet nordisk hedendom upplöses i dag. Det finns ingen enhetlig nordisk tradition och inte heller något gemensamt ursprung. Själva gudamytologin uppbars förmodligen endast av en liten samnordisk aristokrati".*

[15] Se t.ex. Lotte Hedeager, *Skuggor ur en annan verklighet* (1997), s. 89ff.

"konung" uppträder som en innovation under folkvandringstid hos germanerna, men ordets egentliga ursprungsbetydelse är omstridd.

I sin avhandling "Decolonizing the Viking Age" (Lund, 2003) avfärdar Fredrik Svanberg helt vikingamyten som en nationalromantisk 1800-talskonstruktion utan något förklaringsvärde alls. Den är fel på alla avgörande punkter, menar han.[16]

Även Åke Hyenstrand beskriver i sin lärobok "Lejonet draken och korset" denna nya historiesyn och hur det förhistoriska Sverige hade livliga kontakter med, och starkt påverkades av, kontinenten och omvärlden.[17]

1.4.2 Runforskningen

Inom runforskningen sker tyvärr väldigt lite. Nya fynd hittas då och då, och dessa översätts och katalogiseras, men avsaknaden av nytänkande är påtagligt. En avhandling av Björn Andersson, *Runor, magi, ideologi; En idéhistorisk studie* från 1997, belyser runforskningen historiografiskt och den bekräftar denna bild av ett starkt konservativt forskningsklimat. Men huvuddragen inom runologin kan i alla fall sammanfattas på några punkter:

Det står klart för alla att runtecknen har sina förlagor i de romerska och grekiska alfabeten. Det har diskuterats huruvida det grekiska eller det romerska är "huvudförlagan", men ingen samsyn råder. Enligt Bengt Odenstedt är detta också en mycket kontroversiellt fråga.[18] Inte heller råder det någon samsyn - eller klar bild - av var runskriften uppfanns. Däremot kan man konstatera att de tidigaste runfynden kan dateras till 100-200 e.Kr. De tidigaste runorna kallas för samgermanska eller ibland urnordiska. De ordnades i ett runalfabet - *futharken* - och bestod av 24 tecken. Huruvida denna futhark och runorna uppfanns samtidigt vet man ingenting om. De tidigaste återgivningarna av futharken är funna i Sverige och dateras till 400-tal.

Senare på 700-talet reducerades antalet runor till 16 i Skandinavien men utökades till 33 i England och i frisiska områden. Det är framför allt runinskrifter från denna period och framåt som runologin inriktar sig på av naturliga skäl; det är först under denna period som runorna tycks ha använts till "vanlig" skrift och lite längre inskriptioner dyker upp. Initialt användes runorna bara till att rista in enstaka ord. Det är i vart fall vad fynden visar.

Tredje riket och nazismen ägnade sig givetvis mycket åt runologiska spekulationer, bland annat i den SS styrda forskningsorganisationen "Ahnenerbe". Runorna ansågs kunna förmedla den germanska rasens andliga arv och runmagiska fabuleringar var vanliga. Efter andra världskriget blev därför runologi ett belastat ämne vilket löstes genom att fjärma sig från runmagiska teorier.[19] Runskrift beskrevs härefter i stort sett uteslutande som ett "vanligt" skriftspråk utan religiös-magisk koppling. Denna tradition lever ännu mycket starkt inom runologin och som en följd därav ser man mycket kritiskt på alla försök att beskriva runkonsten med religiös-magiska kopplingar.

Runologin har kritiserats för att vara teoretiskt och metodiskt svag - även av runologer - men Andersson tycker sig kunna se ett visst uppvaknande eftersom ny kunskap spräckt den hittills motsägelsefria bilden av runorna. Han pekar också på ett par större runvetenskapliga

---

[16] Fredrik Svanberg, *Decolonizing the Viking Age 1 & 2* (Lund, 2003).

[17] Åke Hyenstrand, *Lejonet draken och korset (Lund, 1996).*

[18] Bengt Odenstedt, *On the Origin and Early History of the Runic Script: Typology and Graphic Variations in the Older Futhark* (1990), s.145.

[19] Här var det fr. a avhandlingen *Målruner og troldruner: Runemagiske studier* (Köpenhamn, 1952) av Anders Baekstedt som lade fast den nya kursen.

projekt som t.ex. “De vikingatida runinskrifternas kronologi“ vilka krävde en utveckling av metod och teori.[20] Det var framför allt Lennart Elmvik och Lena Peterson som utarbetade en kronologimetod för datering av runinskrifter.

I de delar som är relevanta för min undersökning finns alltså ingen direkt forskningsfront då runologers fokus ligger på helt andra frågor.

1.4.3 Nag Hammadi-texterna, gnosticism och hermetism

Segraren skriver som bekant historien och det gäller givetvis även kyrkan. I den ekumeniska tanken ligger en längtan tillbaka till en gyllene epok på 100-talet då kristendomen var enhetlig och kyrkan ännu inte splittrad. Denna kyrkohistoriska "sanning" är inte längre giltig. 1945 hittade man i Egypten en samling på 52 religiösa texter och dittills okända kristna evangelier av gnostiskt ursprung, nedskrivna på sent 300-tal. De grävdes förmodligen ner under de utrotningskampanjer av "kätterska" läror som pågick vid denna tid. Dessa texter har i grunden förändrat synen på den tidiga kristendomen och på gnosticismen. I textsamlingen finns också hermetiska texter som återger dialoger med figuren Hermes Trismegistos vilket visar på en koppling mellan hermetism och gnosticism.

Det jag anser vara viktigt för mitt vidare resonemang är att understryka hur den äldre uppfattningen om en "enhetlig kristendom" idag har ersatts av en pluralistisk syn där det beskrivs en *rad* olika tolkningar och inriktningar. "Kristendom" kunde initialt vara en mängd olika doktriner som först under 400-talet började framstå som mer enhetlig.[21]

De gnostiska trosinriktningarna - vilka också var många och olikartade - var starkt påverkade av hellenistisk filosofi och inte minst av Platons metafysik och världsåskådning.[22] Vad gnosticism är tänker jag inte närmare beskriva i detta sammanhang, utan kort bara ange att dessa grupper som utgångspunkt ansåg att människan bar på ett gudomligt ursprung inom sig och att detta ursprung doldes av den materiella världens skapare Jahve. Kristus hade uppenbarat sig i Jesus och visat på en väg till "insikt", på grekiska *gnosis.* Men denna kunskap var ofta av esoterisk art, alltså exklusiv eller hemlig. Denna grundsyn liknar alltså i mångt och mycket den platonska beskrivningen av en evig spirituell idévärld och en materiell sinnesvärld.

1.4.4 Synen på Platon och Timaios

I filosofisk och idéhistorisk handbokslitteratur från 1950- och 60-talen beskrivs ofta Platons kosmologi i nedsättande ordalag. Anders Wedberg, professor i teoretisk filosofi, beskriver Platons *Timaios* som ett "lekfullt tidsfördriv" och att Platon här i ger prov på "ovetenskapligt fantasteri, som skarpt kontrasterar mot t.ex. atomisternas nyktra verklighetssinne".[23] En sådan hållning uppmuntrar självklart inte till djupare analyser av Platons idévärld och metafysik. Men något har hänt de senaste årtiondena och numera lyfts *Timaios* fram som Platons kanske viktigaste skrift, och internationella konferenser i ämnet anordnas. Ronny Ambjörnsson (och han är inte ensam) kallar *Timaios* för "en av de mest inflytelserika skrifterna överhuvudtaget i

---

[20] Björn Andersson, *Runor, magi, ideologi: En idéhistorisk studie* (1997), s. 380f. och s. 387.
[21] Se t.ex. Ronny Ambjörnsson, *Människors undran* (Falun 2004), s. 329f.
[22] Ibid. s. 333.
[23] Anders Wedberg, *Filosofins historia: Antiken och medeltiden* (Stockholm 1958), s. 74 och s. 78.

vår idéhistoria".[24] Varför denna omvärdering? Det finns det säkert många förklaringar till, men en orsak till den njugga inställningen tidigare var nog att det platonska tankegodsets i *Timaios* ansågs vara mer religiös spekulation än filosofi hade kopplingar till "ovetenskaper" som Atlantis, alkemi, talmystik och esoteriskt tänkande under upplysningen samt att den ansågs stå nära teosofi. Och det var naturligtvis vetenskaplig paria under det rationella 1900-talet. Mindre rationellt är det givetvis att avfärda historiska fenomen på basis av att man ogillar dem. Men idag är alltså synen en annan; vill man förstå senantikens kosmologiska tankegods, utan att värdera det, måste man ta till sig *Timaios* och erkänna vilken enorm betydelse denna texts idégods har haft på västerlandets tänkande, särskilt under tidigmedeltiden.

1.5 Kort beskrivning av folkvandringstid till vikingatid i ett Europeiskt perspektiv

Den "gamla" germanistiska historiesynen på Nordens förhistoria ligger till grund för Rökstenens officiella tolkning. Det är därför viktigt, om man åter vill analysera stenens text och konstruktion, att här lite mer ingående presentera "den nya" historiesynen och understryka ett par områden.

Det är vanskligt att med säkerhet uttala sig om förhållandena i Skandinavien under folkvandringstid. Man har huvudsakligen att förlita sig på arkeologiska fynd och ur det materialet framtonar i vart fall bilden av att en genomgripande samhällsförändring pågick. Det är till denna tid som de berömda guldhalskragarna från Ålleberg och Möne i Västergötland daterats och det är under folkvandringstid som man finner det stora antalet brakteatrar i guld. En del med runinskrift, andra med figurer och symboler. Dessa guldmedaljonger har troligen sin förlaga i romerska kejsarmedaljonger. Det är kortfattat tal om en ny materiell elitkultur, i hög grad influerad av romarriket. Man brukar beskriva en germansk kultursfär som uppstår under perioden och den kan sägas omfatta Mellaneuropa och Sydskandinavien. Det som namngett perioden är alltså "folkvandringar" och det är ett fenomen som förbryllat forskningen genom åren. Idag råder det trots allt en ganska bred samsyn om att dessa "folk" skall förstås som grupperingar vars medlemmar kunde vara av olika ursprung och med olika språk och traditioner. Ett exempel är benämningen "goter" som uppstår redan på 200-talet men uppenbarligen upptogs som folknamn av lite olika folkgrupper. På 390-talet bytte en grupp som kallats sig *Greutungi* namn till *Ostrogothi* ("de lysande goterna). Men redan år 291 bytte en annan gruppering, *Tervingi*, namn och kallade sig för *Vesigothi* ("de ädla goterna").[25] Folkgrupperingar verkar kunna ha gått in och ut ur "folkslag" och att tänka i etnicitet är knappast möjligt, utan en omdefiniering av begreppet. Goternas arméer var sannolikt inte mer "gotiska" än vad den romerska armén var "romersk". Andra faktorer än biologisk härkomst avgjorde vilket nätverk, gruppering och grupp inom gruppen man tillhörde. Detta finns väl beskrivet i många nyare monografier från senare tid.[26]

Det är viktigt att ha klart för sig att de germangrupperingar som var aktörer beskrev sig själva som kristna och hade så varit sedan 300-talet. Det har gjorts - och görs - försök att beskriva denna kristendom som "enkel" eller "halvhednisk" på grundval av att de var *arianer,* vilka företrädde en kristen doktrin med en mer hellenistisk gudsuppfattning. Gud uppfattades

---

[24] Ambjörnsson, s.106.
[25] Se t.ex. Harrison, s. 33.
[26] Se vidare i t.ex. Harisson, eller P.J Geary, *the Myth of Nations: The Medieval Origins of Europe* (Princeton2002)

som hel och odelbar och Kristus ansågs därför vara av en *annan natur* än Fadern och *en del* av skapelsen. Namnet *arianism* kommer efter Arius, en presbyter (hög präst) från Alexandria som på 300-talet utvecklade tankegångarna. Det märkliga är att historiografiskt har denna väl utvecklade, filosofiskt välgrundade kristna inriktning mer eller mindre tendensiöst förringats som en "enklare" form av kristendom utan någon som helst grund. Denna missuppfattning lever kvar än idag bland forskare och måste därför påpekas - och korrigeras - i detta sammanhang.[27] Men en sådan beskrivning hjälper givetvis om man vill vidhålla en särpräglad germansk "hednisk" kultur som "levande" bland dessa grupper. Sanningen är att germanernas styrande elit erkände sig som ivriga kristna fullt ut och i exemplet *Vandalerna* i Nordafrika på 400-talet hittar man exempel på missionsverksamhet från dessa germaner. Man tog sin tro på allvar, men man ville genom att stå fast vid arianismen förmodligen markera sin egenart och identitet gentemot Rom och Konstantinopel där man kallade sig katoliker i den mån dessa romare nu alls var kristna.

Ett nytt germanskt symbol- och konstspråk uppstod i början av 400-talet som spred sig från södra Europa till Norden och England, vilket väl visar hur även de nordiska eliterna var en del av denna kultursfär.[28]

Jag vill återigen understryka att den nya maktideologi som så tydligt framträder i materialet är en följd av romersk påverkan både *direkt* genom att dessa eliter och folkgrupperingar i stor och växande utsträckning de facto utgjorde den romerska armén i Europa, och *indirekt* för periferin via närheten till denna politiska och kulturella supermakt.

Det germanska samhället blev utpräglat militariserat på ett sätt som knappast Rom var. I Rom fanns en skillnad mellan det civila och militära, en skillnad som uppenbarligen alltså inte fanns hos den nya germanska aristokratin. Den förblev i allt väsentligt en elit med krigaridealet som ledstjärna i många sekler framåt. I denna ideologi ingick ett starkt religiöst moment med en ny gud i Sydskandinavien som yttersta symbol; Oden. Denne gud dyker upp i det arkeologiska materialet just precis i början av 400-talet. En del forskare vill gärna föra Oden längre tillbaka i "den germanska religionen" som dessa menar sig kunna uttyda, men för det finns inget vidare starkt stöd.[29] Odenfiguren bär alla kännetecken av en initierad medlem av en mysterietradition. Han offrar sig själv till sig själv; en symbolisk död och uppståndelse för att uppnå full insikt i de kosmiska mysterierna och han får i denna process tillgång till, och full förståelse av, runkonsten. Runa betyder just precis mysterium, hemlighet.

Den kultursfär Sydskandinavien ingick i var till största delen en kristen kultursfär. Det finns anledning att understryka det eftersom det "hedniska" så ofta betonas i den svenska forntidsbeskrivningen. *Hednisk, kättersk* är nedsättande utestängningsord och borde kanske oftare ersättas med *icke-katolsk*. Hur den Skandinaviska eliten såg sig själva är oerhört vanskligt att ha en uppfattning om. Källorna talar om "gammal sed" för det icke-katolska och "ny sed" för det katolska. Var man hedningar? Enligt en "normalkristen" uppfattning, helt säkert. Kan denna hedendom dölja ett ursprung i en av de tidigkristna sekterna/doktrinerna? Möjligheten finns definitivt och är inte särskilt långsökt. Ett religionsbyte - eller reform - skedde uppenbarligen med påverkan utifrån. Preben Meulengracht Sörensen kallar den nordiska hedniska religion han tycker sig se för *interpretatio norraena,* en nordisk tolkning av kristendomen.[30] Andra forskare har pekat på Mithraskulten eller på möjlig påverkan från de

---

[27] Se t.ex hur professor Lotte Hedeager i *Skuggor ur en annan verklighet* på s. 91 beskriver arianismen som den "hedniska" kristendomen.

[28] Hedeager, s. 83f.

[29] Ibid., s. 145.

[30] Peter Sawyer, ed., *The Oxford Illustrated History of the Vikings* (Oxford University Press 1997), s. 205.

asiatiska Hunnerna.[31] Men mysteriekristendom är också en god kandidat som eventuell förlaga till asatron. Ronny Ambjörnsson och *Tankens pilgrimer* gör en mängd jämförelser mellan *Eddans* kosmogoni och gudavärld å ena sidan och antikt/grekiskt myt-filosofiskt stoff å den andra. Han nämner likheten med kaoshavet och Ginnungagap, mellan babyloniska dikten *Enuma Elish* och urjätten Ymer, mellan de nordiska gudarnas allmänna drag och de grekiska gudarna. Överallt finner han likheterna. Men den viktigaste likheten, menar Ambjörnsson, är skildringen av kosmos som en process från oordnat tillstånd till ordnat, från kaos till kosmos, en direkt parallell till naturfilosoferna. Han gör dessutom jämförelsen med Platons *demiurg* (hantverkare) i *Timaios* med *Eddans* beskrivning av skapargudarna som "hantverkare".[32] Ambjörnsson är på intet sätt ensam om att påpeka alla dessa slående likheter. Vad som saknas är dock en förklaring. Få - om någon - vill ge sig in i en sådan teoridiskussion och därför blir frågan alltid hängande. Ambjörnsson är inget undantag. Inte heller han antyder hur han tror att dessa uppenbara likheter har uppkommit. Eller är möjligen hans utpekande av *Timaios* en antydan?

* * *

[31] Hedeager, s. 145ff.
[32] Ronny Ambjörnsson, *Tankens pilgrimer* (Uddevalla 2005), s.184f.

2. Vad är platonsk kosmologi?

Den platonsk/pytagoreiska kosmologins stora inflytande är inte att ta miste på. Förgreningarna är många. Den kan spåras i gnosticismen, i hermetism, i den arabiska sufismen, i kristendomen, i kristen mystik, i kabbalan, i den esoteriska alkemin, i renässanshumanismen o.s.v. Eller är det kanske ett misstag att tala om inflytande? Möjligen är det istället ett gemensamt ursprungligt idékomplex som gett upphov till likheterna och inte en rak utvecklingslinje med Pythagoras eller Platon som upphovsmän. Att försöka sig på en djupare analys och beskrivning av detta tankegods kärna är naturligtvis en grundförutsättning om man på allvar vill förstå viktiga delar av antikens idévärld.

Det är huvudsakligen i *Timaios* och *Staten* man får en beskrivning av Platons kosmologi. En *hantverkare*, eller *demiurg* bringar "ordning" - på grekiska *kosmos* - i kaos och denne *demiurg* kallas också Gud av Platon. Men demiurgen skapar inte kosmos ur intet - *ex nihilo* - utan byggmaterialet finns att tillgå. Hur detta material i sin tur uppkommit får man inte någon klar bild av. Den kosmiska själen och kroppen bildas av "*det samma*", vilket väl skall förstås som det odelbara och eviga, och "*det olika*", alltså det delbara och förändliga, och så "*det existerande*". Det är dessa tre komponenter sammanslagna till en enhet (“av tre gjordes en“, som en slags platonsk variant av treenigheten) som utgör grundelementen i själen. I detta universum existerar också en *världssjäl*. Kosmos i sig själv är alltså levande. Här finns en grundtanke som liknar den senare kristna idén om "helige ande".

Jag tänker inte här närmare beskriva Platons "idévärld" och "sinnesvärld", utan bara påminna om att Platon alltså menar att människan lever i en slags skuggvärld och att det genom sann filosofi finns en väg ut ur denna skuggvärld som leder till insikt om vårt verkliga gudomliga ursprung. Ett sådant transcendentalt fenomen ansågs musiken vara. Den kunde ju uppenbarligen förändra sinnesstämningar och väcka en sorts svårförklarad längtan i människan. Denna längtan menade man vara ett själens minne av sitt himmelska ursprung.[33] I kosmos fanns också principerna för musikens harmonier implementerade och Platon beskriver (något omständligt) hur demiurgen använder sig av den pythagoreiska skalans princip i sitt kosmiska bygge.

Platons kosmologi och kosmogoni är i grunden byggd på geometri, talrelationer och harmonilära. De minsta beståndsdelarna var två trianglar; en liksidig och en rätvinklig-likbent triangel. Dessa använder Platon för att beskriva en slags atomlära, byggd kring de s.k. fem platonska kropparna.[34]

Talrelationerna - eller talmystiken - är mer svårfångad. I Platons texter nämns i vart fall ett antal s.k. *platonska tal* vars innersta mening alltid förbryllat. Talet 5040 beskriver det perfekta invånarantalet i Platons idealstat, en filosof beskrivs som 729 gånger lyckligare än en tyrann, talet 216 anges i *Staten* förknippat med äktenskapet mellan man och kvinna. Det är inte omedelbart rationella påståenden och måste väl därför förstås som anspelningar på pythagoreisk talspekulation, men som Platon inte ville återge i klartext. Oral tradition med starka drag av hemlighetsmakeri var det som präglade Platons samtid, så att uttalanden i texter har ett gåtfullt uttryck är inte särskilt förvånande. Platon skriver uttryckligen i *Sjunde brevet* att han inte i skrift ville försöka förklara den "sanna" metafysiken (se nedan).

Den harmoniska, kosmiska och gudomliga principen är så central att den kräver ett egen avsnitt.

---

[33] Nordin, s. 88.
[34] Ambjörnsson, (2004), s. 109f.

2.1 Pythagoréerna, Platon och den gudomliga harmonin

Platons beskrivning av de harmoniska principerna och hans inslag av tal- och matematikspekulation har sitt ursprung hos Pythagoras och pythagoréerna. Osäkerheten kring Pythagoras som historisk person är stor. Några skrifter lämnade han nämligen inte efter sig. Men de flesta auktoriteter menar trots allt att han är en historisk person och att han föddes omkring 570 f.Kr. och växte upp på ön Samos. Problemet är att historierna om Pythagoras är legendliknande och man får alltså ta dem för vad de är, men han sägs i alla fall ha rest i Babylonien, träffat Zarathustra i Persien, blivit egyptisk präst och därmed invigd i de egyptiska mysterierna som första och ända icke-egyptier o s v.[35] Med detta vill man självfallet göra fullständigt klart för oss att Pythagoras besatt en enorm visdom. I mogen ålder begav sig så Pythagoras till Kroton i södra Italien och bildade där en sekt eller filosofisk rörelse vars initierade medlemmar kallades *mathematikoi* - matematiker - vilket ursprungligen betydde "den som undersöker allt". Denna rörelse innehade under en period den politiska makten och styrde faktiskt på ett sätt som påminner om det Platon beskriver i *Staten.* Det lär också ha varit Pythagoras som myntade begreppet *filosof,* "den som älskar kunskapen", och också den som först talade om *kosmos, "det ordnade"* i motsatts till *kaos*. Pythagoréernas världsbild var matematisk med starka inslag av talmystik. Man menade kortfattat att allt egentligen var uppbyggt av tal och talens relationer. Man trodde också på inkarnation och att själen var odödlig. Detta beskrivs ofta som ett inflytande av Orfeus-mysteriernas tankegods. Pythagoréerna var, vad det verkar och i enlighet med tidens ideal, indelat i en exoterisk och en esoterisk del. Det fanns med andra ord en inre krets av invigda i ett större "mysterium" eller kosmologiska sanningar.

Pythagoras har av eftervärlden tillskrivits äran av att ha formulerat vår tonskala, den s.k. *pythagoreiska skalan.* Det är också den som Platon återger i *Timaios.* Grundtonerna beskrivs i förhållande till varandra och intervallerna är; 2:1, 3:2 och 4:3. Det är med andra ord de första fyra grundtalen som används; 1, 2, 3, 4. Summerar man dessa; 1+2+3+4, får man summan tio, ett tal som pythagoréerna ansåg innesluta "talens hela väsen", enligt Aristoteles.[36] En av pythagoréernas symboler var också *tektraktys;* en triangel bestående av nio punkter med en ensam punkt i mitten. Med denna skala definieras våra sju grundtoner, även om vi idag använder en s.k. *tempererad skala* som är en (annan) kompromiss för att vi skall kunna spela flera tonarter utan att stämma om instrumenten. Den pythagoreiska världsbilden är alltså byggd på matematisk och musikalisk harmoni. Jag återkommer till denna skala nedan.

2.2 Platonism och gnosticism

Den demiurg som beskrivs i *Timaios* är skaparen av den materiella världen men framstår inte på något sätt som representant för "ondskan" för den sakens skull. Den typen av dualistisk världsbild finner vi däremot senare i den "kristna" och "judiska" gnosticismen. Att de gnostiska doktrinerna - det fanns många varianter - under de första århundradena e.Kr. var platonska till sin grundkaraktär är inte att ta miste på. Men i dessa doktriner har demiurgen - som av gnostikerna ofta identifieras som judarnas *Jahve* - blivit en lägre gudom med hybris, som med alla medel vill hålla människan i okunnighet om sitt gudomliga, ickematerialistiska

[35] Nordin, s.22.
[36] Ibid. s. 23.

ursprung. Liknande dualistiska tankar återfinns också i nyplatonismen.

I de gnostiska *Nag Hammadi-texterna* framträder en annorlunda bild av Jesusgestalten där en hemlig, esoterisk, del av hans lära uppges ha traderats - åtminstone delvis muntligt - och givetvis i hemliga sällskap. Det är genom denna hemliga lära som människan kan finna "insikt" (*gnosis*) om sin gudomlighet och avslöja den bedrägliga värd som *Jahve* försöker hålla människorna fångna i.

Den religiös-filosofiska mångfalden i den hellenistiska och romerska kultursfären är en omständighet som uppmärksammas förvånansvärt lite utanför idé- och religionshistoriska sammanhang, men de kan ofta ha ett mycket stort förklaringsvärde vid frågeställningar om ideologiskt tänkande, identitetsbehov, kulturella förändringar o s v. Och eftersom den övergripande teorin i denna uppsats är att det i den germanska elitkulturen uppkom en variant av senantikt tankegods är en detaljanalys av den platonska kosmologin en grundläggande förutsättning.

2.3 Den pythagoreiska skalan

Den ovan beskrivna kosmiska själen ordnas enligt Platon i enlighet med den musikaliska skalan. Harmoni är alltså nyckelordet. Människan, menade man, har del av denna kosmiska själ och reagerar alltså därför så starkt på musik. Eftersom det mystik-religiösa språkets gåtfulla form är en del av min argumentation kan det vara av intresse att återger den passage i *Timaios* som beskriver hur Gud skapade kosmos med hjälp av musikskalan, här i Benjamin Jowett´s översättning:

> *First of all, he (*demiurgen, min anm.) *took away one part of the whole (1), and then he separated a second part which was double the first (2), and then he took away a third part which was half as much again as the second and three times as much as the first (3), and then he took a fourth part which was twice as much as the second (4), and a fifth part which was three times the third (9), and a sixth part which was eight times the first (8), and a seventh part which was twenty-seven times the first (27). After this he filled up the double intervals and the triple cutting off yet other portions from the mixture and placing them in the intervals, so that in each interval there were two kinds of means, the one exceeding and exceeded by equal parts of its extremes, the other being that kind of mean which exceeds and is exceeded by an equal number. Where there were intervals of 3/2 and of 4/3 and of 9/8, made by the connecting terms in the former intervals, he filled up all the intervals of 4/3 with the interval of 9/8, leaving a fraction over; and the interval which this fraction expressed was in the ratio of 256 to 243.*[37]

Inte en helt pedagogisk eller lätt beskrivning alltså, men det är en del av poängen. Kontentan är den pythagoreiska skalan som kosmologisk princip. Eller rättare sagt de sju grundtonernas *relationer* till varandra.[38] Men så vitt jag har funnit finns ingen litteratur som analyserar nästa logiska fråga nämligen hur en möjlig frekvensserie[39] skulle kunna se ut och vilken vikt platoniker och pythagoréer skulle kunna ha lagt vid den. Varför detta inte är gjort är lite svårförklarat. Sant är att en bestämd frekvens kräver en bestämd tidsenhet men givet vilken

[37] http://classics.mit.edu/Plato/timaeus.html
[38] Nordin, s. 82.
[39] Jag använder ordet frekvens, men man kan givetvis också använda ordet svängningstal.

tidsenhet som helst så uppstår samma talserie och det är just denna talserie som måste ha varit av stort intresse för en pythagoreisk talmystisk spekulation. Det omvända antagandet, att pythagoréer och talmystiker i samma tradition *inte* skulle ha experimenterat och laborerat matematiskt med frekvenstalen, är närmast otänkbart. Spekulationerna om *sfärernas harmoni* som Aristoteles kommenterar och avfärdar, bygger just på insikten att vågrörelser som helt logiskt antogs uppkomma när himlakropparna rör sig i kosmos borde generera toner.

Hur skulle då en frekvenstalserie kunna se ut? Ja, det första man måste klara ut är vilket grundfrekvenstal som kan komma ifråga. Utrymmet i denna uppsats tillåter inte ett större resonemang om detta, men kort kan man på goda grunder anta att man skall söka en startpunkt som genererar heltal i största möjliga mån. Den pythagoreiska skalans grundprincip bygger på att stapla kvinter på varandra. En oktav är alltid en fördubbling av en frekvens. I den pythagoreiska skalan som Platon återger är det inte den absoluta naturtonserien som återges utan en slags kompromiss som bygger på förhållandena 3/2 och 4/3 mot grundtonen 1/1.

Genom att tentativt operera med olika grundfrekvensantaganden framstår det som att följande frekvenstabell för åtta oktaver är den absolut mest sannolika, vilket jag argumenterar för nedan:

A:	**55**	110	220	440	880	1760	3520	7040
(A):	*55,6875*	*111,375*	*222,75*	*445,5*	*891*	*1782*	*3564*	*7128*
H:	61,875	123,75	247,5	495	990	1980	3960	7920
C:	**66**	132	264	528	1056	**2112**	**4224**	**8448**
D:	74,25	148,5	297	594	1188	2376	4752	9504
E:	82,5	165	330	660	1320	2640	5280	10560
F:	**88**	176	352	704	1408	2816	5632	11264
G:	**99**	198	396	792	1584	**3168**	**6336**	12672

*(Inom parentesen för tonen **A** återges de pythagoreiska värdena. **H** och **E** avviker även dom från pythagoreiska skalan)*

Jag vill direkt understryka att detta är en *ren stämning* byggd på naturtonserien, d v s frekvenserna för **A**, **H**, och **E** ges ett värde genom att tersen från **G** beskrivs som det absoluta mellanvärdet av **G** och dess kvint **D**.[40] Alltså; **G**=99 och **D**=148.5 vilket ger 99 + 148.5 / 2 = 123.75 som då är frekvensen för **H**. Med samma princip som i *Timaios* kan då **A** ges värdet 55 och **E** värdet 82.5. Denna skala låter alltså perfekt i tonarten C. Det är dock ett musikaliskt problem med relationen **D** och **A** som "borde" vara en perfekt kvint men det är det inte. Det Platon presenterar i *Timaios* är i realiteten en mycket elegant matematisk kompromiss för att komma runt just detta problem och det är denna skala som numera kallas den *pythagoreiska*. Kompromissen - eller lösningen - är alltså att gå i en "cirkel" och bygga på perfekta kvinter. Man hamnar dock inte helt tillbaka på grundtonen utan missar med vad som kommit att kallas *det pythagoreiska kommat,* ca. 1.0136.

Varför återger Platon den "praktiska" kompromissen och inte den "perfekta" tonskalan? En märklig omständighet med den "perfekta" skalan (som alltså var känd) är att förhållandet

[40] Detta kan verka snårigt men är helt enkelt bara ett sätt att visa hur avstånden mellan dessa toner är lika i treklangerna. Naturtonskalan kallas också för *partialtonserien.* Se t ex Finn Benestad, *Från musik och tanke; Huvudlinjer i musikestetikens historia från antiken till vår egen tid* (Ystad, 1978), s. 20f.

mellan **G** och **A** är 10/9 (1.111111...) alltså ett slags uttryck för pythagoréernas berömda kännemärke *tetraktys*; en triangel där nio punkter omger den tionde. Ytterliggare en omständighet är att i *Timaios* beskrivs hur tre av de sju himlakropparna, som sammankopplas till var sin grundton, roterar åt *ett* håll och de övriga fyra åt ett annat. Denna beskrivning passar med den "perfekta" skalan men dåligt med kompromissen.

Det skulle alltså kunna förhålla sig så att Platon inte i skrift uttryckte den exakta "sanningen" om den kosmiska principen utan bara återgav kompromissen. Det ligger också i linje med Platons uppdelning av den idealiska "idévärlden"(naturtonserien) och dess avspegling i "sinnevärlden"(pythagoreiska skalan). Vad säger Platon själv? I det så kallade *sjunde brevet* skriver han det många misstänker; att han aldrig skrivit ned sin djupaste filosofi för det är en sanning som överhuvudtaget inte kan beskrivas med ord men som kan uppenbaras för utvalda efter långvarig kontemplation, alltså via inre bön.[41] Däri finns ett starkt stöd för tanken att Platon med sina två världar också avsåg två harmoniska skalor; en för sinnesvärlden och en för den eviga idévärlden (men denna fråga är inte en avgörande poäng för mitt vidare resonemang).

Om man nu studerar frekvensvärdena kan man se att de i talmagiska sammanhang viktiga s.k. *master numbers*[42] återfinns på ett intressant sätt;

11	22	33	44	55	66	*(77)*	88	99
(F)	(F)	(C)	(F)	(A)	(C)	--	(F)	(G)

77 återfinns alltså inte som tonfrekvens och innebär därmed faktiskt en möjlig idékoppling till *genesis* - bibelns skapelseberättelse - där Gud som bekant "vilar" på den sjunde dagen. Den sjunde är overksam, skapar ingenting. En annan stark indikator är att det religiöst laddade talet 72 har samma typ av koppling till serien;[43] 11x72=792, 22x72=1584, 33x72=2376, 44x72=3168, 55x72=3960, 66x72=4752, ***77x72=***5544, 88x72=6336, 99x72=7128. Igen är det så att där talet 77 används återfinns inte *produkten* i frekvensserien. Det gör inte heller 7128, men det intressanta är att använder man principen i *Timaios* (där A har värdet 9/8 av G 6336) så är det faktiskt just precis 7128. På detta vis kan man laborerar med dessa tal och man anar snart hur antikens talmystiker har använt dessa samband i kosmologiska spekulationer. Att talet 7 markeras på detta sätt har en annan klar koppling till ett av Platons nummer, nämligen 5040, då 1x2x3x4x5x6x7=5040 och fortsättningen 7x8x9x10=5040. Dubbel markering av siffran 7 alltså. Detta har påpekats av många andra och jag vill på intet sätt antyda att detta sistnämnda är något nytt. Mer om tal och talet 5040 nedan.

Mitt kommande resonemang - vill jag åter igen understryka - är på intet sätt byggt på *ren stämning*, utan är lika giltigt med den faktiska skalan som Platon återger i *Timaios*. Men jag redovisar min analys trots detta då den har relevans i den komparativa analysen av *Origenes* och *Kelsos* beskrivning av *ofiternas diagram* nedan.

2.4 Platon, talmagi och 3168

En annan tydlig koppling mellan min serie ovan och till tidig talmystik är tonen ***G*** med

---

[41]Wedberg, s. 68.
[42]Se t.ex. http://www.themystica.com/mystica/articles/n/numerology.html.
[43]Talet finns i återkommande i judendomen, kabbalan, Islam och i kristendomen. Bl.a. i uttrycket Guds 72 namn i judendomen. Se vidare not 51, s. 21.

frekvensen **3168**. Detta tal förekommer nämligen som taluttrycket för det grekiska *Kurios Iesous Christos*[44] (Herren Jesus Kristus). Detta är alltså gematri, d v s när ett ords bokstävers talvärde summeras.[45] Jag vill hävda att Platon också indirekt refererar till detta tal i *Staten* när han anger det perfekta invånarantalet till **5040**. En cirkels omkrets med radien 5040 - räknat med det klassiska 22/7 som pi[46] (3.142857) - är faktiskt just precis **31680**.[47]

Vidare: 2/3 av talet 3168 är 2112, och 4/3 av 3168 är 4224 samt dubbleringen av **3168** är 6336. Talen och relationerna återfinns i frekvensskalan ovan och **3168** har alltså en relation till dessa palindromtal. De talmystiskt viktiga palindromtalen, spegelvändningen, har ett starkt förklaringsvärde i den antika och platonska kosmologin. Man finner bland annat i egyptiska traditioner, men även i grekiska, hur anden eller *Sophia* svävar över kaoshavet - *Nun* - och där ser sin spegelbild och ur denna spegling uppstår kosmos. Hela Platons världsbeskrivning är en slags spegelbild av idévärlden.

En annan matematisk omständighet som påpekats är att $31^2 - 68^2 = -3663$ (och 3168x2=6336) Det var - får man förmoda - sådana här tillsynes oförklarliga, för oss kanske triviala, samband som tilltalade talmystiker. Det är det jag tar med mig i den fortsatta analysen.

Men allt detta har ändå ingen riktig tyngd eller leder till några verkliga insikter. Så låt oss vidga perspektivet och se om man kan hitta exempel på hur detta kan ha använts och implementerats i andra sammanhang och av andra pythagoreiskt/platonskt påverkade grupper.

2.5 Platonism och det ofitiska diagrammet

En av de religiösa sekter som enligt *Kelsos* och *Origenes* var starkt inspirerade av pythagoréerna var de gnostiska ofiterna.[48] Det finns beskrivningar av ofitiska diagram som på goda grunder får antas vara en återgivning av "sfärernas harmoni" på något sätt. Kanske kan man genom att titta närmare på dessa nå ytterliggare och bättre förståelse. Detta är en så pass central del av min analys att jag även här anser det motiverat att återge ett par korta källtextpartier:

Kelsos (Celsus) beskrivning på 100-talet (från ”The gnostic society library”):

> ***Celsus' Description of the Ophite Diagrams:***
> *Celsus says there is a diagram consisting of ten [or seven] separate circles, circumscribed by one circle which is said to be the world-soul and is called Leviathan. The diagram is divided by a thick black line, which is called Gehenna, or in Greek Tartarus. The "seal" is that of the one who imposes it, who is called* ***Father****, the one sealed is called* ***Youth*** *and* ***Son****, and he responds, "I have been anointed with the white chrism from the tree of life". There are seven angels, who delivered the seal; they stand on both sides of the soul set it free from the body; and there are other angels of light*

[44]På goda grunder kan man antaga att denna grekiska stavning av namnet *Jesus* anpassades för att uppnå just detta sumtal.

[45]Varje bokstav i det grekiska alfabetet användes också som siffersymboler. A=1, B=2, o.s.v. Jag använder alltså uttrycket gematri, men det avsåg ursprungligen den hebreiska bokstavsräkningen. Den grekiska kallas mer korrekt *isopsfi.*

[46] Ett tal för *pi* som Arkemedes undersökte. Se Jan Thompson, *Wahlström & Widstrands matematiklexikon* (Helsingborg 1991), s. 32.

[47] Alltså: (5040x2)x22 / 7 = 31680. I gematri har nollan inget annat värde än förstärkning, i detta fall x10 av 3168.

[48] Ofiterna var inte *en* specifik rörelse, utan ett samlingsnamn för de gnostiska grupper som dyrkade ormen.

who are called Archontics. The Archon of the so-called Archontics is the accursed god of the Jews, who makes rain and thunder. He is the Demiurge of this world, the God of Moses described in his creation narrative. Of the Seven archontic demons, the first is lion-shaped; the second is a bull; the third is amphibious and hisses horribly; the fourth is in the form of an eagle ; the fifth has the appearance of a bear, the sixth, that of a dog ; and the seventh, that of an ass named Thaphabaoth or Onoel. Some persons return to the archontic forms so they become lions or bulls or serpents or eagles or bears or dogs. There is a square, and there are words said at the gates of Paradise. They add still further matters; the sayings of prophets, and circles upon circles, and emanations of the earthly church and of circumcision, and the power emanating from a certain virgin ***Prunikos****, and a living soul, and a Heaven slain that it may live, and earth slain with a sword, and many slain that they might live, and death stopped in Heaven, when the world's sin dies, and a narrow way back, and doors opening automatically. Everywhere there is the Tree of Life and a resurrection of flesh of the tree. They say that some things are written within the two super-heavenly circles, the greater and the lesser, those of the Son and the Father.*

Och här är den kristne kyrkofadern *Origenes* beskrivning från 200-talet (också från ”The gnostic society library”):

Origen's Description of the Ophite Diagrams :
The first angel, lion-shaped, is called Michael; the second, bull-shaped, is called Souriel; the third, serpent-shaped, is called Raphael; the fourth, eagle-shaped; called Gabriel; the fifth, bear-shaped, is called Thauthabaoth; the sixth, dogshaped; is called Erathaoth; the seventh, ass-shaped, is called Onoel or Thartharaoth. They are taught to say, after passing through the barrier of the Tree of Life and abandoned by the image after the likeness of the blameless one, "Let Grace be with me, Father be with me". In this diagram are the greater and the smaller circle. On their diameters is inscribed "Father" and "Son." Between the greater, in which the smaller lies, and another circle, consisting of two circles, the outer yellow and the inner dark blue, is the barrier, shaped like a two-edged axe. Above it is a small circle, smaller than the larger of those already mentioned, with "love" written on it. Below it is another with the word "life". In the second circle, combining and circumscribing the other two circles as well as another rhomboid shape, is written "Foreknowledge of Wisdom", and above their common intersection is a circle which is written "knowledge", and below, another in which is written "understanding".[49]

Det som beskrivs är alltså cirklar kring en axel och detta representerar tveklöst kosmos på samma sätt som beskrivs i *Timaios.*

Ett mycket senare exempel är Rober Fludd (1574-1637) och hans mycket tydliga och explicita illustrationer av samma grundprincip.[50] Fludd var nyplatoniker och mystiker och hade ingående diskussioner med Johannes Kepler om hermetism och talmystiska samband.[51] Här vill jag lyfta fram ett exempel från en av Fludds böcker (se bild). Man ser alltså hur en sträng på en monochord går från Guds hand genom kosmos ner till jorden genom två oktaver med tonen G representerad i tre lägen; högst upp, mitt i och längs ned. Den mellersta G tonen har samma läge som solen och solen var en representant för Kristus. Och "Herren Jesus

[49] http://www.gnosis.org/library/ophite.htm
[50] http://billheidrick.com/Orpd/RFludd/
[51] Kepler fullföljde med stor medvetenhet pythagoreisk och platonsk talmystik. Se Nordin, s. 84.

Kristus" kunde ju också representeras av talet 3168 (se sidan 16) vilket också är ett frekvenstal för just tonen G. Tankegodset går igen. Jag vill därför här nu se närmare på G-treklangens egenskaper.

Den axel som beskrivs av Kelsos ("*The diagram is divided by a thick black line, which is called Gehenna, or in Greek Tartarus")* avslöjar genom sitt namn, Tartarus-Gehenna, att det är frågan om nio nivåer (Tartarus föll i nio dagar, Gehenna hade nio nivåer, o.s.v.) och om vi illustrerar denna axel med en gradering med nio enheter åt ena hållet och komplementärvänder[52] åter med en nio-gradering på andra hållet, samt på denna graderade axel lägger in de frekvenstal från min serie ovan som kan bilda cirklar så finner vi nio stycken.

Vad är nu så speciellt med detta? Jo, dessa nio cirklar råkar vara tre stycken treklanger på grundtonen ***G***. Bara dessa frekvenstal kan bilda cirklar. Inga andra frekvenstal har denna egenskap. *Inga*. För att underlätta läsningen något så pekar jag på 3168 där alltså 31 ger en halvcirkel på ena sidan axeln (3 och 1) och 68 en motsvarande halvcirkel på andra sidan axeln (6 och 8). Samma sak med 1584, 6336 o.s.v. Jag har markerat ett område med grå nyans för att visa likheten med Origenes beskrivning av dubbelyxan ("*shaped like a two-edged axe", se ovan.).* Vidare nämner han att två cirklar, en större och i den en mindre som kallas "Father" och "Son" (se ovan). Detta motsvarar precis Fludds återgivning där Guds hand är det översta ***G*** - 1584 i frekvens - och solen (Kristus) nästa ***G*** - 3168 i frekvens.

I dessa diagram och i kombination med frekvenstalen kan man ana hur den s.k. talmystiken fungerade. Det fanns ett system, ett komplex där talen fick en kontextuell betydelse. Målet var självklart att försöka se och förstå Guds matematiska och geometriska principer. Denna sorts kosmiska diagram återfinns också i de österländska religionerna, i brahmanismen och buddismen. Där kallas dessa typer av diagram *mandala* och anses vara en avbildning av de kosmiska principerna. Den återfinns i de gnostiska texterna *Books of Jeu*.

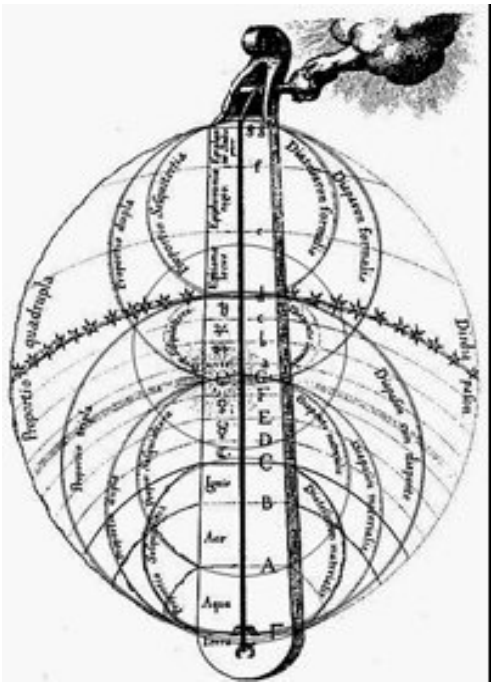

Bild 1.
Ett kosmiskt diagram byggt på platons harmoniska princip. Av Robert Fludd i De Musica Mundana *år 1617.*

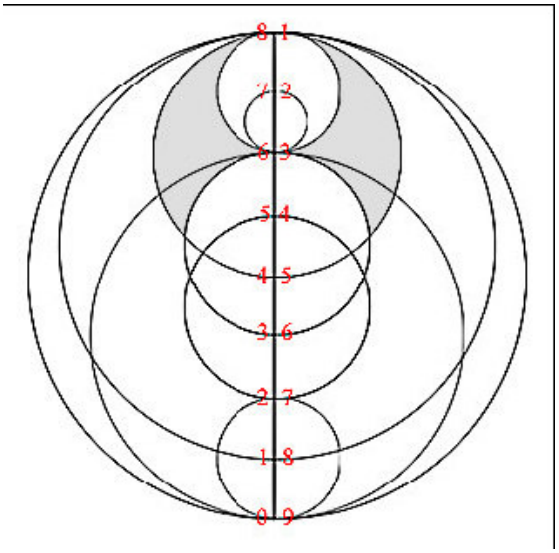

Bild 2.
En rekonstruktionsförslag av ofiternas *diagram, byggt på tre G-ackords harmoniska frekvenstal*
Källa: Egen Illustr.

[52] Komplementärskalering innebär att varje summering av en punkts två värden på skalan är den samma, i detta fall summa 9.

2.6 Kort Platonsk summering

Den kosmogoni som möter läsaren i *Timaios* ger ett klart budskap om att kosmos framför allt är en geometrisk, matematisk, harmonisk och levande skapelse med en inbyggd moralisk princip; *makrokosmos*. Dessa principer ansågs också finnas inne i människan; *mikrokosmos* och att sträva efter insikt om dessas sanna natur är vad en filosof bör ägna sig åt. Så måste man förstå Platon och pythagoréerna. Det fanns en uppenbar övertygelse om att alla fenomen kunde härledas tillbaka till gemensamma utgångspunkter. Planeterna (sju), färgerna (sju), grundämnenas minsta beståndsdelar (två sorters trianglar), musikskalans toner (sju), ja, allt verkar man ha försökt förklara med i grunden samma talprinciper. Att kalla detta för talmystik är kanske en aning vilseledande om än inte direkt felaktigt. Men det var inte mystik i förståelsen skrock. Här fanns ett system, en slags "theory of everything" om man så vill. Detta grundsystem, vare sig upphovsmännen är Pythagoras/Platon eller har ett annat äldre ursprung, återfinns i så pass många doktriner under senantiken att det kan sägas vara helt dominerande. Man må vara oeniga om gestalter som Jesus Kristus, Hermes Trismegistus, Orfeus eller Pythagoras och dessas eventuella gudomliga ursprung, men grundsystemet var i stora delar gemensamt. För den som inte är bekant med denna typ av idégods vill jag bara understryka att det är helt oomtvistat att talmystik och geometrispekulationer var centralt i det antika tänkandet. Även Bibeln vimlar av olika talhänvisningar; 3, 4, 7, 12, 40, 72, 144, med fler.[53] Detta tankegods hade sin allra största dominans och utbredning samtidigt som futharken och runmagin anses ha skapats.

* * *

[53] Eftersom kunskap om den antika talmystiken många gånger är en aning bristfällig återger jag här en kort artikel från uppslagsdelen i vår vanliga *Bibeln: De kanoniska böckerna* av Svenska Bibelsällskapet, 1981, 1982:

talmystik, talsymbolik Sifferuppgifter och talförhållanden har i NT ofta symbolisk innebörd. Men i ett givet sammanhang är det ofta svårt att avgöra både om en sådan betydelse är avsedd och vilken den i så fall är. Talsymboliken var till för invigda och skulle inte falla i ögonen. Reglerna för den var dessutom flytande: samma tal kunde betyda flera saker, och samma begrepp kunde uttryckas med flera tal.

Ett beräkningssätt utgår från att varje bokstav i alfabetet har ett talvärde. Bokstäverna i ett ord eller ett namn kunde därför läsas som siffror; siffrornas summa var ordets eller namnets tal. Troligen är detta nyckeln till"odjurets tal" (*666, min anm.)*. En annan utgångspunkt är att vissa tal i gamla traditioner knutits tillbestämda begrepp. Talet 3 är heligt i flera religioner och sattes i samband med den himmelska världen. Talet 4 hör samman med väderstrecken, sedan också med jorden över huvud, 7 med planeterna men också med helhetens begrepp, 12 med Israels stammar, 40 med betydelsefulla händelser i GT, 70 och 72 med jordens folk. Mer speciella och osäkra tolkningar av denna typ är att talet 5 i Joh 4:18 representerar samariernas avgudar, och 153 i Joh 21:11 antalet kända fiskarter, som i så fall här skulle symbolisera jordens folk.

Den symboliska innebörden hos två tal kan behållas och förstärkas, när de adderas eller multipliceras med varandra. Sjutalets betydelse kan sålunda härledas ur att det motsvarar 3+4, liksom tolvtalet 3x4. En rad andra tal har enligt denna regel med fullständighet och helhet att göra, t.ex. 10 (7+3), 16 (4x4), 14 (2x7), 17 (10+7), 70 (7x10), 144 (12x12). Ondska och ofullkomlighet kan å andra sidan symboliseras av 3 1/2 (dvs. hälften av 7) eller 6 (en räkning till 7 som inte fullföljts). Därmed är också 36 och 666 dåliga tal. Man intresserade sig också för tal som bildas genom addition av talserier. Detta kan vara en bakgrund till symboliken i tal som 153 (1+2+3+...+17) och 666 (1+2+3+...+36). Multiplikationer med 100 och 1 000 förstärker innebörden av ett tal eller antyder att det rör sig om en oöverskådlig mängd (t.ex. Upp 14:1, 20).

3. Futharkens ursprung och funktion

Kan det vara så att runkonsten uppstod i en tid då de platonska och gnostiska idéerna var dominerande? Kan det vara så att den uppstod i ett geografiskt område där dessa idéer var väl spridda? Ja, det anser de flesta auktoriteter och det är inte särskilt kontroversiellt att påstå detta. Men då är väl runkonsten och dess magisystem en produkt av sin egen tids idéer och geografi? Ja, det borde ju vara den självklara utgångspunkten, men det är däremot en märkligt kontroversiell åsikt.

3.1 Om runorna och om att uppfinna alfabet

När runorna först uppträder bland germanska grupper någon gång kring de första århundradena e.Kr. har de grekiska och romerska skrivsystemen funnit i många hundra år och de har i sin tur utvecklats från ett ännu äldre feniciskt skrivsystem. Runorna och dess alfabet, som kallas *futharken* efter de första sex runorna, skapades med antikens skrivsystem som förlaga. Runtecknen och runföljden i futharken behöver naturligtvis inte ha uppstått samtidigt, futharken skulle principiellt kunna vara senare. Språkforskningen har inte lyckats ge oss ett svar på var eller när runorna uppstod, men huvuddelen av de tidigaste fynden med runinskrift är från 200-talet och det är då mest korta ord eller enstaka runor inristade på spjutspetsar och liknande. Det indikerar tydligt en magisk eller religiöst användning av tecknen. Det är också värt att påpeka hur ofantligt lite material det finns av de tidigaste inskriptionerna. Bara cirka 300 runfynd finns i hela Europa med den tidigaste futharken och bara ett fåtal av dessa har en inskription som innehåller fler än ett ord. Så när en del skandinaviska runologer för fram argumentet att den överväldigande majoriteten av de tidiga runfynden finns i Sydskandinavien, för att driva tesen att runorna uppstått där, är det alltså ett mycket litet antal fynd. Men även om fynden är få så är spridningen geografiskt sett stor. Runkonsten är spridd bland alla germanska grupper och den tidigaste futharken kallas därför också den samgermanska.

Det första fyndet av hela äldre futharken gjordes 1903 på den s.k. Kylverstenen på Gotland och dateras till 400-talet. Futharken är här inhuggen på insidan av en gravhäll tillsammans med palindromet *sueus* och något som liknar ett träd.

Ett annat fynd med den äldre futharken är *Vadstenabrakteaten* från folkvandringstid. Här finns den s.k. ätteindelningen markerad, d.v.s. att futharken delades in i tre grupper om åtta runor i varje och dessa grupper kallades *ätter*, efter ordet "åttor". Det kan vid en första anblick verka en aning primitivt att stoltsera med att man kan alfabetet och markera det med en guldmedaljong, men det är ett misstag att tänka på det viset. Alfabetet som sådant hade en helt annan funktion för antikens människor. Den var en slags besvärjelse. Albrecht Dietrich är en av de forskare som studerat de talrika ABC-inristningarna från antiken och pekat på den magiska kraft alfabetet som sådant ansågs ha.[54] Just skapandet av nya skriftsystem hade ofta, om inte alltid, religiösa motiv. Exempel på detta är det gotiska skriftspråket som biskop Wulfila helt enkelt själv skapade när han

Bild 3.
Vadstenabrakteaten med futharken i en ring kring en figur som möjligtvis kan vara Oden.

[54] Se utförligare i Andersson, s. 47.

gjorde sin översättning av bibeln till gotiska. Han hade då redan runorna, grekiska och romersk system att tillgå men valde alltså att göra ett nytt. Den kyrilliska skriften skapades av munken Kyrillos och hans bror på 900-talet. Att man skapade nya skriftsystem kan förklaras med identitetsbehov. Ur praktisk synvinkel skulle det naturligtvis ha varit enklare att anammat ett redan utvecklat och känt system, men dessa måste alltså ha uppfattats som belastade av en eller annan orsak. Jag skall fatta mig kort om detta, men det är viktigt att förstå hur nära skriftsystemen var förknippade med religiösa och mystisk/magiska uppfattningar och att bokstäverna ingick i denna mystikutövning. Framför allt hade vokalerna en enorm betydelse i den religiös-magiska idévärlden, både som ljud och genom de olika skriftsymbolerna. Antalet vokaler angavs t.ex. vara sju för att överensstämma med andra talmagiska principer.[55] Apollon tillbeddes till exempel med följande ord: *”Herre, jag efterliknar Dig med de sju ljuden, kom och lyssna på mig!”.*[56]

Det är alltså så kontexten ser ut i den tid då eliten i germanska folkgrupper skapade runorna och futharken. En kontext där ordningen och utformningen av symbolerna ansågs besitta, eller kunde återspegla, religiösa och kosmologiska egenskaper.

3.2 Det ofitiska diagrammets koppling till futharken

En teori som framförts av v. Friesen är att runorna skapades av goterna i området kring Svarta havet.[57] Det skulle kunna förklara runornas snabba spridning bland germansktalande grupper. Men denna teori har kritiserats på basis av att de tidigaste runfynden dateras tidigare än när goterna sägs ha befunnit sig vid Svarta havet. Detta betyder i och för sig inte att *futharken* som sådan inte skulle kunna ha skapats där, eftersom den först återfinns på fynd som daterats till 400-talet. Det är i vart fall ett faktum att den gotiske biskopen Wulfila på 300-talet var välbekant med runskriften och varje runas namn. Traditionellt förknippar man runor med hednisk nordisk-germansk mytologi och det är väl inte helt oriktigt eftersom runkonsten så pass ofta beskrivs och relateras till i Eddan. Däri finns också beskrivningen av hur Oden hänger sig i världsträdet i nio nätter, sticker sig med ett spjut och “offrar sig själv till sig själv”. I denna process, eller initiering, uppnår Oden insikt om runkonsten och lär ut den bland utvalda. Det finns ett par runinskrifter, t.ex. Nolebystenen, som också omtalar runorna som “de från gudarna härstammande”. Ordet runa betyder, som redan nämnts, “hemlighet, bärare av mysteriet” och det finns många, för att inte säga alla som behandlat ämnet, som påpekat likheten mellan Odens självoffring för insikt och mysteriereligionernas initieringsritualer. Att den högste guden offrar sig själv till sig själv genom hängning och spjutstick går igen i Jesu korsfästelse och i än högre grad i den gnostiska Kristustraditionen där korset ansågs vara kunskapens träd och Jesus som dess nya “frukt“ som ger “gnosis“.[58]

Tiden kring och efter Kristi födelse präglades av en religiös och andlig omdaning. En mängd nygamla religionsuppfattningar omformades och spreds bland nya grupper. Man kan peka på Mithraskulten bland romerska soldater långt upp i Europa, Isis-kulten, gnostiska trosinriktningar, nyplatonism, neopythagoréer o.s.v. Alla dessa “återskapades” under denna tid och ansågs bära på “gammal” visdom från Egypten eller Babylon. Även olika sekter av tidig kristendom (som också den objektivt sett får sägas vara en "ny" variant av den äldre

[55] Ibid. s. 46.
[56] Ibid. s. 45
[57] Odenstedt, s. 146.
[58] Elaine Pagels, De gnostiska evangelierna (2005), s.172.

judendomen) präglades av mysterieinriktade doktriner med initieringar i kosmiska hemligheter. Eftersom katolska kyrkan och den östromerska staten så småningom förbjöd, förföljde, avrättade och brände alla spår av dessa gnostiska inriktningar var kunskapen om gnostiska doktriner länge bristfällig.[59] Men idag vet man mer tack vare de skrifter som återfanns i Nag Hammadi i Egypten på 1940-talet. Begreppet "kristendom" är inte helt lätt och kan definitivt inte definieras enhetligt vare sig idag eller under senantiken. Ett känt exempel som rör germanska förhållanden är, som beskrivits tidigare, *arianismen*. Denna kristna trosinriktning beskrivs ibland som den germanska formen av kristendom, och det har bland vissa forskare framställts som att arianismen under folkvandringstid var spridd hos hela den germanska krigareliten.[60] Den viktigare insikten att göra är att religionsbyten i eliten verkligen skedde och att påverkan av omgivning och samtidens idégods är konstaterad.

I linje med min huvudhypotes i denna uppsats vill jag nu pröva om runsymbolerna och *futharken* kan ha ett samband med någon av samtidens religiösa idéströmningar. Att man valt en helt avvikande bokstavsföljd mot ABC..., ABGD... är naturligtvis i sig själv en avsiktlig markering och jag har ovan gett exempel på hur alfabetsraden ansågs ha en religiös-magisk koppling. Jag återger här den äldre futharken:

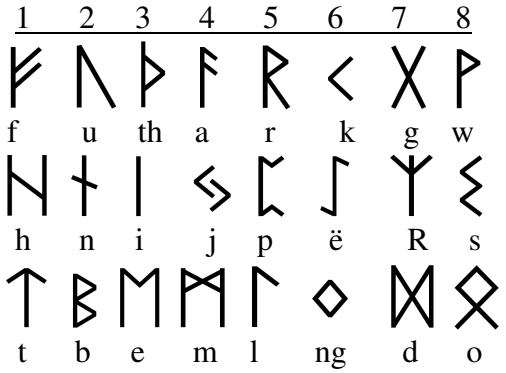

Om man nu fördomsfritt reflekterar över denna rad kan man på ett antal punkter identifiera några möjliga religiöst präglade avsikter. Inledningen verkar kunna vara en hänvisning till "Fader Vår" som i Wulfias gotiska bibel på 350-talet skrivs:
"*Atta unsar þu in himinam*". Här används *Atta* istället för det vanliga gotiska (och germanska) *Fadar/fader* men det kan förklaras med att Wulfila ville inleda med Alfa och Omega (A och U) på de två första orden. På forngermanska språk inleds alltid bönen med *Fader unser...* med F. Det gotiska och germanska ordet för rymden var *rôms* (på danska heter "rymden" *rummet),* vilket innebär att vi i de fem inledande runorna skulle kunna uttolka "**F**ader **U**nsar **þ**au **A**n **R**ôms" (Fader vår, du i "rymden" eller kosmos). Detta är så långt givetvis bara en reflektion men som ändå antyder att en närmare analys kan vara mödan värd.

En annan tydlig likhet med tidig kristendom, avsiktlig eller ej, är indelningen av futharken i tre grupper om åtta; 888. Detta var nämligen en omisskännlig symbol för namnet *Jesus* vid denna tid. På grekiska stavas hans namn *Iesous* och dess s.k. gematriska talvärde är just 888.[61] Kunde verkligen skaparna av futharken varit ovetande om det?
Talet *åtta* kan förknippas med återfödande och illustreras kanske bäst av harmoniuppdelningen där sju grundtoner utgör helheten, hela skalan (Gud skapade världen på

[59] Pagels, s. 26.
[60] Harrison, s. 304f.
[61] Se vidare om *gematria* i Andersson, s 50ff. där han ägnar ämnet ett eget kapital.

sju dagar, kosmos hade sju himlakroppar, veckan tilldelades sju dagar), och den åttonde tonen är oktaven, det vill säga att man är tillbaka på grundtonen; den återföds.

Så talen sju och åtta är viktiga för förståelsen av detta tankegods. Hur ser det då ut i *futharken* med de runor som placerats på platserna sju och åtta? Ja, här stärks misstanken betydligt om att *futharken* är uppkommen i en kristenpåverkad miljö av något slag. På de första sju- och åtta-platserna finner man nämligen symbolerna ***XP***, vilket tillsammans bildar det välkända kristusmonogrammet *Chi-Rho*, vilket var det första kristna korset, även om tecknet fanns tidigare som symbol för *Sol invictus*. Detta tecken kallas även för *labarum*.[62]

Bild 4.
C*hi Rho tecknet omgivet av Alfa och Omega.* Källa: Nordisk Familjebok (1926)

I nästa rad, eller *ätt*, är symbolerna på plats sju och åtta lätt att tolka som *Nehushtan*, den korsfäste kopparormen i gamla testamentet som Jesus jämför sig med enligt Johannesevangeliet 3:14.[63] Den ormliknande symbolen för s-runan heter *sowilo* på gotiska och betyder "sol", en annan allegori för Kristus.

I den sista *ätten* återfinner vi **d**-runan och **o**-runan på plats sju respektive åtta. Här kan man peka på att **o**-runan har formen av den tidiga kristna symbolen fisken, *Ichthys*, vilket var ett kodord för *Kristus*, medan **d**-runans form inte omedelbart leder till någon given förlaga. Men här finns en annan, lätt förtäckt, symbolik om man tar för givet att upphovsmännen var väl bekanta med det grekiska alfabetet, och det får man väl utgå ifrån. Det är nämligen så att i det grekiska alfabetet är ***d*** (delta) och ***o*** (omicron) skrivna med symbolerna för triangel och cirkel och det var, och är, betydelsefulla religiösa tecken. Noterar man dessutom att **ng**-runan på platsen innan har formen av en kvadrat kan man dra slutsatsen att futharkens konstruktör lätt förtäckt avslutar runraden med de tre geometrisk grundformerna kvadrat, triangel och cirkel.

Bild 5.
Den korstfäste ormen avbildad av Michelangelo år 1508 i Vatikanen. Källa: The Yorck Project: *10.000 Meisterwerke der Malerei.*

Anders Kaliff och Olof Sundquist har påvisat hur många likheter det finns mellan den nordiska gudamytologin och antika mysteriereligioner. De pekar framför allt på Mithrasreligionen som möjlig förlaga. Men futharken pekar åt ett annat håll. Kan det kanske finnas anledning att göra en komparativ jämförelse med platonskt påverkad mysteriekristendom? Bland andra har Anders Baeksted med förundran noterat hur platonskt tankegods verkar återges med detaljöverensstämmelse i Eddans texter.[64] Kan kanske de platonskt och pythagoreiskt påverkade ofitiska diagrammen vara av intresse i detta sammanhang? Som framgår av textåtergivningen av Kelsos och Origenes ovan skulle cirklarna de beskriver ha inskrivet olika namn eller ord. De nämner orden *Fadern* och *Sonen.* Återknyter man här till det jag i avsnitt 2 har beskrivit om platonsk kosmologi med

---

[62] Det är detta XP-tecken som Konstantin lär ha avsett med sitt berömda uttryck "In hoc signo vinces"; "I detta tecken skall du segra".

[63] Jesus säger här: *"Liksom Moses hängde upp ormen i öknen, så måste Människosonen upphöjas för att var och en som tror på honom skall ha evigt liv."* Bibelkommissionens översättning 1981.

[64] Baeksted skriver t.ex. på s. 54 i *Nordiska gudar och hjältar:* "Märkvärdigt är det för den som känner till myten om nornorna vid Urds källa under Yggdrasil att se greken Platon på 400-talet f.Kr. dikta en sinnrik kosmisk bild av världsaxeln som vrider sig som en väldig ten mellan himmel och jord. Och vid den sitter nödvändighetens tre döttrar, ödesgudinnorna."

tonfrekvenserna för G som uttryck för det gudomliga kan man där konstatera att frekvenstalen är **1584** för *Fadern* och **3168** för *Sonen* (se sidan 19). Finns det då möjligtvis en koppling till detta tankegods i futharkens konstruktion? Ja, otroligt nog så förhåller det sig precis på det sättet. Klarare bevis än så här kan man knappast förvänta sig:

- Kontrollerar man vilket ord som kan utläsas i den översta futharkraden (se sidan 24) genom att följa talet **1584**, där 1= runa 1(F), 5=runa 5(R), 8=runa 8(W) och 4=runa 4(A) får man; ***FRWA***. Runan **W** uttalas ungefär som vokalen U, vilket kan jämföras med det gotiska ordet för "Herren Gud"; *FRÁUJA*.

- I den mellersta runraden markerar jag så runorna för 3168 (som jag vill påminna om är det gematriska talet för "Herren Jesus Kristus") och får; ***IHËS***. Detta motsvarar det under 200-talet använda Jesusmonogrammet *IHS*, där tecknet *H* på grekiska är *Eta* alltså *E*, men som på grund av ikonografiska skäl följde med till bl.a. latinet.[65]

Klarare kan det knappast bli; Futharken har en gång ordnats så att dess skrivtecken återger orden för *Herren Gud,* ***FRWA*** (Fadern) och *Jesus,* ***IHËS*** (Sonen) i enlighet med principer för samtida platonskt och talmystiskt påverkade kristna inriktningar. Detta faktum kan förtjäna att reflektera över ett slag.

Man kan ut över detta hitta fler möjliga ord i relation till frekvenserna i det rekonstruerade ofitiska diagrammet. Exempelvis kan man peka på att den minsta cirkeln som skulle kunna sägas "saknas" nedtill i diagrammet (se sidan 19) för att få symmetri i bilden har talet 7821, vilket ger ordet *DOPT* utläst i den nedersta raden av futharken som kan jämföras med den gotiska formen *daupeiþ* för "döpt". Det som "fattas" för att göra harmonin fulländad är alltså dopet skulle man kanske kunna våga utläsa i denna beskrivning. Idén med nio gudomliga ringar eller cirklar, så som i det ofitiska diagrammet (sidan 20) återfinns faktiskt i Eddan där Odens ring *Draupner* alstrar ytterliggare ***åtta*** ringar var ***nionde*** dag. Denna ring ges av Oden till Balder för att användas när han återvänder som styrande gud efter Ragnarök. Balder betyder för övrigt ”Herre” och ”den lysande, den ljuse”, vilket av de flesta auktoriteter förklaras med en kristen påverkan.

Futharken som innovation betraktad verkar alltså vara starkt påverkad av sin samtids mysterie-kristna idégods. Det vågar jag påstå att jag med detta resonemang har ställt utom allt rimligt tvivel. Men det betyder för all del inte att senare användare av runor och futharken nödvändigtvis delade, eller var medvetna om, ursprungsideologin. Till den intressanta frågeställningen återkommer jag.

3.3 De germanska krigareliternas ideologiska förebilder

Begreppet *germaner* är problematiskt och belastat. Problematiskt därför att det ger intrycket av en etnisk grupp som skulle kunna beskrivas med generella omdömen, och belastat genom kopplingen till de nationalistiska och rasideologiska strömningarna som i sin yttersta förlängning utmynnade i den tyska nazismen . Idén om att olika "folk" delade språk, religiös tro, var kulturellt enhetlig o.s.v. är ett arv från 1800-talets nationalromantiska uppfattningar. Men fortfarande används begrepp som "urgermanskt " och "samgermanskt" i historiska beskrivningar av ideologiska och religiösa sammanhang. Språk är en sak, men ideologier och

[65] Om monogrammet IHS hänvisas till: "The Catholic encyclopedia", http://www.newadvent.org

samhällshierarkier är något annat. När man i handbokslitteraturen stöter på förenklande omdömen som "Goterna blev kristnade på 300-talet" eller liknande, finns det anledning att reflektera. Vilka avses med "Goter"? Vilka bland denna grupp "blev kristnade"? Är det verkligen adekvat, eller tillräckligt beskrivande, att tala om "germanska folkstammar" som sammanfattande och enhetliga begrepp? Nej, det är det naturligtvis inte. Går det ens att beskriva något "germanskt" ursprungligt kulturarv? Svaret är nej. Hur "germansk" kultur och religion såg ut innan romersk påverkan var ett faktum stannar vid spekulationer. Det man däremot med visshet kan säga är att när Roms närvaro i Mellaneuropa var etablerad förändrades förhållandena radikalt. Samhällsstrukturen blev en annan och en krigarelit med romersk-ideologisk förebild framträder. Tecknen på detta är, som tidigare beskrivits, många och tydliga. I Sydskandinavien hittar vi till exempel många fynd av så kallade *brakteatrar* i guld, som är en slags kopior av romerska medaljonger som bars av aristokratin. Män ur den germanska eliten värvades eller tog värvning i den romerska armén och fick ofta höga positioner, det vet vi från källorna. I Skandinavien har arkeologerna de senaste årtiondena funnit rester av många så kallade "hallar" och en ny "hallkultur" med ett slags aristokratiskt, krigiskt brödraskap beskrivs i moderna framställningar av vendeltid-vikingatid. Man skulle faktiskt kunna tala om ett slags nordeuropeiskt proto-riddarideal som här får sina första konturer, med krigarmentalitet och ideologi som anammats och kopierats söder ifrån. Detta är idag, som jag tidigare nämnt, egentligen ganska oomtvistat och är ingen egentlig stridsfråga. Men fortfarande finns det i arkeologiska och religionshistoriska beskrivningar ofta kvar en tro på att mytologi och arkeologi kan avslöja spåren av den "ursprungliga" kulturen, men med den typen av ambition riskerar man att förlora fokus och bidrar mest till att skapa förvirring. För det riktigt intressanta är ju att beskriva och tolka det vi verkligen har och inte i materialet försöka se och beskriva det vi *inte* har, även om det är lockande. Men varför beskrivs inte det mytologiska arvet som det är? Ja, det är inte helt lättbesvarat, men en önskan om nå bortom "kristendomen" och senantik kulturpåverkan är förmodligen en viktig orsak och vill man det, ja då måste man börja leta efter tänkta "ursprungliga" hedniska spår. Varför då det? Därför om man analyserar sagorna och myterna så som de är och i den tid de sägs utspela sig så finner man att det är tidigkristna hjältar och "folk" det till stor del handlar om. "Sydgermanerna" var som bekant kristna arianer under folkvandringstid, den epok då alla dessa sagor utspelar sig. Det är kanske inte den allmänna bilden av "den Nordiska mytologin" men så förhåller det sig. En första fråga att ställa sig borde kanske snarare vara om det finns ett samband mellan detta religionsskifte och uppkomsten av myt- och sagostoffet? Är det inte just likheterna med viss tidigkristendom som borde vara av intresse istället för att lyftas bort? På 1930-talet fanns det grumliga ideologiska skäl till att försöka vaska fram en germansk "ur-Edda", fri från vad man ansåg vara senare judisk-kristna inslag. Men idag borde man kunna lösgöra sig från sådana tankegångar och primärt utgå från källorna så som de faktiskt är. Man kan givetvis tänka sig att "asatron" var resultatet av en mix av både nytt och gammalt, så är det med all kultur. Men det är just blandningen, diffusionen, det "nya" som inte har tillåtits vara vad det är, utan tillrättalagts med reservationer för kristen påverkan. Det betyder inte att jag hävdar att asatron klassificerar sig som en slags kristendom, men jag hävdar att sannolikheten för att tidig kristendom, och antika mysterietraditioner, är en *viktig del* för en bättre beskrivningen av asatrons uppkomst är stor, mycket stor.

Att krigareliter ofta delade en för gruppen gemensam, exklusiv och hemlig “sanning” om kosmos och det gudomliga är något man finner många exempel på och futharken måste förstås i en sådan kontext och tradition.[66]

[66] Ett känt och närliggande exempel är mithras-brödraskapen som var vanliga bland soldater i den romersk

3.4 De tidigaste runinskriptionerna

Jag vill alltså påstå att jag ovan visat att runkonsten och framför allt runalfabetet futharken var ett resultat av mysteriekristet tankegods. Ur detta menar jag att man skulle kunna hitta bättre beskrivningar och djupare förståelse för "runmagin". Eftersom ordet "runa" betyder "hemlighet, mysterium" är det i sig en klar återkoppling till esoteriska traditioner traditioner och en antik kosmologisk idévärld. Så hur förhåller det sig då med de allra tidigaste runinskriptionerna? Kan man se spår av kristet färgade idéer i de få korta runrader vi har? Låt mig lyfta fram tre av de vanligaste orden man finner på tidiga fynd från 400- och 500-talet. De är **alu, laukaR** och **laþu.** Det finns mycket skrivet om dessa ord men ingen förklaring som ger mening. Ofta hänvisas till magiska funktioner i en okänd kontext.[67] Dessa ord återfinns ibland ensamma eller i kombination med varandra.

Att **alu** kan betyda "öl" lyfts fram ibland samt att **laukaR** betyder "lök" eller "vatten" med en möjlig koppling till fruktbarhet. Ordet **laþu** översätts sällan alls, även om översättningen "*inbjudan*" ibland redovisas. Men om man har ett perspektiv liknande det jag redovisat ges nya öppningar. Ordet för *kristen* kommer från grekiskans *Christos* vilket är en översättning av hebreiskans *Messias*, vilka båda betyder "den smorde". Det underförstådda är "av *olja* smord". I vissa kristna dop ingick länge olja som en del av initieringen vid sidan av vattnet. Vad heter då "olja" på forngermanska? Jo; **Alêw. Alu** betyder just olja, olivolja. Ser man efter vilka runor som utgör detta ord ser man **A, L** och **U; L** runan är en så kallad begreppsruna för *vatten* efter sitt namn *LaukaR* eller *LaugR*. Denna runa omges av runorna för det kristna *Alfa* och *Omega*. I ordet **Alu** återfinns alltså; Olja, vatten, Alfa och Omega. Tre klara kristna indikationer. **Alu** kan sägas vara en slags översättning av grekiskans *Christos.*

Ordet **laukaR** som alltså betyder *vatten* får en klarare mening i en kontext av kristen påverkan (dopet, livets vatten) och det kan vara på sin plats att peka på att en av våra veckodagar har namn efter detta ord; Lördag eller *Laugardagur* på isländska. Jag ställer mig alltså tvivlande till språkvetenskapens förklaring att denna veckodag skulle betyda "dagen då man tvättade sig". Varför skulle en sådan trivial vardagssyssla helt plötsligt hedras med en egen veckodag bland i övrigt helt kosmologiska veckodagsnamn? Det är helt enkelt inte en trovärdig förklaring och är rent av idéhistoriskt naiv.

Det sista ordet **laþu** återfinns i gotiskans **laþôns** och har där tre betydelser: *inbjudan, tröst* men faktiskt också för betydelsen *absolution;* "syndernas förlåtelse".[68] Dessa tre ord som återfinns på medaljonger, s.k. *brakteatrar*, och på resta stenar markerar alltså fullt möjligt, och i betraktning av vad jag tidigare visat till och med mycket troligt, ett slags kristet ursprung.

* * *

---

armén. I dessa kunde med all säkerhet också nordbor ingått. Se vidare i t.ex. Anders Kaliff och Olof Sundquist: *Oden och Mithraskulten: Religiös ackulturation under romersk järnålder och folkvandringstid,* (Uppsala 2004).

[67] Se t.ex. Odenstedt (1990), s. 173.

[68] Se Joseph Wright's *Grammar of the Gothic Language* (1910), där återfinns: **laþôns;** *sf. invitation, redemption, consolation*. Det engelska uttrycket *redemption* är det som på svenska uttrycks "syndernas förlåtelse" eller absolution. Och **alêw;** *sn. olive oil*.

4. Rökstenens kosmologi och funktion

Det finns här anledning att rekapitulera en smula. I min analysprocess av Rökstenen är denna uppsats en fortsättning av arbetet som jag påbörjade i uppsatsen "Rökstenens gåtor, koder och talmagi". I den tog jag avstamp i hypotesen att Rökstenen kanske kunde förstås i ett kosmologisk sammanhang och resultaten pekade på ett samband med antikt idégods. Därför blir det något av cirkelrörelser där man efter att ha inringat ett område undersöker det närmare för att kunna sluta cirklarna mot mer precisa slutsatser. Det är en sådan process som ligger till grund för resonemangen i kapitel 2 och 3. I en vanlig textanalys är den kontextuella delen avgörande för förståelsen och det samma gäller givetvis en textanalys av Rökstenen, men problemet är att denna kontext inte är känd och måste därför återskapas i ett slags samspel mellan texten själv och nyare, modern historiebeskrivning av den aktuella tiden. I denna process kan man hoppas på att komma in i den hermeneutiska cirkeln och att kontexten efterhand kan få skönjbara konturer. Det är alltså med resultaten från min tidigare uppsats och med undersökningsresultaten i kapitel två och tre ovan som jag nu åter vänder blicken mot Rökstenen.

4.1 En kontextuell bakgrundsbeskrivning

När Rökstenen restes på 800-talet gjordes det naturligtvis av en grupp ur samhällseliten. Det vikingatida samhället var starkt hierarkiskt och en liten aristokrati som präglades av en krigarideologi med förebild och ursprung i romersk militarism kontrollerade samhället. Slaveriet och slavhandel var utbrett och en del av handelsekonomin. Förr beskrevs denna tid ofta som ett ättesamhälle, men det begreppet riskerar att leda tanken fel. David Gaunt avfärdar helt idén om det vikingatida ättesamhället som en myt och menar att släktskap inte gav något beskydd utan att underkastelse under stormän var det som skyddade individen.[69] Det fanns alltså en annan typ av institution i det vikingatida samhället som gav "beskydd" och dessa institutioner styrdes av en krigarelit, hirden, med en storman eller småkung i toppen. Med all sannolikhet är det en sådan institutionell gruppering som rest Rökstenen för att användas i inre rituella och religiösa funktioner. Även om Rökstenen är en innovation i sin samtid är idégodset den återger givetvis äldre. Den kosmologi och religion som framträder i isländska källor och på Rökstenen angick med all sannolikhet inte vanligt folk. Det är elitens idévärld som beskrivs. Vad slavar, kvinnor och "fria" bönder trodde på får vi aldrig veta, men att det skulle ha varit Eddans gudavärld är osannolikt.[70] Det finns inget "folkligt" i den så kallade asatron. Det är viktigt att ha den bilden klar för sig. Både Eddan och Rökstenen talar i gåtor och ett rakt budskap är det inte fråga om, och det är en poäng med det; insikt om kosmologiska förhållanden ansågs komma inifrån och genom gåtans form, genom allegorier kunde denna insikt stegvis uppnås. Det var alltså ett pedagogiskt förhållningssätt.[71] Vad var då målet för en aristokratisk krigare? Ja, Eddan är tydlig på denna punkt; att genom döden bli en himmelsk och gudomlig krigare hos Allfadern, en *einhärjare* i Odens Valhall för att vid den slutgiltiga världsbranden, precis som i Johannes Uppenbarelsebok, slåss sida vid sida med

[69] Se David Gaunt, *Familjeliv i Norden* (Södertälje 1996), sid. 186 ff.
[70] Se s. 7 med not 14.
[71] Se Bo Ralph, "Den gåtfulla Rökstenen", i: *Humanistdagboken*: *Under ytan 2005:18*., s. 267.

Gud mot ondskan och kaoskrafterna. Men detta är dessvärre inte ett helt okontroversiellt område på grund av den belastning som ämnet fått i den naziinfluerade kvasiforskningen om "mannaförbund" under de första decennierna av förra århundradet. Jag känner därför att det är på sin plats att markera avstånd från den typen av forskning som det märkligt nog hänvisas till än idag här och där. Att till exempel SS-nazisten Otto Höflers "forskning" ofta finns med som referens i moderna avhandlingar, artiklar och monografier är för mig fullständigt ofattbart och det medför givetvis av lätt insedda skäl att det är svårt att behandla dessa tidsepoker utan att själv bli sedd med misstänksamhet.[72] Den som beskriver "vikingatiden" hamnar ofta snabbt i dåligt sällskap och detta måste man vara medveten om. Men åter till grundfrågan; att det existerade en tradition av edsvurna krigare i elitistiska brödraskap med en militär/religiöst präglad ideologi, därom råder inget tvivel.[73] Och att denna institution/tradition har ett stort förklaringsvärde i beskrivningen av "vikingatiden" står också klart. Vad kan man då kalla denna typ av institutioner? Det finns kanske anledning att helt enkelt kalla dem *gillen*. I Bjälbo finns en runsten från 900-talet som omtalar en "gillesbroder", och i europeisk litteratur beskrivs ofta "gillen" som en germansk institution. I frankiska källor beskrivs hur Karl den Store förbjöd de traditionella gillena, som då skall förstås som krigiska brödraskap, eftersom de kunde utgöra ett hot mot Karls riksbygge då de inte låg under hans kontroll.[74] Begreppet *gille* existerar i vart fall och verkar motsvara en beskrivning av förhållandena i Skandinavien innan en starkare, katolsk kungamakt hade etablerat sig.

Det som traditionellt förknippas med "vikingaverksamhet" har för övrigt inte med något "folkslag" eller skandinaver att göra. Det var en verksamhet som präglade hela Nordeuropa och inkluderade även till exempel slaviska grupper kring Östersjön.[75]

"+ Raþ RaþR an nu rat, nåtsþoma utfa" (+ RaþRanuratnåtsþumautfa), "Råd raderna an nu rätt, nådsdommen utfå" (min egen tolkning). Så lyder Rökstenens första rad om man läser den baklänges.[76] Det indikerar, menar jag, ganska tydligt att stenen bland annat har använts i ett religiöst initieringssyfte. Stenen har alltså rests av ett gille, eller krigarbrödraskap, vilket textens rad två möjligen visar i namnet *Varin* (som brukar tolkas som fadern som reste stenen) då det faktiskt är samma ord som *väring*, alltså en som avlagt trohetslöfte, "den edsvurne".[77] Ett namn som går igen i *väringagardet,* den östromerska kejsarens nordeuropeiska elitsoldater i Konstantinopel. Det finns källuppgifter som beskriver hur dessa *väringar* tilläts bygga egna religiösa mötesplatser i Konstantinopel vilket var fullständigt unikt då den ortodoxa kristendomen var statsreligion och den enda tillåtna. Vad detta visar är emellertid att det religiösa inslaget i dessa brödraskap (eller gillen) var viktigt. Det finns inget kontroversiellt med ett sådant påstående, men det förtjänar att understrykas. Den religiositet som man kan skönja är exklusiv, den vänder sig inåt till gruppen. Den delas av de initierade och det finns inget av missionstanke i detta. Det är en viktig poäng. Traditionen i dessa krigiska brödraskap liknar frimureritanken; gruppen förvaltar religiösa, kosmiska hemligheter

---

[72] Se t ex hur Gun Widmark reservationslöst refererar till Höfler i sin artikel i *Forskning & Framsteg* 1998. Eller hur Riksantikvarieämbetet har Höfler med som "lästips" i sin skrift *Rökstenen* från 1991.

[73] Marc Bloch är en av de historiker som behandlat detta ämne i sin bok *La Société féodale* (1940).

[74] Adolf Schück, *Skänninge stads historia* (Linköping 1929), s. 19f.

[75] Se t.ex Thomas Lindkvist, *Plundring, skatter och den feodala statens framväxt: Organisatoriska tendenser i Sverige under övergången från vikingatid till medeltid.* (Uppsala 1990), s.44. Och vidare Georges Duby, *Krigare och bönder,* övers. Michael Nordberg (1981).

[76] Se vidare min uppsats "Rökstenens gåtor, koder och talmagi".

[77] Lena Thunmark-Nylén, ed., *Vikingatidens ABC* (Borås, 1981), s. 292.

som avslöjas i steg av initieringar.[78] Det kan man alltså ana sig till och om detta råder väl ingen större oenighet i modernare forskning, även om ordvalen kan vara olika. Men hur innehållet i denna kosmologiska/religiösa världsåskådning kunde ha varit utformad råder det däremot delade uppfattningar om. Därför blir det givetvis mycket intressant om det kan påvisas att Rökstenen och dess textkonstruktion är ett exempel på en sådan exklusiv, eller esoterisk, kosmologi. Jag fortsätter nu analysen av Rökstenen med utgångshypotesen att den i gåtform återger och beskriver en kosmologi med rötter i den senantika tradition som jag återgett i avsnitt 2 och 3.

4.2 En kort resumé av tidigare resultat

I min uppsats "Rökstenens gåtor, koder och talmagi" gjorde jag en kort historiografisk analys av tidigare tolkningar och utifrån detta identifierade och klassificerade jag de tidigare tolkningarnas gemensamma problemområden enligt följande:[79]

1. Läsordningen
2. Talmystiken
3. Gåtorna
4. Hoppet från utsaga 2 till 12
5. OSSOOSSSZ (NIT)
6. Stenens syfte

Jag gjorde därefter en analys av denna problemuppställning med den kosmologiska grundhypotesen i kombination med min andra hypotes; att denna kosmologi har ett ursprung i den antika, hellenistiska kosmologiska traditionen, för att se om man kunde komma till några slutsatser. På ett par områden kunde jag, glädjande nog, visa på nya *faktiska* omständigheter:

1. Gudanamnen Njord, Ull, Tor verkar vara lösningen på tre av stenens gåtor. Dessa gåtor bildar en slags "gudaring" som omsluter ett längre textparti. En *faktisk* omständighet är att dessa tre gudanamn återupprepas med fornnordisk stavning i kvarnchiffret på baksidan, över denna "gudaring". Man kan säga att stenens text verifierar riktigheten av tolkningen genom dubblering (se bilaga I).[80]

2. Det som traditionellt tolkats som ***NIT*; OOSSOOSSSZ**, men där jag ser **Z**-symbolen[81] som en samstavsruna för två **N**-runor, blir en schematisk återupprepning av de chiffrerade partiernas runantal (24,24,11,11,24,24,11,11,11,8,8) genom varje runas ordningstal i runalfabetet (igen alltså 24,24,11,11,24,24,11,11,11,8,8). Detta är också en *faktisk*

---

[78] Se t.ex. Kaliff, och Sundquist., passim.
[79] De tolkningar jag analyserade var; Sophus Bugge, *Der Runenstein von Rök* (Stockholm, 1910). Henrik Schück, *Svensk illustrerad litteraturhistoria* (Malmö, 1985), [andra upplagan 1926]. Otto von Friesen, *Rökstenen läst och tydd* (Stockholm, 1920). Elias Wessén, *Runstenen vid Röks kyrka* (Stockholm, 1958). Erik Brate, *Sveriges runinskrifter: Östergötlands runinskrifter,* band 2, (Stockholm, 1911). Helmer Gustavsson, *Rökstenen* (1991), RAÄ. Gun Widmark, "Varför Varin ristade", *Forskning & Framsteg* 1998:5. Ottar Grönvik, "Runeinnskriften på Rökstenen", *Maal og minde* (Oslo, 1983), Jan Paul Strid, "Rökstenen, götarna och goterna", i *Språkets vård och värd; En festskrift till Catharina Grünbaum* (Gjövik, 2004).
[80] För en beskrivning av dessa gåtor och dess lösningar, se bilaga I.
[81] Z-tecknet är inte bokstaven Z utan en stav med två bistavar .

omständighet och av mycket stor vikt. Härmed kan en gematrisk princip, med paralleller i antiken, anses fullt belagd i stenens konstruktion(se bilaga II).[82]

3. Utläsningen ***knuáknat*** ur förskjutningschiffret ***rhfþrhis*** ger tillsammans *r k h n* ***f u þ à r k h n i a s t*** där det fetstilta är runalfabetet med de sista fyra runorna utelämnade. Återigen en *faktisk* omständighet som bekräftar den religiösa/kosmologiska betydelsen av futharken. Detta är dessutom mycket lättidentifierat vilket är en besvärande omständighet för tidigare analytiker av stenen. Det tyder på högst begränsade insatser och analyser. Man bör som runolog kunna känna igen runalfabetet kan man tycka.

4. De inledande två raderna om Varin och Vämod har en, som jag ser det, konstaterad talrelation till året, månaden, veckan och dagen med samma talprincip för runorna som kunde konstateras i punkt 2. Här återbekräftas den gematriska principen att varje runa representerar ett talvärde (se bilaga II).[83]

Alla tidigare uttolkare gör också det något märkliga tilltaget att bryta ut textpartierna ur stenens noga planerade grafiska kontext och omorganisera dem i en traditionell ordning med en början och ett slut. Endast då, menar samtliga, har man en möjlighet att förstå stenen riktigt. Det är svårt att se det rationella i ett sådant resonemang. Just placeringarna är så uppenbart avsiktliga och måste därför naturligtvis ses som avgörande informationsbärare för ett tolkningsförsök av vad Rökstenens faktiska budskap är. Att en text måsta ha en början och ett slut har helt felaktigt tagits för givet av senare uttolkare. Men det är att våldföra sig på texten. Den har ingen början eller slut utan måste förstås som en *komposition*. Texten är att jämföra med en bild eller tavla där varje gåta och textparti har en funktion genom sin placering.

Jag går nu vidare i tolkningen och kommer löpande att återge fler detaljer från min tidigare uppsats.

4.3 Kvarnchiffret på stenens topp - det kosmiska diagrammet

På stenen topp finns tre stora "kvarnchiffer" som liknar de tre "kvarnchiffren" högst upp på baksidan. Traditionellt brukar också dessa två utläsas tillsammans och översätts: "Sibbe viets väktare // avlade nittioårig (en son)".[84] Detta får man i två led; först löser man runchiffret som kvarnarnas bistavar döljer och sedan gissar man på en runföljd och får då; "**sibiuia uari // ulniruþR**", därur påstår sig runologer kunna utläsa den ovan angivna tolkningen. Att den både språkligt och till stenens helhet sett är en fullständigt meningslös utsaga anses inte utgöra något hinder. Ur den sista delen, ”ulniruþR", har jag redan påvisat utläsningen "**Ullinn, NiurþR, þur**" (Ull, Njord, Tor) som ett sannolikare alternativ.[85] Kan det

---

[82] För en beskrivning av OOSSOOSSSZ och dess gematriska funktion, se bilaga II.

[83] Se bilaga II. Genom att varje runa har ett talvärde kunde jag visa hur de två första radernas summa är 364 avslutat med ordetför sol "sunu", alltså antalet dagar på ett år fördelade på ett halvår per rad. Antalet runor är dessutom 52, alltså antalet veckor per år. Antalet ord i partiet är tolv, alltså antalet månader per år. Antalet ord i den nedre raden är 7, alltså antalet dagar på en vecka och antalet runor i samma rad är 30, alltså antalet dagar på en månad.

[84] Se bilaga V.

[85] Se bilaga I.

då inte vara meningsfullt att söka gudanamn med dubbel upprepning även här på toppchiffret? Låt oss se närmare på chifferkomplexet.

Det första som man kan konstatera är att fem runor är inhuggna utan chiffer; **bi** över den första kvarnen, **a** över den andra. Sedan bryts den ordningen och risaren anger **ri** till höger om den sista "kvarnen". Varför? Ja, det har aldrig kommenterats eller diskuterats, men det måste man naturligtvis. Vi har att göra med ett chiffersystem och då är *all* information viktig. Ristaren markerar alltså avsiktligt **ri** genom dess placering och ett uppenbart tolkningsförslag är naturligtvis att lösa det runchiffer som indikeras i kvarnchiffret genom denna placering. Runorna **ri** står mellan två kvarnstavar med vardera två bistavar. Eller enklare uttryckt; ristaren markerar chifferkoden 2:2, d.v.s. ätt 2, runa 2 och det är runan **n**.[86] Detta ger också mening i och med att man då kan utläsa stenens angivna upphovsman "**Varin**" i stället för bara "**Vari**". Jag har i bilden ovan återgett detta "n" med en ljusgrå nyans. Att den mittersta kvarnen ger ordet "viet", alltså "den helig platsen" (enligt den officiella tolkningen) är intressant eftersom detta är stenens mittpunkt. Och har man ett kosmologiskt ingångsperspektiv på hela stenen blir det givetvis än mer tilltalande. Men hur förhåller det sig med gudanamn? Vilken hypotes kan man använda? En möjlighet är att eftersom tre manliga gudanamn återfinns i det andra kvarnkomplexet kan man kanske förvänta tre kvinnliga i detta komplex. Samtidigt kan man förvänta att dessa namn på något sätt återfinns i textpartierna som utgör gåtorna om *Njord, Ullinn, Tor,* som också tillsammans bildar en ring. Gåtan som jag menar avser Ull (Ullinn) lyder inledningsvis "**Vaim Sib burin**..." alltså "vem Sib födde...". Så här har vi alltså faktiskt en gudinna; **Sib** (Siv). Återfinns hon så i toppkomplexet? Ja, faktiskt. I den första kvarnen kan man utläsa ***Sib***. I de två andra gåtorna återfinns inga kvinnliga gudanamn, men om man ser närmare på den schematiska upprepningen av dessa textpartier i runraden **OOSSOOSSSNN**[87] kan man ta fasta på de tre runorna som ingår i raden; **SON**. Här är **O**-runan skriven med den ursprungliga ålderdomliga runan för **O**. Skulle man skriva den med den yngre runraden som används på toppchiffret har man istället **U**-runan, och då kan man utläsa **SUN**, vilket faktiskt är en kvinnlig gudinna; Syn (**u** och **y** delar samma runtecken).

Bild 6.
Toppchiffret på Rökstenen. .Källa: Egen illustr.

Bild 7.
Toppchiffret löst och återgett med bokstäver. "sibi uia uari(n)" . Källa: Egen illustr.

Bild 8.
Sib, Syn och Var; tre gudinnenamn bildar en grafisk bild av en fallos. Källa: Egen illustr.

Bild 9.
Fallosen går igenom en triangel bildat av tre i-runor. I-runan har talvärdet 9 vilket har en koppling till kosmologi och återfödandets 9 månader. Källa: Egen illustr.

[86] Hur man löser runchiffer med ättesystemet återges i bilaga III.
[87] Jag utgår här från min utäsning av Z-tecknet som två N-runor på en samstav. Denna rad utläses officiellt NIT men jag har visat att denna rad är en schematisk upprepning av de chiffrerade raderna då varje runas talvärde motsvarar antalet runor i de nio raderna i "gudaringen", se sid. 30 punkt 2.

Och Syn, eller Sun, finns också att utläsa i toppchiffret. I runraden **OOSSOOSSSNN** finns två **N**, fyra **O** och fem **S**; 2,4,5. Jag har visat hur ristaren har givit varje runa ett talvärde och 2 4 5 motsvarar runorna **UAR** vilket är en gudinna; Var. Också detta namn återfinns i toppkomplexet. Ringar man in dessa tre kvinnliga gudanamn i komplexet framträder en grafik av en fallos som penetrerar en triangel av tre **i**-runor. Det lämnar en **a**-runa att förklara.

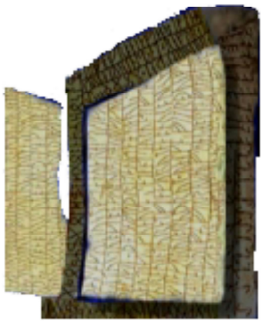

Bild 10.
En återgivning av hur det långa textpartiet (i ljus nyans) omringas av de tre textpartierna i nio rader om Ull, Njord och Tor (mörk nyans).
Källa: Egen illustr.

Men är det nu inte en stor risk för att detta är en övertolkning? Jag menar inte det därför att denna grafiska bild är en återgivning av hela stenens layout. Triangeln återges med tre **i**-runor som också är runan för talet nio. Detta återspeglas i "gudaringen" som är skriven med nio rader, tre i varje parti och texten inuti börjar efter ett överhopp av nio utsagor.

Men nu tillbaka till den kvarvarande **a**-runan som står på stenens "hedersplats" på toppen, mitt över denna kosmiska kopulation, mitt i stenen. Hur skall den förklaras? Hur skall den förstås? I runkonsten har varje runa ett namn och en betydelse, man talar om begreppsrunor. I den yngre futharken, som det är tal om här, finns två olika a-runor. Denna **a**-runa har namnet *Ar,* som betyder *år, årsväxt, fruktbarhet.*[88] Och det passar ju onekligen mycket bra på denna placering. Men den andra **a**-runan heter *As*, som var en begreppsruna för *asagud, Oden* eller helt enkelt Gud.[89] Kan möjligtvis Oden vara kodad så att han kan inta sin rättmätiga plats så som Allfader på stenens hedersplats? Det finns väl anledning att misstänka det. Hur har då stenens konstruktör indikerat var man skall se efter dolda eller dubbla meningar? Jo, med de små kors som finns på sex ställen på stenen. Stenen inleds med en rad som avslutas just med ett sådant kors och mycket riktigt kan man utläsa ett annat budskap baklänges i denna rad (se s. 28). Även **OOSSOOSSSNN**-raden inleds med ett litet kors. Så det finns skäl att studera dessa små kors och den anslutande texten noga. Det finns ett sådant litet kors i andra raden i partiet om *Vilen*. Det lyder:

+ KNUÃKNAT IATUN[90]

Med vedertagen omtagsprincip av runor, d.v.s. att en eller fler runor kan läsas om så att ett ords slutrunor blir nästa ords inledningsrunor, kan man ur detta läsa**:**

KNU Ã KNUÃKN A AT I AT U TU N

Detta skulle kunna utläsas som: "Förstå **Ã** knackat **A** vid **I** vid **U** tysta (döda) **N**" (KNU kan jämföras med engelskans *Know*). Ser man nu på toppens rungrupp passar denna platsangivelse perfekt (se bild på sidan 32). Vid I och vid U och det "tysta" N skall man alltså förstå att **a**-runan skall läsas som **ã**-runan och därmed har ristaren kodat Allfadern på ett finurligt men klart lösbart sätt och "den Högste", Oden, kan inta sin rättmätiga plats mitt i stenen, mitt över den "kosmiska födelsen".

Bild 11.
Triangelns summa av runor; ***IIIA*** *ger 31. De övriga runorna (ej med i bilden) ger med urfutharken summan 68. Ett "återfödande" av 3168.*
Källa: Egen illustr

[88] Se Lars Magnar Enoksen, *Runor: Historia, tydning, tolkning* (Nörhaven 2002), s. 78.
[89] Ibid., s. 78.
[90] Se bilaga III, rad 24 och 25, Rökstenens text.

Men nu blir frågan hur närgången analys Rökstenen tål i en jämförelse med de senantika kosmologiska influenserna i den tidiga futharken som jag påvisade i avsnitt 3. Där har vi sett att talet 3168 finns implementerat som representant för den gnostiskinspirerade Kristusfiguren. Kan det idégodset även påvisas i Rökstenen? Ja, det förhåller sig faktiskt på det sättet. Denna triangel på toppen med Odens runa har givetvis ett talvärde: i-runan = 9 och ã-runan = 4 så det ger alltså 9+9+9+4=31. Det är i sig ett intressant tal då till exempel "El", det hebreiska ordet för "Gud" har just talvärdet 31. Men till detta kommer den förlösande summeringen av de resterande runorna av toppchiffret där vi har kvar runorna **SIBUUARN** och vid en kontroll med den *äldre* futharkens placeringstal ger detta summan 68. Alltså summan 31 och 68 räknat med yngre futharken för 31 och 68 med äldre futharken. Här återfinns alltså samma tankegods med det kosmiska 3168 (detta tal beskrivs i kapitel 2 om Platon på sidan 16) klart angivet i en "kosmisk födelse". Denna totala överensstämmelse med platonsk/tidigkristen kosmologisk talmagi kan givetvis vara en tillfällighet, så endast om samma idé finns återgivet med samma logik på minst ännu en plats kan man väl säga något med större säkerhet. Men först en "kvittering" av summeringens logik. I raden **KNUAKNAT** visade jag hur futharken är återgiven (se ovan kapitel 4.1) sånär som på de fyra sista runorna **BMIR**. Dessa utelämnade runor återger triangelns summering; runorna **B** och **M**; 13+14=27 d.v.s. 9+9+9 och runorna I och R; 15+16=31, d.v.s. 9+9+9+4. Även här kan man alltså peka på dubbleringen som kodprincip.

4.4 Uamuth och Sanningen

Så låt oss kontrollera stenens första rad om ***Uamuth*** (Vämod), den "av ödet dödskorade sonen" (vilket är vad ordet ***fagian*** egentligen betyder och inte bara "död"). Det är ju den "sonen" som stenen hyllar. Vilket talvärde har denne Uamuth? Jo, faktiskt är **U+a+m+u+th** = 31, samma tal som i den penetrerade triangeln på toppen. Så vad ger ordet omedelbart efter, "**Stãnta**", med den äldre futharken som princip? Glädjande nog summan 68 (**S+t+a+n+t+a** = 16 + 17 + 4 + 10 + 17 + 4 = 68). Igen det kosmiskt centrala talet 3168 med samma princip som på toppen. Så *Uamuth* skall alltså förstås som en variant av kristusidén? Är det möjligt att förklara? Ja, stenens två inledande raderna blir till att börja med bra mycket mer förståliga med denna utgångspunkt. Kvar att förklara blir namnet. Finns det en förklaring att hämta i den senantika mystikkristna traditionen? Det är mycket möjligt att det gör det. Det finns ett så kallat gnostiskt evangelium som heter "Sanningens evangelium", ett evangelium som återfanns i Nag Hammadi-texterna, och även Jesus omtalar sig själv som "sanningen" i de fyra evangelierna.[91] Detta ord eller namn är på hebreiska *Ameth*, samma rot som *amen*, "sannerligen, i sanning". I Rökstenens variant av *Ameth*; ***Uamuth*** inleds namnet med **U** och **A**, alltså Alfa och Omega bakvänt. Alfa och omega är välkänt som Kristussymbol och den bakvända ordningen finns faktiskt återgivet med runor på en kyrkdörr från 1200-talet i Björksta i Västmanland.[92] Så denna bakvända tradition kan beläggas i kristet runsammanhang. Namnet ***Uamuth***, eller Vämod, är annars en helt obekant namnform i Norden.[93] I vilket fall som helst ger namnet med efterföljande ord "stånda" talet 3168, som har en väldokumenterad koppling till *Herren Jesus Kristus* (se sidan 16f), även i den ursprungliga futharken (se avsnitt 3.2).

---

[91] Se Pagels, s. 26.
[92] Se kommentarer om detta i Thorgunn Snedal m.fl, *Svenska runor* (Västerås 2004), sid. 62.
[93] Se Gustavsson, s. 9f.

4.5 NIN-NUN och det kosmiska diagrammets andra upprepning

Bild 12.
OOSSOOSSSNN utläst som NIN NUN. På stenen är partier skrivet uppochned varför tillbakaläsningen ter sig naturlig.
Källa: Egen illustr.

Jag visade i uppsatsen "Rökstenens gåtor, koder och talmagi" hur partiet som officiellt tolkas som **NIT** snarare måste tolkas som **NIN-NUN**, eftersom denna rad så klart har en upprepande funktion av runantalen i de chiffrerande partierna.[94] Detta **NIN-NUN** kan möjligtvis ha en parallell i det i isländska källor nämnda *GINNUN* i Ginnungagapet, alltså det kaosgap ur vilket kosmos uppstod, vars likhet med antika skapelsemyter Ambjörnsson tar upp.[95] Det är igen raden **OOSSOOSSSNN** som här är aktuell och det tål att understrykas hur central denna rad är; den är en upprepning och en avslutning av de tre chifferpartierna som utgör "gudaringen" (se bild på sidan 33) och det kan vara en god idé att studera de bifogade bilderna och textåtergivningarna av Rökstenen som återfinns längst bak bland bilagorna i denna text för att lättare kunna orientera sig och följa med i mitt resonemang.

En ytterliggare omständighet som talar för denna tanke är **NIN-NUN**´s talvärdesrelation och grafiska uppställning. Det ger nämligen en kvadrat med runan **N** som hörnmarkörer och **N** är runan för talet åtta. Man utläser **NIN** åt ena hållet och **NUN** tillbaka och det ger en grafisk bild enligt följande:

N I N : 8 9 8

N U N : 8 2 8

I detta läge är det givetvis bara en svag misstanke som gör att jag tentativt vill pröva om detta är medvetet av konstruktören. Namnet antyder en koppling till kosmos uppkomst och sifferkombinationen ger en antydning till den österländska mandalatraditionen av kosmiska diagram. I antiken och egyptisk tradition kallas kaoshavet ur vilket universum skapades *Nun.* Runorna *VI* (helig plats) finns i denna kvadrat liksom på toppen där man återfinner en triangel med sidan nio. Dessa två tal åtta och nio i kombination med kvadraten och liksidig triangel är som hämtat ur platonsk och gnostisk tradition. I Nag Hammadi återfinns den hermetiska texten som på engelska fått namnet *The Discourse on the Eighth and Ninth* som jag återkommer till nedan. Skall nu dessa två geometriska figurer sammankopplas? Jag menar att det är precis så man skall förstå detta och att det finns en platonsk tradition att luta sig emot. Den är inte helt lätt att spåra i litteraturen då denna typ

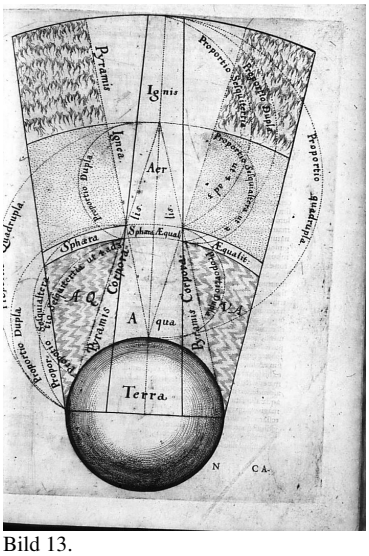

Bild 13.
Ett kosmiskt diagram av Robert Fludd. Musica mundana s. 97.

[94] Se bilaga II.
[95] Ambjörnsson (2005)s. 184f.

av "hokuspokus" inte stått särskilt högt i kurs i modernare tid och dessförinnan mest fanns i esoteriska alkemikretsar med hemlighetsmakeri som ett välkänt kännetecken. Men jag vill åter hänvisa till Robert Fludd och hans illustrationer av nyplatonskt/hermetiskt tankegods. Det kan synas en aning långsökt att finna stöd i en tolkning av Rökstenen i alkemisk, nyplatonsk litteratur från 1600-talet, men den platonska, pythagoreiska traditionen är väl återgivet i dessa verk och det bästa som finns att tillgå är Fludds illustrationer. Ansluter man sig till den allmänna åsikten att Fludd faktiskt är relativt trogen denna tradition, ja då går den självklart tillbaka på samma idégods som florerade i nyplatonska eller hermetiska kretsar i senantiken. Och att denna tradition var levande genom seklerna vet vi.[96] Fludd och Johannes Kepler hade t.ex. en välkänd dialog kring både vetenskapliga och hermetiska frågor. Kepler studerade för övrigt noga och ingående pythagoreisk/platonsk talmystik.[97] En traditionen fanns och var levande genom seklerna. Så att ta hjälp av Fludd är alltså inte så tokigt som det först kan verka. Man får helt enkelt söka hjälp där hjälpen finns. Vad visar då Fludd? Det jag här har tagit fasta på är ett kosmiskt diagram som visar en princip med två mot varandra vända trianglar. De har namn som "Pyramis Ignea" och "Pyramis Corporalis", alltså triangeln för eld och triangeln för kropp. Och som man kan se delar dessa två trianglar ett gemensamt fält mitt i makrokosmos. Jag vill nu pröva samma princip med Rökstenens kvadrat och triangel. Den första indikatorn på att dessa figurer skall sammanföras är att **VI** som återfinns i kvadraten har talvärdet 11 (9+2). Drar man en diagonal i kvadraten når man inte riktigt till nästa hörn men väl till *samma höjd som triangeln*; 7,79 för att ange ett värde. Sammanför vi nu triangeln och kvadraten samt spegelvänder figuren kan man se likheter med Fludds kosmiska diagram. Jag vill påpeka att dimensionerna som här framträder är de som den platonska kosmologin anger: Den yttre dimensionen är nio den inre kvadraten som nu har uppstått har sidolängd sju. Allt detta känner man igen från geocentriska beskrivningar. Nå, men kan man finna något remarkabelt i detta? Kan man på detaljnivå påvisa ett otvetydigt samband? Det menar jag att man kan.

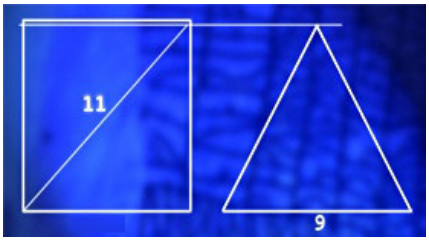

Bild 14.
Diagonalen 11(VI) når samma höjd

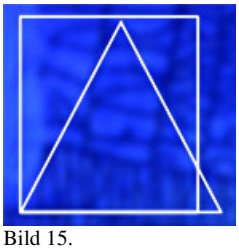
Bild 15.
Triangel och kvadrat sammanförda.

Bild 16.
En spegelvändning av figuren.

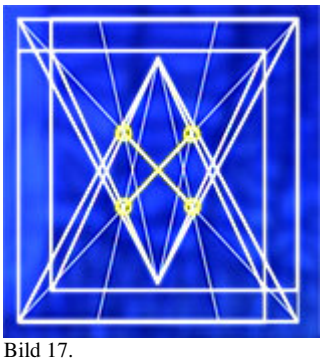
Bild 17.
Det kosmiska diagrammet med gemensamma skärningspunkter och ett X med armlängder 3,168. Källa: Egen illustr.

För det första kan man markera två nya trianglar från hörnen av den inre kvadraten eftersom detta kosmologiskt är vad Fludd angivit. Förklaringen är att den åttonde och nionde kosmiska nivån ligger utanför "vår" värld. För det andra har Fludd i sitt diagram två linjer som passerar en gemensam skärningspunkt för de två

[96] Ibid. s. 149.
[97] Ambjörnsson skriver i *Tankens pilgrimer*, s.362: *"Keplers astronomiska teorier är omöjliga att historiskt förstå utan att känna till de intryck han tagit av pythagoréerna och platonismen,.."* och Nordin skriver i *Filosofins historia,* s. 84: *"Inte minst Johannes Kepler fullföljde på ett ytterst medvetet sätt den pythagoreiska och platonska talmystikens program."* Platonska Talmystiken hade alltså ett program och den var en känd och levande tradition.

trianglarna. Det märkliga är att detsamma sker om man också tar i beaktning den **Ã**-runan (as, Oden) som på toppchiffret placerats över triangeln (se sid.33). Denna runa har talvärdet *4* och för man *4* som ett avstånd centrerat på triangeln och drar från dess ytterpunkter två linjer till motsvarande triangels topp uppstår samma fenomen; gemensamma skärningspunkter för de inre trianglarna och dessa linjer. Och vad är då så speciellt med detta diagram som gör att det tillsynes repeteras i Rökstenen och i Fludds nyplatonska illustrationer? Jo, avståndet mellan dessa skärningspunkter, som bildar ett kors, är 3,168.[98] Det är värt att notera att detta 3,168-kors kan framställas enbart med NIN-NUN, eller enbart med topptriangeln med "Oden", eller i kombination. 3168 är som jag visat en G-ton vilket också Fludd visar i sitt harmoniska diagram. Därför är det på sin plats att poängtera att skrivtecknet X med runor betyder just G. En rörelse som påstår sig bevara detta tankegods och denna tradition är Frimurarna och det är faktiskt så att Frimurarnas internationella symbol återger samma diagram; en passare och en vinkelhake lagda som två trianglar med bokstaven G i mitten. G motsvara alltså tonfrekvensen 3168 (se sidan 16). Det kan här också nämnas att Platon i *Timaios* uttryckligen säger att kosmos binds ihop i mitten och bildar ett X.

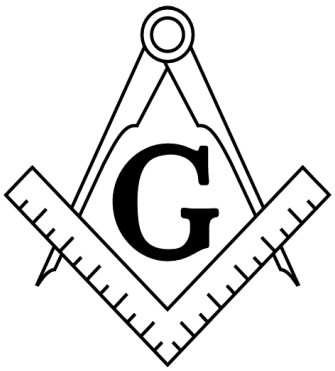

Bild 18.
Frimureriets symbol "Passaren och vinkelhaken" med just G i mitten motsvarar nyplatonska diagram. Bildkälla: Wikipedia

Det handlar om verkligt enkla grundprinciper. Inget komplicerat, inga invecklade tal, bara en kvadrat med sida åtta med diagonalangivelse 11, eller en liksidig triangel med sida nio med en markering från mitten med avstånd fyra. Det sistnämnda finns, som jag förstår det, återgivet i det ovan nämnda *The Discourse on the Eighth and Ninth*. Det är nämligen så att mäter man vinklarna i triangeln med denna delning samt drar en höjdlinje så att triangeln får fyra delar är alla fyra vinklarna 15 grader. Och det är precis så denna hermetiska text avslutas:

> "Therefore, I command that this teaching be carved on stone, and that you place it in my sanctuary. Eight guardians guard it with [...] of the Sun. The males on the right are frog-faced, and the females on the left are cat-faced. And put a square milk-stone at the base of the turquoise tablets, and write the name on the azure stone tablet in hieroglyphic characters. My son, you will do this when I am in Virgo, and the sun is in the first half of the day, and **fifteen degrees** have passed by me."[99]

Av erfarenhet vet jag att de flesta inte har mött den här typen av religiöst inspirerad geometri och diagram. Det är en ganska bortglömd eller försummad del av vårt idéhistoriska kulturarv.[100] Idag finns traditionen kanske bäst bevarad inom islamisk arkitektur, där moskéer och dess detaljer följer geometriska mönster som anses spegla det gudomliga. I vår del av världen har vi den gotiska arkitekturen som under 1100-talet kom att bli den dominerande kyrkoarkitekturen. Dess principer är också i grunden baserade på de här geometriska, platonska idéerna som ansågs avbilda det gudomliga. Geometriskt, kosmiskt tänkande är alltså en viktig del av den kontextuella helheten och måste därför lyftas fram, hur främmande det än

---

[98] Man får utgå ifrån att ursprungliga beräkningar av pythagoréer eller deras inspirationskällor mätte sig fram till detta tal genom att utgå från sidor 8000 resp. 9000. Positionssystemet vi använder fanns inte under denna tid.
[99] http://www.gnosis.org/naghamm/discorse.html
[100] Ambjörnsson skriver i *Tankens pilgrimer,* s. 149: "*Och det fanns naturligtvis en förkristen kultur och tankevärld som ofta glöms bort i idéhistoriska framställningar."* Men talet 666 som odjurets tal har väl de flesta ändå hört talas om som ett av de få minnena av denna tankevärld.

kan verka idag. Förstår man inte denna idé om den *gudomliga geometrin* kan man inte förstå Platons kosmologi eller hermetiskt idégods. Det kan avfärdas som vidskepelse i sak men inte som historiskt fenomen. Detta är en viktig åtskillnad. Att t.ex. astrologi eller talmagi är ovetenskap gör dem inte *historiskt* ovetenskapliga. Tvärt om, att inte återge dessa traditioners starka inflytande är en form av historieförfalskning.

En kort sammanfattning av denna punkt kan vara på sin plats. Jag menar alltså att raden **OOSSOOSSSNN** skall utläsas NIN-NUN och att detta är namnet på det kaosgap ur vilket kosmos, världsalltet skapas. I Eddan kallas detta gap *Ginnun* och i antiken finns kaoshavet *Nun*. Denna runrad, **OOSSOOSSSNN**, är i sig själv en upprepning av de tre textpartier på stenen som i gåtform bildar en omringning med gudanamnen Njord, Ull och Tor som omger ett längre textparti. Det ger en grafisk bild som sammanfaller med principen för Ginnun-gapet i Eddan. Den skapande principen är *manligt* och *kvinnligt* som i förening skapar *sonen*. Detta kan sägas vara den allmänna principen i kosmologiska myter och behöver i sig inte vara påverkad av kristendom. Principen, eller diagrammet, finns också återgivet på toppen av stenen och båda dessa återger talet 3168 som det som skapas eller föds. Den geometri som ligger till grund för diagrammet finns återgivet i nyplatonska och hermetiska källor.

Vi bär alla på en ryggsäck av en historieskrivning av vikingatiden som bygger på nationalromantiska spekulationer och trots att många av oss är medvetna om detta kan sådana här analysresultat, som i och för sig pekar på att den nyare historieskrivningen har rätt, verka främmande. Men menar man allvar med påståendet att den sena järnålderns krigarelit och deras ideologi var en variant av senantikens idégods så är det just i sådana här resultat man kan förväntas hamna. Det främmande är lätt att avfärda på grund av okunskap. Men igen, menar man att förlagan finns i senantiken måste man först förstå och lära sig förlagan, annars kan man omöjligen göra den komparativa analysen.

4.6 De tre korsen i linje

Jag vill nu rikta uppmärksamheten till stenens baksida och där peka på tre små kors i textpartiet om "det trettonde". Det är en aning förbryllande att dessa små kors aldrig på allvar har kommenterats i Rökstenslitteraturen, men jag menar alltså att man på goda grunder kan utgå ifrån att de indikerar ett dolt chiffer som ger nycklar till stenens budskap. Just dessa tre kors ligger faktiskt i en linje. Det kan självfallet vara en tillfällighet men de punkter som markeras tyder dock på något annat. Dessa tre punkter markerar nämligen förhållandet 4.5 och 3.5 och det kan sägas utgöra kontrollpunkter för det kosmiska diagrammet. Det mittersta korset är alltså förskjutet från en absolut mittpunkt så att det istället för att markera mittpunkten för en linje åtta enheter lång (3.5+4.5=8) markerar mittpunkten för en tänkt linje nio enheter lång. På så sätt har konstruktören markerat tre naturliga kontrollpunkter för det kosmiska diagrammet (se bild). Jag vill också påpeka, utan att

Bild 19.
De tre små korsen i linje. Källa: Egen illustr.

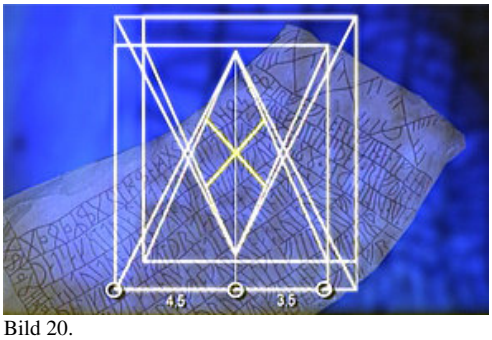

Bild 20.
Korsen utgör naturliga kontrollpunkter för diagrammets princip. Källa: Egen illustr.

gå i djupet, att dessa kontrollpunkter och diagram bär tydliga spår av den platonska geometriska världsuppfattningen. De s.k. platonska kropparna kan reduceras till just en kvadrat som kan delas i två trianglar och en liksidig triangel.[101]

Varje litet kors ger också en konfirmering av diagrammet. Det första korset följs av ordet; ”+EFTIR FRA”. EFTIR ger talvärde 27 som är en produkt av 9x3, d.v.s. *triangeln*. FRA ger talvärde 16, som är en produkt av 8x2, d.v.s. *kvadraten*. FRA kan också tolkas som *minus* och då skulle vi kunna utläsa: 27-16 och det är lika med 11, d.v.s. diagonalen som ger höjden på triangeln.

Det andra korset följs av ordet: ”+ValkaR”. Val ger, igen, talvärde 27 (*triangeln*) och kaR ger talvärde 32, som är produkten av 4x8, d.v.s. omkretsen av *kvadraten*.
Det tredje korset är värt en egen rubrik.

4.7 Det kosmiska diagrammets tredje upprepning på stenens baksida

Det tredje korset är något av stenens klimax. Följer man samma rad nedåt hamnar man på vad som kan beskrivas som ett uppochnervänt träd. Detta träds rotplacering är mitt i den fjärde raden, d.v.s. 3.5, och, det är faktiskt ytterligare fyra hela rader (inte halvstorlek som de sista två) till höger, d.v.s. 4.5. Samma kontrollpunkter som för figuren med andra ord. Att i rätt tänkt skala av diagrammet nu läsa vad ”mitten” har att säga är en tredje upprepning av det kosmiska diagrammet. Man börjar naturligtvis efter det lilla korset: ”*þat sakum þri ita*” ” Det säger jag; Trea Etta” Alltså; ”*Jag säger 31*”. Och det föregående *þat sakum* har talvärdet 68. Här har man igen i diagrammets mittpunkt 3168.

Ser man efter hur ristaren stavat ”sakum” (nämligen "SAGWM" där GW med runor skrivs XP) med ur-runorna i den nedersta raden (inringat nederst på bilden till höger) och tänker sig denna stavning här i mitten, får man i den skalenligt tänkta figurens absoluta mittpunkt, **Chi-Rho; XP**. Det välkända Kristusmonogrammet. Hela denna rad är dessutom ristad med just 31 st. runor.
Allt detta omges alltså av den gudaring av Njord, Ull och Tor samt Sib, Syn och Var som i sig är ristade med nio rader. Som layout kan man också peka på att denna ring snarare är en kvadrat och en kvadrat bildad av tre textpartier. I detta kan man se kombinationen triangel- kvadrat precis som i diagrammet. Det är denna gudaring som genom namngivningen **NINNUN** (se sid. 36) kan antas representera det kaosgap, *Ginnungagap,* ur vilket kosmos skapades. I Fludds´ diagram, i futharken och i frekvenssserien framgår att talet **1584** representerar Gud, eller den skapande principen (**FRWA** i futharken, se sid. 26) och så är också förhållandet på Rökstenen. "Gudaringens" översta

Bild 21.
Diagrammets tredje upprepning med "þat sakum þri ita" i mitten (jag säger 31) þat sakum = 68. XP inringat i "sagum" nederst i bilden. Källa: Egen illustr.

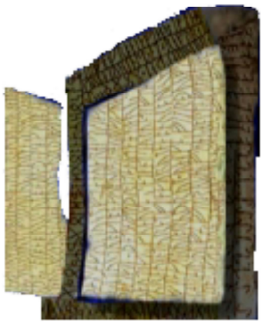

Bild 22.
Det mörka partiet är de tre textpartierna om Ull, Njord och Tor. Det ljusa partiet är det långa sammanhängande partiet i fyra utsagor. Källa: Egen illustr.

[101] Se vidare i t.ex. Ambjörnson, (2004), sid. 110.

parti innerhåller 72 runor och den nedersta raden 22 runor, och 72x22 ger **1584**. Så denna kosmiska princip är återgiven i Rökstenens *lay out*.

Denna "jag"-form som i "Jag säger"(Sakum) skulle kunna vara en *aretalogi* som utvecklades i hellenistisk tid som en form där guden själv talar i "jag"-form. Detta var vanligt i mysteriereligionerna.[102]

4.8 99 runor om Tiaurik och Skati Marika

Längst ned på framsidan av stenen inleds Rökstenens kanske mest kända passage, den som brukar översättas med:
"Då rådde Tjodrik den dristige, sjökrigarnas hövding, över Reidhavets kust. Nu sitter han rustad på sin gotiska häst, med sköld över axeln, den främste av Märingar."
Denna tolkning har nyligen ifrågasatts av språkvetaren och akademiledamoten professor Bo Ralph, som menar att osäkerheten är för stor för att säga något säkert. Ralph tror själv inte på att *Tjodrik* (som ofta anges vara östgoternas Teoderik den Store) är rätt uttolkat utan menar att hela partiet avser solens gång över himlavalvet.[103] Detta visar att det inte alls råder en så stor säkerhet om den språkliga tolkningen som framför allt Riksantikvarieämbetet vill göra gällande i sin information om Rökstenen.[104]

Detta textparti är indelat i tre rader, två på framsidan och en rad upp på en av kortsidorna. Hela partiet är skrivet med 99 runor, ett välkänt tal i kosmologiska sammanhang. Vad som är ännu mer slående är att partiet är uppdelat med 63 runor på framsidan och 36 på kortsidan. Ett palindromtal man känner igen från harmoniska skalan (se sidan 16), där 6336 är en G-frekvens nämligen dubbleringen av, igen, 3168. Tittar man närmare på raden på kortsidan ser man att de sista 13 runorna huggits avsevärt mycket större än de övriga 86 (se bilaga IV, rad 11) . Varför då? Ja, se igen: först 86 mindre runor, sedan 13 större: 8613. Alltså en spegelvändning av 3168.

Talet 99 har också en anknytning till 3168 genom att 31+68 = 99 vilket även är summan av de andra två G-frekvenserna 15+84=99 och 63+36=99. Talet 99 är viktigt i den nordiska mytologin.

Den plats på kortsidan som markeras med de 13 större runorna är den som utläses *skati marika* och översätts officiellt till "den främste av Märingar". Men det finns en annan möjlighet. *Marika* är en diminutivform av Maria och om *skati* förstås som sköte (Isl; *Skaut)* skulle vi på denna plats kunna ana 3168, d.v.s. "Herren Jesus Kristus", i *Marias sköte*. En tänkt spegelvändning av själva stenens form där detta är inskrivet ger faktiskt också intrycket av ett sköte och därför vill jag här bara nämna som ett faktum att sett från Rök går solen ned över Ombergs hjässa exakt 99 dagar efter midvintersolståndet, vid påsktid. Kanske är omgivningen kring stenen också en viktig faktor om man vill försöka förstå stenens hela funktion. Framför stenens nuvarande placering (ursprungsplatsen är okänd) har man hittat en rak kort stenlagd vägsträcka i nord-sydlig riktning och möjligheten finns väl att denna väg kan ha ingått i ett komplex kring Rökstenen snarare än att vara en vanlig väg. Det finns faktiskt ett annat känt exempel på en sådan kultväg som ingått i ett religiöst komplex, nämligen Rösaring i Upplands-Bro. Denna 540 m långa raka processionsväg går också i syd-nordlig riktning och

---

[102] Se Kaliff och Sundquist, s. 95f.
[103] Se Ralph.
[104] Se skriften "*Rökstenens gåta*", utgivet av Riksantikvarieämbetet 1992, där det på sid. 19 heter: "Det råder numera enighet om hur runorna på Rökstenen skall läsas."

dateras till första delen av 800-talet, precis som Rökstenen och den framförliggande fornvägen.[105]

4.9 Stenens språkliga text

Hur framstår då Rökstenens text om man ser det från detta mysteriekristna perspektiv? Ja, de tre första partierna ger i vart fall full mening om man utgår ifrån att det är tal om en variant av Kristusidén. Stenen börjar med att tala om att det är efter Uamuth (möjligen "Sanningen" som kristussynonym) som dör , av "ödet utsett att dö" eller "dödskorad" (*faigian*). Möjligtvis utsedd av "Fader" att dö. Men Vämod följs också av ordet "STANTA"; Stånda, möjligtvis den uppståndna.

Nästa parti omtalar två "*valraubu*" ("stridsbyte" eller "trofé") som tolv gånger togs från man efter man, båda togs på en gång. En mer precis beskrivning av nattvarden, med de tolv lärjungarna, är svårt att ge om man tolkar dessa "valraubu" som brödet och vinet, Jesu kropp och blod.

Textpartiet därefter omtalar minnet av "den som dog" till följd av skuld (synd?) för nio åldrar sedan. Ja det passar onekligen väl in på historien om korsfästelsen av Jesus. Den sker ju också dagen efter nattvarden. Här talas visserligen om Reidgoter, men det kan också utläsas som vagngudar (Hraidkutum).[106] Där avslutas första sidan, sånär som på dikten om Tjodrik vilken jag menar också kan förstås som Jesu födelse i Marias sköte. Därefter fortsätter textpartiet på baksidan där vi alltså har en framställning av det kosmiska diagrammet och kan förstås som Kristus kosmiska återfödelse. Textpartierna här omtalar kungar som dör på ett slagfält o.s.v. och kanske kan antas ha en anknytning till idén om de heliga krigare som framtonar i Valhallidealet. Detta himmelska Valhall anges i Eddan ha 540 dörrar så pass breda att 800 krigare kunde gå ut genom varje dörr, d.v.s. totalt 432.000 einhärjare.[107] Häri kan man finna stöd för att det kosmiska diagrammet finns allegoriskt beskrivet i Eddan. De två trianglarna, som kan sägas representera det kosmiska Valhall, har ju tre sidor var med längd nio, d.v.s. varje triangel: 3 x 9 = 27 och med två trianglar alltså 27 x 2 = 54. I Eddan beskrivs detta i så fall med en s.k. "förstärkning" med 10 ggr. alltså 540. I Rökstenens text om de tjugo kungarna i parti 13 står:

"Jag säger så som det trettonde, vilka tjugo konungar som satt på Själland under fyra vintrar, med fyra namn, födda åt fyra bröder. Fem Valke, Rådulfs söner, fem Reidulf, Rugulfs söner, fem Haisl, Hords söner, fem Gunnmund, Björns söner."

Det jag tar fasta på är talserien och det faktum att det rör sig om fallna konungar, som då skall färdas till Allfaderns himmelska boning Valhall, får man förmoda. Talserien anger 20 en gång, 4 tre gånger och 5 fyra gånger. Vad är då detta? Ja, troligen avses det antal einhärjare som Eddan uppger, förstärkt 1000 ggr. för $20 \times 4^3 \times 5^4 = 800\,000$. Så texten anknyter både till det kosmiska diagrammet och Eddans upplysningar om det himmelska Valhall. Dörrantalet 540 kan anses identifierat i de två trianglarna och även krigarantalet 800.

Att runantalet på framsidan är 216 har uppmärksammats av andra som framgår av min tidigare uppsats. Men vad med runantalet på baksidan? Problemet är att sista raden är skadad men det går ändå att se någorlunda hur många runor som skadats. Följer man

---

[105] http://www.lansmuseum.a.se/inneh/pdf/Rosaring.pdf

[106] Vagngudar finns som tanke också i bibeln, j.f. Hesekiel där Gud kommer i en vagn och har där sin tron. Ordet Åska är ett minne av "vagngudar", ordet *åska* kommer ur Ås-åka; gudaåkning.

[107] Baeksted (1990), s. 61.

Riksantikvarieämbetets återgivning skulle runantalet i denna rad vara 36 st. och då blir antalet runor inom "gudaringen" 297. Dessa två tal på framsidan och baksidan är intressanta för att de representerar antikens kosmologiska tal 72 på framsidan och det sakrala numret 99 på baksidan genom att 3 x 72 = 216 och 3 x 99 = 297. Talen 72 och 99 har också en viktig roll i de två olika skalorna jag beskriver i avsnitt 2 (se sidan 17).
Detta är logiskt i stenens kontext där framsidan ju beskriver en jordisk död (se not 51, s. 21) och baksidan en himmelsk återuppståndelse.

Om allt är så genomtänk som jag här påstår måste väl hela stenens runantal vara viktigt? Och det är det faktiskt; Runantalet är 779 vilket (som nämnts ovan på sidan 37) är höjden på triangeln (med sida 9) förstärkt 100 ggr. Lägg därtill att stenen har givits 32 rader, vilket är kvadraten beskriven med 8x4. Triangeln 9-9-9 och kvadraten 8-8-8-8 implementerat i stenens grundkonstruktion.

Ser man på runantalet på stenens smala sidor är det 66 stycken vilket är ett *master number* för sex och som återfinns i frekvensskalan (se sidan 15). Lägger man till runorna på toppen, så att stenens alla smalsidor inkluderas är antalet 77 stycken, alltså ett *master number* för sju. Sex och sju motsvarar bland annat den bibliska skapelseberättelsen där Gud skapar världsalltet på sex dagar och vilar på den sjunde.

Det finns nu inga restposter kvar att förklara, utan Rökstenen kan beskrivas i sin helhet, som en helhet och med ett helhetsbudskap. Det är det mysteriekristna/platonska idékomplexet som återges i stenens komposition med talet 3168 som navet och kosmisk princip. Rökstenen framstår som en slags altartavla som i sin komposition och med sina gåtor återger de gudomliga principer med vilka kosmos är uppbyggt. Det är exakt samma kosmos som Platon, nyplatoniker och gnostiker beskriver, byggt kring en harmoni som återfinns i musikens skalprincip.

Och som en värdig avslutning på denna talmagiska resa;
Stenen är ristad med 32 rader och har en fristående dikt med 99 runor. 32 x 99 är 3168.

* * *

5. En sammanfattande diskussion

Kan allt detta nu verkligen vara riktigt? Är det inte väl spektakulärt? Hur är det med felkällor, ser jag inte bara det jag önskar att se och övertolkar? Onekligen är det relevanta frågor eftersom resultaten jag presenterar har "sensationella drag" i ljuset av vad som tidigare är sagt och skrivet om runor, Rökstenen, nordisk mytologi och vikingakultur. Men är det egentligen så sensationellt? Om huvuddragen i den modernare och nyktrare beskrivningen av tiden från 300-tal till 1000-tal är riktiga är det ju så här man kan förvänta sig resultaten. Om man inte fann några spår av senantika traditioner i de få källor vi har så är man tillbaka till en germanistisk grundsyn och förklaringsmodell.

Ett problem här är att jag försöker förklara något okänt med att peka på något *annat*, för de flesta, okänt. Men det är ett pedagogiskt problem, inte ett vetenskapligt. Idag är det få som nickar instämmande och igenkännande till en beskrivning av Platons kosmologi och pythagoreisk talmagi. Inte ens i facklitteratur om filosofi är man särskilt angelägen att analysera eller återge de harmoniska eller talspekulativa, nummerologiska inslagen hos Platon. Däremot ägnas intresse åt geometrin och politiken därför att där känner även en modern och rationellt tänkande människa igen sig. Men steget är kanske i verkligheten inte så långt ifrån hur vi tänker idag. Ett kosmologiskt diagram kan verka främmande som idé, men kan som fenomen jämföras med Einsteins berömda och ofta återgivna ekvation $E=mc^2$ vilken är känd för att vara "vacker" och säga "sanningar" om kosmos. Eller Diracekvationen från 1928 som av teoretiska fysiker beskrivs som ännu mer "vacker". Även den som inte förstår relativitetsteorin, eller kvantfysiken, kan ha en insikt om att så är fallet. Och ju mer man lärde sig desto mer mening skulle den ge, det begriper man. Den är alltså något mer än en matematisk formel; den har uppnått symbolstatus. Den invigde förstår helheten, vi andra anar bara mysteriet. Och så fungerar också religiösa eller kosmiska symboler. De har olika förståelsenivåer för olika grader av initiering och kunskap. Den korsfäste Guden är en naturtrogen återgivning av en tänkt historisk händelse, men samtidigt så mycket mer. Ett kosmiskt diagram, eller mandala, skall förstås som en geometrisk "ekvation". Den är en modell av kosmos, funktionell och rent av rationell för sin samtid.

Det jag menar mig ha visat i denna uppsats är huvudsakligen följande:

- Hur en frekvenstalsserie i *Timaios* kan se ut och hur den kan kopplas samman med pythagoreisk och platonsk talspekulation.
- Hur man med denna frekvensserie kan rekonstruera det ofitiska diagrammet.
- Hur runalfabetet *futharken* otvetydigt har en koppling till detta idégods.
- Hur Rökstenens konstruktion, uttolkning och syfte är kopplat till samma idégods.

I avsnittet om Platon drar jag en del slutsatser. Är de då riktiga? Det finns tre avgörande skäl att våga påstå det;
1: Talet 3168 är ett frekvenstal för tonen ***G*** och det överensstämmer med senare platonska traditioner (se sidan 15).
2: Platon själv anger indirekt talet 3168 i det kryptiska platonska "perfekta" talet 5040, vilket är radien i en cirkel med omkretsen 31680, givet att det antika 22/7 används för Pi. Eller uttryckt matematiskt: 5040 x 22 / 7 = 31680.
3: Det kosmiska, indirekt platonska, ofitiska diagrammet kan rekonstrueras genom beskrivningarna av *Kelsos* och *Origenes* och med denna frekvensserie och *endast* med denna serie.

Att futharken har ett ursprung i mysteriekristen miljö måste anses belagt om ovanstående resonemang accepteras. Det är ju också så att båda dessa teorier, eller resultat, stödjer varandra. Att frekvenstalet 1584 i den översta runraden motsvarar **FRWA** (got.; *Fráuja*) vilket betyder "Herren Gud" på forngermanska och att nästa rad ger **IHËS**, kristusmonogrammet, för 3168 som är det belagda oomtvistade sumtalet för "Herren Jesus Kristus" på grekiska är bara det två omständigheter som inte ger särskilt stort utrymme för alternativa slutsatser. Därmed har jag visat, menar jag, att det platonsk/gnostiska idékomplexet finns implementerat i runkonsten.

Rökstenen återger denna kosmologi till punkt och pricka. Den upprepar talet **3168** i diagramform tre gånger och på andra sätt ytterligare tre gånger, alltså totalt sex gånger. Stenens inledningsrad om sonen **Uamuth** anger talet **3168** med samma princip och namnet kan dessutom knytas till Kristusnamnet ***Ameth***; Sanningen. Med min tolkning blir hela stenen förståelig som ett sammanhängande konstverk och komposition. Den är mer än en text, vilket borde vara uppenbart för alla. Men så har de traditionella tolkningarna inte behandlat stenen. Tidigare analyser har samtliga låtit bryta ut textpartierna från stenens noga planerade layout och omorganiserat dem i en läsordning (se bilaga "Stenens text" från Riksantikvarieämbetet, sid. 49).

Rökstenen måste förstås som ett religiöst monument som återger ett sublimt budskap om kosmos. Och platsen är väl vald. 99 dagar efter midvintersolståndet går solen ned över Ombergs hjässa där en "fornborg" (eller sakral anläggning) finns belägen. Detta inträffar vid påsktid, precis som man kan förvänta (död och uppståndelse). Ombergs namn har för övrigt en stark koppling namnmässigt med detta idégods. Omma, eller *Ahma* betyder på gotiska "Den helige ande". Omberg som "Den helige andes berg" med andra ord.

Att det är en solnedgång som spelar huvudrollen i skådespelet och inte en soluppgång kunde kanske framföras som kritik, men läser man "Solsången" i Eddan återges i sju verser, 39-45 hur "solen går ner". Detta uttalas sju gånger av en person som upplever dödsögonblicket och beskriver sin syn och initiering i Guds hemligheter. Något liknande kan det vara tal om som funktion för Rökstenen, en visualisering av den kosmiska kunskapen, begripliggjord för den initierade.

Finns det andra alternativförklaringar? Man kan möjligtvis föreställa sig att tankegodset kommit in via en sekundärpåverkan där ursprunget inte var helt känt. Men att avfärda resultaten som direkt felaktiga eller övertolkning ser jag som närmast uteslutet. Jag har månat om att identifiera felkällor under undersökningens gång, och en bakgrundsinformation av intresse kan vara att jag från början - i ärlighetens namn - hade en *helt* annan analyshypotes den gången jag började arbetet men det jag fann var dessa senantika indikationer som i det skedet inte var särskilt välkomna. Men jag tvingades låta stenen styra tolkningen och inte omvänt. Med detta vill jag bara besvara en självklar fråga som lätt kan uppstå: Har jag från början sökt detta resultat? Svaret är nej. Den förkunskapen besatt jag helt enkelt inte initialt.

Det kan också vara på sin plats att understryka att mina slutsatser inte strider mot några konventionella, vedertagna tolkningar. Det existerar som jag påpekat inte några allmänt accepterade förklaringar vare sig om futharkens/runornas ursprung eller om Rökstenens gåtors innebörd. Forskarvärlden har inte lyckats besvara dessa frågor vilket stärker slutsatserna i denna undersökning.

Men vad Rökstenen representerar är svårare att ha en uppfattning om. Än så länge törs jag bara säga att den representerar sig själv. Den är unik, ett experiment utan efterföljare, som Helmer Gustavsson kallar den.

När det gäller runornas ursprung och funktion visar mitt resultat att detta inte i första hand är ett språkvetarområde för den allra tidigaste runperioden, utan snarare ett ämnesområde för idéhistoriker och religionshistoriker. Det borde ha stått klart långt tidigare men av tradition och revirtänkande har det förblivit vid det gamla och därmed har en förhållandevis lättlöst vetenskaplig uppgift förblivit olöst tills nu. Det är baksidan av att driva professionaliseringen av discipliner för långt. Innan ett problem är löst är det givetvis inte möjligt att säga inom vilket ämnesområde det olösta hör hemma.

Hur kan man gå vidare? Det viktigaste är att om mina resultat och slutsatser visar sig hålla för den hårda granskning jag hoppas på och lyckas vinna acceptans har nya verktyg skapats för analyser och undersökningar på en mängd områden. Brakteatrar kan kanske förstås i ett nytt ljus, tolkningar av tidiga inskriptioner kan undersökas på nya, mer tvärvetenskapliga sätt, en revidering av Eddans texter kan göras där de "kristna" inslagen kanske inte så lätt kan avfärdas som sena tillägg. Ett slutgiltigt avfärdande av germanistiska idéer om den opåverkade nordiska kulturvärlden fram till vikingatid är också en välkommen effekt.

Ett mer handfast förslag skulle vara att lite närmare studera området kring Rök och möjligheten att där finna spår av en anläggning av något slag, liknande den i Rösaring. Namnet Rök kan möjligtvis också förstås bättre i denna nya kontext då detta ord i fornnordiska betyder "öde" och ofta användes i anslutning till gudavärlden (t.ex. Ragnarök; Makternas öde). Den forntida vägsnutten och namnet Rök i kombination med Omberg och Rökstenens budskap borde vara skäl nog att titta närmare. Skulle man finna spår av en anläggning kan det ses som den sista avgörande bekräftelsen på att Rökmonumentet inte restes av Varin till minne av sonen Vämod. I vart fall inte i den vanliga betydelsen.

Jag avslutar här med två verser från *Solsången* ur *den poetiska Eddan* i Erik Brates översättning:[108]

75. Allsmäktige fader
lika mäktige son,
och du himmelens helige
ande!
Dig beder jag oss skilja,
du som själv oss skapat,
från allt, som ont är.
.....
79. Här äro runor
som ristat hava
Njords nio döttrar.
Radveig är den äldsta,
den yngsta Kreppvor,
tillsammans med systrar
sju.

* * *

[108] Erik Brate, *Eddan: De nordiska guda- och hjältesångerna* (Uddevalla, 1992), s. 310.

6. Referensförteckning

Ambjörnsson, Ronny. *Människors undran*. Falun 2004.

Ambjörnsson, Ronny. *Tankens pilgrimer*. Uddevalla 2005.

Andersson, Björn. *Runor, magi, ideologi: En idéhistorisk studie.* Umeå 1997.

Baeksted, Anders. *Nordiska gudar och hjältar.* Översättning Helen Petersen. Oslo/Gjøvik 1990.

Baeksted, Anders.. *Målruner og troldruner. Runemagiske studier.* København 1952.

Benestad, Finn. *Från musik och tanke; Huvudlinjer i musikestetikens historia från antiken till vår egen tid*. Ystad 1978.

Bloch, Marc. *La Société féodale.* 1940.

Brate, Erik. *Eddan: De nordiska guda- och hjältesångerna.* Uddevalla 1992.

Brate, Erik. *Sveriges runinskrifter: andra bandet Östergötlands runinskrifter.* Stockholm 1911.

Bugge, Sophus. *Der Runenstein von Rök.* Stockholm 1910.

Bugge, Sophus. "Tolkning af runeindskriften på Rökstenen i Östergötland", *Antiqvarisk tidskrift Sverige.* Stockholm 1878-1895.

Bugge, Sophus. "Rökstenen och Fonnaas-spaenden", i: Kongl. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien. Stockholm 1893.

Duby, Georges. *Krigare och bönder,* övers. Michael Nordberg. 1981.

Enoksen, Lars Magnar. *Runor: Historia, tydning, tolkning.* Nörhaven 2002.

Friesen, Otto von. *Rökstenen läst och tydd.* Stockholm 1920.

Gaunt, David. *Familjeliv i Norden.* Södertälje 1996.

Geary, P.J. *The Myth of Nations: The Medieval Origins of Europe.* Princeton2002.

Gustavson, Helmer. *Rökstenen.* Uddevalla 1991.

Gustavsson, Harald. *Nordens historia: En europeisk region under 1200 år*. Lund 1997.

Grønvik, Ottar. *Runeinnskriften på Rökstenen* in *Maal og Minde*. Oslo 1983.

Harrison, Dick. *Krigarnas och helgonens tid.* Värnamo 1999.

Hedeager, Lotte. *Skuggor ur en annan verklighet.* 1997.

Hyenstrand, Åke. *Lejonet draken och korset.* Lund 1996.

Kaliff, Anders och Sundquist, Olof. *Oden och Mithraskulten: Religiös ackulturation under romersk järnålder och folkvandringstid.* Uppsala 2004.

Kjørup, Søren. *Människovetenskaperna: Problem och traditioner i humanioras vetenskapsteori.* Lund 1999.

Klinge, Matti. *Östersjövärlden*. Keuru 1995.

Larsson, Mats G. *Ett ödestigert vikingatåg: Ingvar den vittfarnes resa 1036-1041*. Stockholm 1990.

Lindkvist, Thomas. *Plundring, skatter och den feodala statens framväxt: Organisatoriska tendenser i Sverige under övergången från vikingatid till tidig medeltid.* Uppsala 1990.

Lindström, Dag. *Forntid i Sverige.* Uddevalla 2006.

Odenstedt, Bengt. *On the Origin and Early History of the Runic Script: Typology and Graphic Variations in the Older Futhark.* Uppsala 1990.

Ousbäck, Fredrik, *Rökstenens gåtor, koder och talmagi; En analys av tidigare tolkningar och betraktad med modern historiesyn,* B-uppsats i historia, Linköpings universitet 2007.

Pagels, Elaine. *De gnostiska evangelierna.* 2005.

Petersson, Conny LA. *Rökstenen: Varins besvärjelse.* Klockrike 1991.´

Ralph, Bo. "Den gåtfulla Rökstenen". Göteborg 2005, i: *Humanistdagboken 2005 nr. 18.*

Sawyer, Peter, ed.. *The Oxford Illustrated History of the Vikings*. Oxford University Press 1997.

Schück, Adolf. *Skänninge stads historia*. Linköping 1929.

Schück, Henrik och Warburg, Karl *Svensk illustrerad litteraturhistoria.* Malmö 1985 [1896].

Snedal, Thorgunn m.fl. *Svenska runor.* Västerås 2004.

Stenberg, Mårten. *I vikingarnas spår.* Uddevalla 1967.

Strid, Jan Paul. "Rökstenen, götarna och goterna"*,* i: *Språkets vård och värd: en festskrift till Catharina Grünbaum.* Gjövik 2004.

Svanberg, Fredrik. *Decolonizing the Viking Age 1 & 2*, Lund 2003.

Thompson, Jan. *Wahlström & Widstrands matematiklexikon.* Helsingborg 1991.

Thunmark-Nylén, Lena, ed.. *Vikingatidens ABC.* Borås 1981.

Wedberg, Anders. *Filosofins historia: Antiken och medeltiden.* Stockholm 1958.

Wessén, Elias. *Runstenen vid Röks kyrka.* Stockholm1958.

Wessén, Elias. *Rökstenen* . Uppsala 1958.

Widmark, Gun. *Varför Varin ristade,* i: Forskning & Framsteg nr.5, 1998.

Wright, Joseph. *Grammar of the Gothic Language*. 1910.

Internet:

http://plato.stanford.edu/entries/economics/#5 (2007-12-10)

http://www.lancs.ac.uk/fass/sociology/papers/law-notes-on-ant.pdf (2007-11-23)

http://www.encyclopedia.com/doc/1O88-centreperipherymodel.html (2007-12-05)

http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?a=697863 (2007-12-17)

http://www.popularhistoria.se/o.o.i.s/387 (2007-12-15)

http://classics.mit.edu/Plato/timaeus.html (2007-12-10)

http://www.themystica.com/mystica/articles/n/numerology.html. (2007-11-21)

http://www.gnosis.org/library/ophite.htm (2007-12-02)

http://billheidrick.com/Orpd/RFludd/ (2007-12-18)

http://www.newadvent.org (2007-12-04)

http://www.gnosis.org/naghamm/discorse.html (2007-12-02)

http://www.lansmuseum.a.se/inneh/pdf/Rosaring.pdf (2007-12-19)

I. Gåtornas lösning

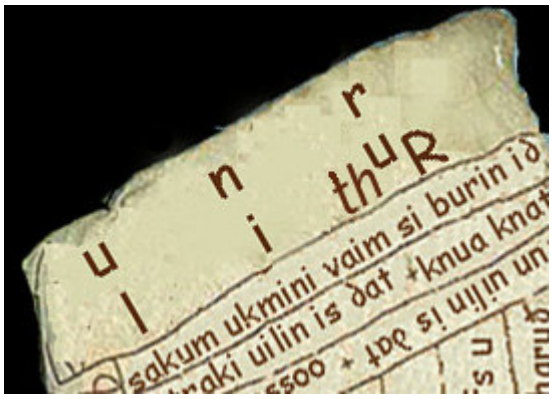

(bildmontage av Fredrik Ousbäck)
Kvarnchiffren med bokstäver. Ger i "U" formad läsning med omtag på varje rad, från vänster :
Ullinn, NiurthR, Thur

Bo Ralph menar i *Den gåtfulla Rökstenen* att de rapsodiska element som Rökstenens text består av inte bara är gåtfulla i den överförda bemärkelsen. De är avsedda som verkliga gåtor, förbryllande men principiellt möjliga att lösa, tror Ralph. Gåtor, fortsätter han, har sitt naturliga ursprung i de äldsta kända högkulturernas vishetslitteratur och på germanskt område har många av de centrala gåtorna antika paralleller. I England tycks gåtorna ha varit särskilt uppskattade under 900-talet; några berömda gåtsamlingar med anonyma gåtor är bevarade från detta århundrade, påpekar han. Men genren vidareutvecklades av flera kända lärda, bl.a. ledande män inom den anglosaxiska kyrkan, enligt Ralph och han säger att gåtan tydligen uppfattades som en pedagogisk framställningsform, i vilken man kunde meddela i synnerhet den sublima kunskapen, den som gäller världsalltets uppkomst och organisation, dess undergång osv. På fornengelskt område gäller detta sådan kunskap i kristen dräkt. Rökstenens gåtor har sannolikt också med kosmiska frågor att göra, avslutar Bo Ralph.[109]

I de Rökstenstolkningar som föreligger har man inte sett det på samma sätt. Gåtorna har inte setts som *verkliga* gåtor, utan mera som korta anspelningar på av samtiden kända sagor och myter. Men betraktar man dem som riktiga gåtor med gåtans logik kan man kanske komma vidare.

Det finns tre textpartier som har ett antal gemensamma nämnare; de börjar alla med *Sakum ukmini* och bildar en slags ring med en trolig geometrisk avsikt, de är alla skrivna i olika chiffer eller koder, de är alla skrivna i tre rader. Det av dessa tre partier som har den mest svårforcerade chifferkoden ger oss när det är löst ett rakt och enkelt budsakp: **Tor**. Ingen språklig gåta men en chiffergåta. Kan det nu kanske vara så att de två andra språkgåtorna också anspelar på gudar?

Jag säger de unga vem av Ingvaldsättlingarna som blev gäldad genom sin hustrus offer

Så lyder översättningen av det nästa partiet, som börjar längs ner på baksidan och fortsätter upp på dess vänstra sida. Det som har blivit översatt till **Ingvaldsättlingarna** är **Ingoldinga** och om detta är en gåta med gåtans logik kan kanske detta förstås som **Ing-oldinga** d.v.s. Ings far (olding; "gamling, gubbe"). Ing, eller Yngvi-Frej, var en gud och son till guden **Njord** som faktiskt blev just precis "ersättningen" eller gälden (goldin) för sin hustrus "offer" eller uppoffring. **Njord** blev enligt den välkända beskrivningen i bl.a. Snorres Edda tvungen att ta Skade till hustru som ersättning till henne för att asarna slagit ihjäl hennes far Tjaste.[110] Så den

[109] Ralph, s. 267.
[110] Anders Baeksted, *Nordiska gudar och hjältar* (Oslo/Gjövik 1990), s. 131.

gåtan gick faktiskt att lösa: "Jag säger de unga "**Njord**"(Ings far) som blev gälden för sin hustrus uppoffring". Nästa textparti och gåta lyder:

"*Jag säger de unga åt vilken kämpe en ättling är född, Vilen (Uilin) är det, han kunde krossa en jätte, Vilen är det. NIT"*

Inledningen lyder på fornnordiska "Sakum ukmini vaim si burin.." och med den vedertagna omtagsprincipen som säger att ett ords slutruna också kan vara nästa ords inledningsruna kan man alltså även läsa "..vaim **Sib** burin" vilket då blir "vem **Sib (Siv)** födde". Detta är alltså gåtan. Vem födde då **Siv**? Ja, av Snorre får man veta att: "**Ull** heter en, son till **Siv** och styvson till **Tor**".[111] Gåtan är löst; **Siv** födde en ättling (inte en son, men styvson) till jättekrossare **Tor**. En jätte som **Tor** f.ö. krossade var just Skades far Tjaste.[112] Och hans namn är alltså **Ull** eller **Ullinn** som faktiskt återfinns, lätt förtäckt, i textpartiet: **Uillinn**, som är en lika korrekt utläsning som **Vilen,** då U och V liksom E och I delar samma runtecken. Man kan alltså i en geometrisk ring av tre gåtpartier, alla tre skrivna i tre rader, alla tre skrivna i chiffer eller koder, ganska lätt identifiera gudanamnen **Ullinn**, **Njord** och **Tor**.

Oerhört tillfredsställande blir det då självklart att finna *samma* tre gudanamn ännu en gång återgivna i de tre "kvarnchifferkorsen" som är placerade direkt över denna "gudaring". För läser man i en U-figur de chifferlösta runorna, som alla är eniga om är riktiga, har man nämligen igen: **Ullinn, NiurthR, Thur**. Med korrekt fornnordisk stavning kan tilläggas. En dubblering av gudanamnen och därmed också en faktisk kvittering på att svaret på gåtorna är riktigt lösta.

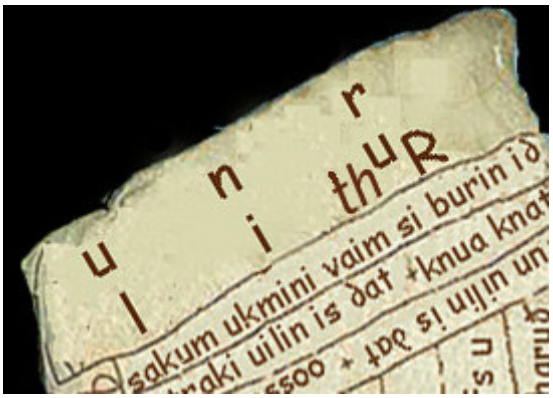

(bildmontage av Fredrik Ousbäck)
Kvarnchiffren med bokstäver. Ger i "U" formad läsning med omtag på varje rad, från vänster :
Ullinn, NiurthR, Thur

Men varför just dessa gudanamn kan man undra? Ett känt faktum är att det i Östergötland finns flera Ullevi ("Ulls heliga plats") och Mjärdevi ("Njords heliga plats") liksom parvis i landskapet.

En huvudpoäng är att om man betraktar stenen ur ett kosmologiskt perspektiv så ger alltså gåtorna och dess svar full mening. De blir lösbara. Försöker man hitta svaren i myter och sagor om stordåd och krigiska bedrifter når man absolut ingenstans.

---

[111] Ibid., s. 203.
[112] Erik Brate, *Eddan: De nordiska guda- och hjältesångerna* (Uddevalla 1992), s. 72.

II. OOSSOOSSSZ och dess gematrisk funktion

Denna rungrupp, **OOSSOOSSSZ**, återfinns sist i textpartiet om *Vilen* (se vidare bilaga om stenens text, rad 25, s.31). Det är alltså dessa runor som tolkats som ett chiffer för **NIT** (se bildtexten). Men det är, som den historiografiska delen visat, inte ett känt ord och ingen har heller kunnat ge en rimlig tolkning av vad ristaren har avsett med dessa runor.[113] En magisk, högst oklar betydelse är den vanligaste gissningen. Det verkar onekligen sannolikt att ristaren i detta konstruerat ett chifferord i stil med **NIT,** även om ordet är obegripligt.

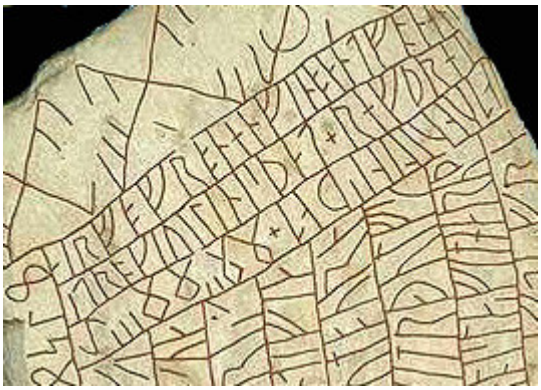

(Bild: Fredrik Ousbäck)
OOSSOOSSSZ, tolkat som "NIT" återfinns på nedersta vågrätta rad till vänster. Observera att raden är ristad upp och ner. NIT har uttytts genom att tolka antalet runor i denna runserie som ätte-hänvisning:
*OOSS: 2:2 är andra ätten andra runan = **N***
*OOSSS: 2:3 är andra ätten tredje runan = **I***
*Z-tecknet: 1:1 är första ätten första runan = **T***

Noterar man vilka skrivsymboler som ristaren använt kan man dock se ett annat samband; de är nämligen skrivna med **O**-runan från den gamla "ur-futharken", **S**-runan från den yngre normalfutharken och ett tecken som liknar **Z**.[114] Detta är faktiskt en representation av de tecken med vilka "gudaringen" är skrivna;

- Partiet om **Ingoldinga** med urgermanska runor (som enda parti på stenen).
- Partiet om **Vilen** med yngre kortkvistrunor.
- Partiet om **Tor** med **Z**-liknande kodtecken (som enda parti på stenen).

Varje enskild runa/tecken som använts i **OOSSOOSSSZ** kan alltså sägas representera ett av textpartierna. Som framgår ur den historiografiska undersökningen diskuteras ofta runantalet i just dessa partier. En snabb kontroll ger vid handen att de chiffrerade partiernas runantal per rad är:
24,24,24,24,11,11,11,11,11,8,8.

Tolkar man nu tecknet **Z**, som en samstavsruna[115] för två N-runor (en av dem upp och ned), vilket är fullt möjligt, och räknar sig fram till vilken plats varje enskild runa i runraden **OOSSOOSSSNN** har i sin respektive futhark (run-alfabetet) så får man överraskande nog *samma* talserie som ovan:
24,24,24,24,11,11,11,11,11, 8, 8
(O, O, O, O, S, S, S, S, S, N, N)

Rungruppen **OOSSOOSSSZ** upprepar alltså symboliskt de chiffrerade raderna på två olika sätt. Detta ligger i linje med vad den skadade raden som avslutar partiet med de icke-chiffrerade raderna tycks säga; *Nu för de unga säger fullständigt...envar....eftersporde (?).* Även här en schematisk upprepning av det redan sagda, tycks det.

Att skrivtecken också var tal var inget onormalt för sin samtid. De grekiska, hebreiska och

---

[113] För en utförligare förklaring av hur man löser runchiffer med ättesystem och lönnrunor; se bilaga.
[114] Se bilaga om runor; Urnordiska runor resp. Normalrunor
[115] En samstavsruna kallas det då flera runor skrivs under varandra på en gemensam lång lodrät huvudstav.

romerska talsystemen hade liknande system: bokstäverna var samtidigt "siffror". Man kan här också göra en koppling till antik kosmologi och mysterietradition och det som kallas "gematri"; tal- och bokstavsmagi. Det mest allmänt kända exemplet finns återgivet i Johannes uppenbarelsebok i det famösa "666" som "odjurets tal". Det skall alltså förstås som en summering av ett ords, eller ett namns, bokstäver och dess talvärden. Samma grundprincip kan nu alltså beläggas på Rökstenen. Runorna har här också ett talvärde.

NIT får alltså utgå och blir med denna tolkning snarare **NINN**. Men i och med att raden är skriven upp och ned och att **Z**-tecknet är samstavsruna för två st. **N** ovanpå varandra kan man antaga att ristaren menar att man även skall "läsa tillbaka" i talchiffret vilket då ger **NINNUN**:

OOSS OOOSS Z: NIN (läst från vänster)
(2:2=**N**, 3:2=**I**, Z=**N**[N])
Z SSOOO SSOO: NUN (läst från höger)
(Z=**N**[N], 2.3=**U**, 2:2=**N**)

*Raden OOSSOOSSSNN blir här inte "NIT" utan "NINNUN" då "**Z**" inte tolkas som 1.1 = "T" utan en samstavsruna för två "N".*
För en vidare förklaring på chifferlösning med ätte-systemet, se bilaga om chiffer och koder.

Ett liknande ord återfinns på Karlevi-stenen från 900-talet på Öland, ristat med latinska (!) bokstäver: NINONI.

I Eddan finns namnet GINNUN (ginnungagap) angivet som namnet på det tomma gap där kosmos uppstått. Möjligtvis namnges gudatriangeln på Rökstenen här till NINNUN och har sin parallell i Isländska källors GINNUN, platsen för kosmos födelse. Det ger i alla fall en förklaring till ordet vilket utläsningen "NIT" aldrig gjort.

Det verkar alltså ganska tydligt att Rökstenen måste förstås i en kosmologisk kontext och att denna kosmologi har klara senantika paralleller. Det blir i denna belysning dock svårt att förstå de inledande raderna om den döde sonen **Vämod** och fadern **Varin** som den som lät resa den. Möjligtvis skall också dessa namn förstås som en allegori. Namnet **Vämod** är f.ö., som Gustavson påpekar, en helt okänd namnform.

Prövar man den gematriska principen som ovan beskrivits, där varje runa också är ett talvärde, kan man konstatera att summeringen av den första raden om **Vämod**, ger 181 och att en summering av nästa rad ger 183 och avslutas med ordet *Sunu* (som kan tolkas som "Solen").[116] Och detta är en klar anspelning på solvarvet, året, då de första sex månaderna i den julianska kalendern (alltså från senantiken) har just 181 dagar, de sista sex månaderna har just 183 dagar + soldagen. 364 + solen alltså.

Partiet är dessutom skrivet med 12 ord (antal månader på ett år), den sista raden med 30 st runor (antalet dagar i en månad) och med 7 ord (antalet dagar i en vecka) hela partiet är skrivet med 52 runor (antalet veckor på ett år) och 7x52 ger just 364. Den första raden är dessutom böjd i en båge som kan tolkas som solens gång över himlavalvet.

Hela inledningen är alltså ett tal- och bokstavsmagiskt komplex ägnat åt fruktbarheten och året med en gematrisk princip som var mycket vanlig och välkänd i den antika traditionen.

[116] På gotiska (ett språk närstående fornnordiska) heter "sol" = "sunno"; se valfri gotisk ordbok. På engelska; "sun", i svenskans "söndag"; solens dag.

III.

Runorna

Urnordiska runor
24 tecken
f u þ a r k g w h n i j p é r s t b e m l ng d o
Normalrunor
16 tecken (används inte på Rökstenen)
I chiffer: tredje ätten andra ätten första ätten
1 2 3 4 5 6 1 2 3 4 5 1 2 3 4 5
Kortkvistrunor
16 tecken
motsvarande latinsk bokstav
f u þ ą r k h n i a s t b m l R
runan används för
f,v u,y th a,o r k,g h n i,e a,ä s t,d b,p m l r
o,ö,v
e

Chiffer och koder

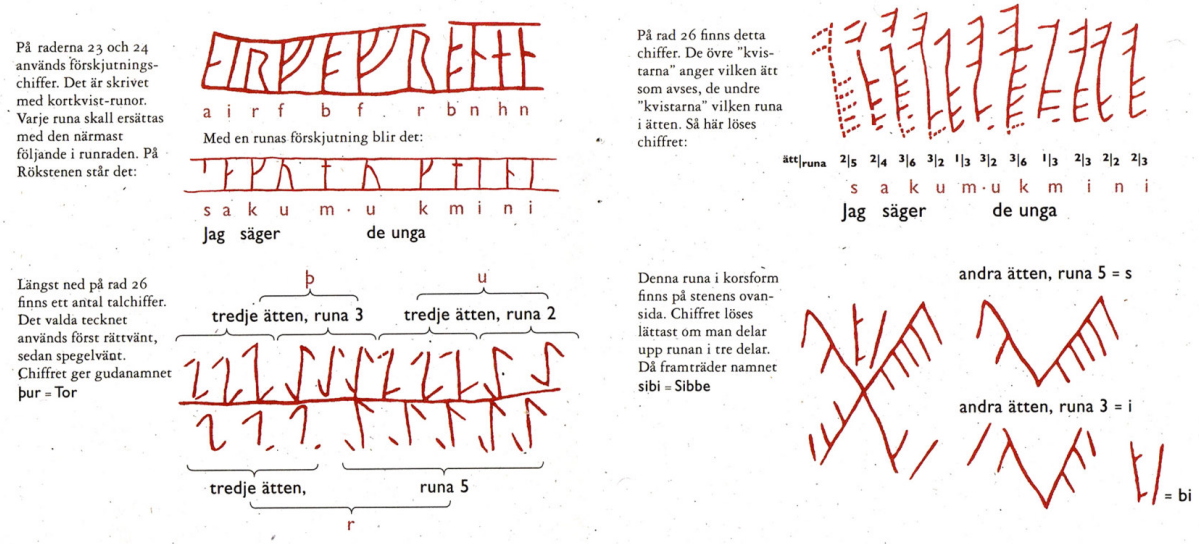
På raderna 23 och 24 används förskjutnings-chiffer. Det är skrivet med kortkvist-runor. Varje runa skall ersättas med den närmast följande i runraden. På Rökstenen står det:
a i r f b f r b n h n
Med en runas förskjutning blir det:
s a k u m · u k m i n i
Jag säger de unga
På rad 26 finns detta chiffer. De övre "kvistarna" anger vilken ätt som avses, de undre "kvistarna" vilken runa i ätten. Så här löses chiffret:
ätt|runa 2|5 2|4 3|6 3|2 1|3 3|2 3|6 1|3 2|3 2|2 2|3
s a k u m · u k m i n i
Jag säger de unga
Längst ned på rad 26 finns ett antal talchiffer. Det valda tecknet används först rättvänt, sedan spegelvänt. Chiffret ger gudanamnet þur = Tor
þ u
tredje ätten, runa 3
tredje ätten, runa 2
tredje ätten,
runa 5
r
Denna runa i korsform finns på stenens ovan-sida. Chiffret löses lättast om man delar upp runan i tre delar. Då framträder namnet sibi = Sibbe
andra ätten, runa 5 = s
andra ätten, runa 3 = i
= bi

Hämtat ur Riksantikvariets skrift *Rökstenens gåta.*

IV. Källa: Raä., *Rökstenens gåta.* Detta kan anses vara den officiella översättningen.

Stenens text

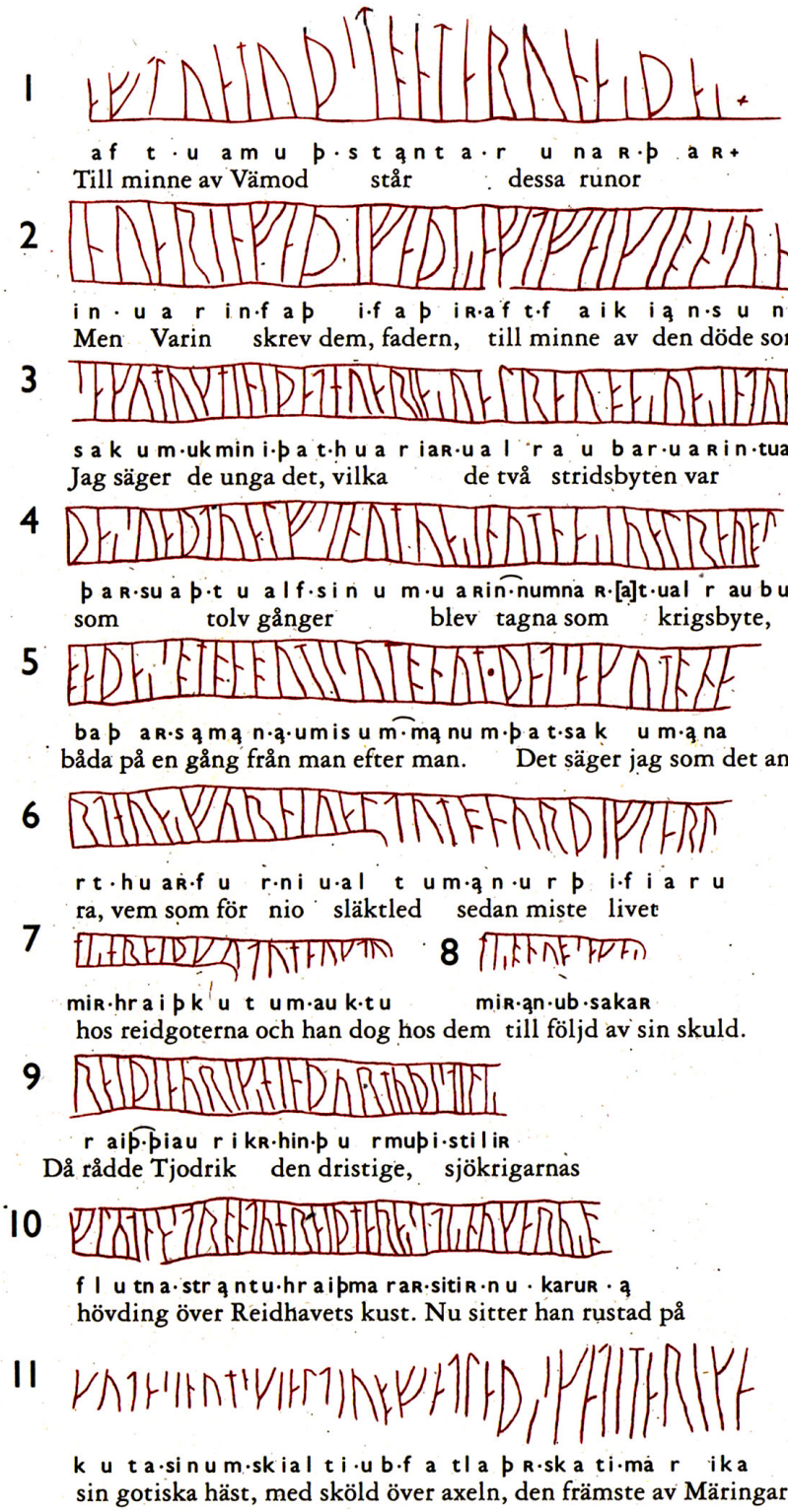
1
af t·u amu þ·s tąnt a·r u naR·þ aR+
Till minne av Vämod står dessa runor
2
in·u a r in·f aþ i·f aþ iR·af t·f aik iąn·s u n u
Men Varin skrev dem, fadern, till minne av den döde sonen.
3
s ak u m·ukmin i·þ a t·h u a r iaR·u a l r a u bar·u aR in·tuaR
Jag säger de unga det, vilka de två stridsbyten var
4
þ aR·su a þ·t u a lf·s in u m·u aRin·numna R·[a]t·ual r au bu
som tolv gånger blev tagna som krigsbyte,
5
ba þ aR·s ąmą n·ą·umis u m·mą nu m·þ a t·sa k u m·ą na
båda på en gång från man efter man. Det säger jag som det and-
6
r t·h u aR·f u r·ni u·a l t um·ą n·u r þ i·f i a r u
ra, vem som för nio släktled sedan miste livet
7
miR·hr a i þ k u t um·au k·tu
8
miR·ąn·ub·sakaR
hos reidgoterna och han dog hos dem till följd av sin skuld.
9
r aiþ·þiau r ikR·hin·þ u rmuþi·sti liR
Då rådde Tjodrik den dristige, sjökrigarnas
10
f l u tn a·str ąntu·hr aiþma raR·sitiR·n u · karuR · ą
höfding över Reidhavets kust. Nu sitter han rustad på
11
k u t a·sinum·skial ti·ub·f a tl a þR·sk a ti·mä r ika
sin gotiska häst, med sköld över axeln, den främste av Märingar.

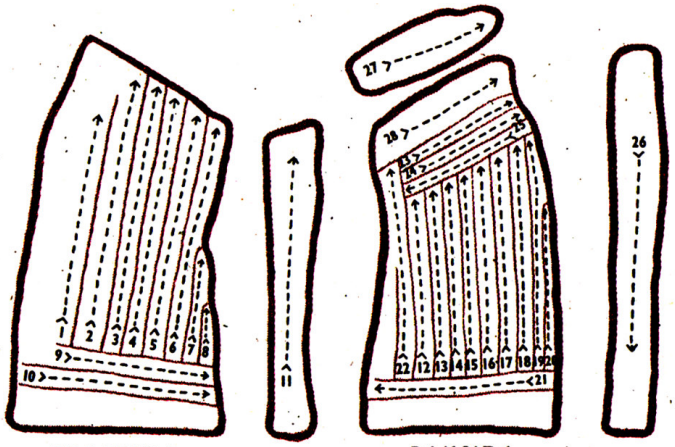

FRAMSIDA BAKSIDA

12

þ a t·s a k u m·t u a l f t a·h u a r·h i s t ʀ·s i·k u

Det säger jag som det tolfte var Gunns häst

13

n a ʀ·i t u·u i t u ą k i·ą n·k u n u k a ʀ·t u a i ʀ·t i k i ʀ·s u a

ser föda på slagfältet, där tjugo konungar

14

þ ą·l i k i a + þ a t·s a k u m·þ r i t a u n t a·h u a r i ʀ·t

ligger. Det säger jag såsom det trettonde, vilka

15

u a i ʀ·t i k i ʀ·k u n u k a ʀ·s a t i n·[a]t·s i u l u n t i·f i a

tjugo konungar satt på Själland under fyra

16

k u r a·u i n t u r·a t·f i a k u r u m·n a b n u m·b u r n

vintrar, med fyra namn, födda

17

i ʀ·f i a k u r u m·b r u þ r u m + u a l k a r·f i m·r a þ u l f s·s u

åt fyra bröder. Fem med namnet Valke, Rådulfs sö-

18

n i ʀ·h r a i þ u l f a ʀ·f i m·r u k u l f s·s u n i ʀ·h ą i s l a ʀ·f i m·h a r u þ

ner, fem Reidulf, Rugulfs söner, fem Haisl, Hord-

19

s·s u n i ʀ·k u n m u n t a ʀ·f i m bi[a]r n a ʀ·s u n i ʀ

s söner, fem Gunnmund, Björns söner.

20

n u k m --- m a l u -- k i a i n h u a ʀ - þ þ f t i ʀ·f r a

Nu för de unga säger fullständigt envar(?)... eftersporde(?).

21

s a g wm·o·gm e ni · [þ] ad·h o a ʀ·i g o l d
Jag säger de unga dèt, vem av Ingvalds-

22

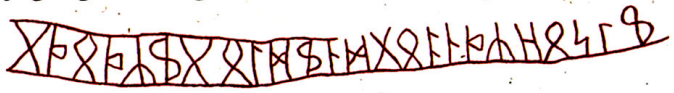

i g a·o a ʀ i·g o l d i n·[a]d·goąn a r·h o s l i
-ättlingarna som blev gäldad genom en hustrus offer.

23

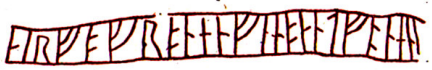

a i r f b·f r bnhn·f i nb·an·tfą nhnu
sakum·u k mi n i·u a im·si·burin·niþ
Jag säger de unga, åt vilken kämpe en ättling

24

ʀ·t r ą ki·ui l in·is·þ a t · r hf þ·r his
k n uą · k nat
- är född. Vilen är det. Han kunde krossa

25

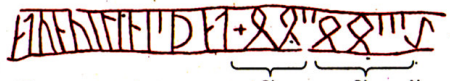

i·iatun·uilin·is·þat
2|2 2|3 1|1
en jätte. Vilen är det. Nit.

26

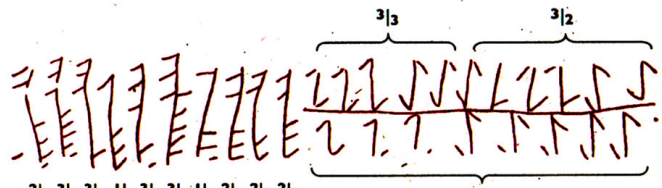

3|3 3|2 3|5
- 2|4 3|6 3|2 1|3 3|2 3|6 1|3 2|3 2|2 2|3
s a k u m·u k m i n i 3|5=þ 3|2=u 3|5=r
Jag säger de unga: T O R .

27

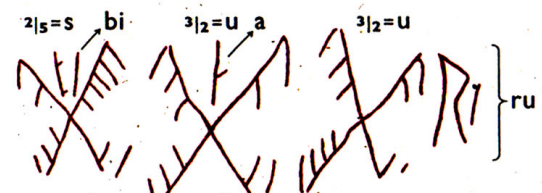

2|5=s bi 3|2=u a 3|2=u ru
2|3=i 2|3=i 2|4=a
sibi uia uari
Sibbe viets väktare

28

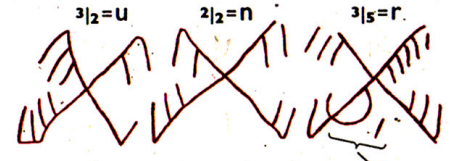

3|2=u 2|2=n 3|5=r br
1|4=l 2|3=i 3|2=u
ul ni ruþr
avlade nittioårig (en son).

V.

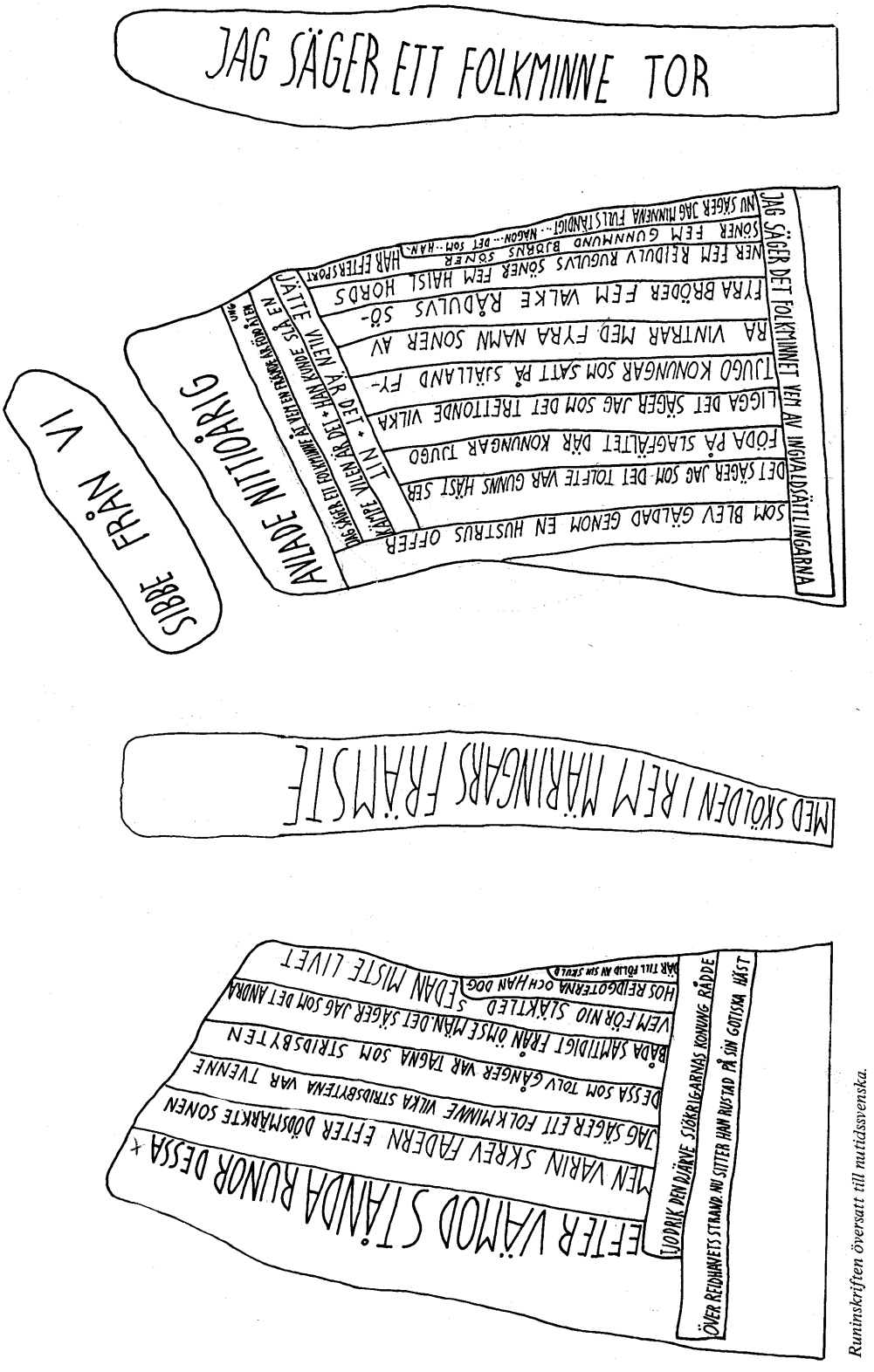
JAG SÄGER ETT FOLKMINNE TOR
JAG SÄGER DET FOLKMINNET VEN AV INGVALDÄTTLINGARNA
SOM BLEV GÄLDAD GENOM EN HUSTRUS OFFER
DET SÄGER JAG SOM DET TOLFTE VAR GUNNS HÄST SER
FÖDA PÅ SLAGFÄLTET DÄR KONUNGAR TUGO
LIGGA DET SÄGER JAG SOM DET TRETTONDE VILKA
TUGO KONUNGAR SOM SATT PÅ SJÄLLAND FY-
RA VINTRAR MED FYRA NAMN SONER AV
FYRA BRÖDER FEM VALKE RÅDULVS SÖ-
NER FEM REIDULV RUGULVS SÖNER FEM HALSL HORDS
SÖNER FEM GUNNMUND BJÖRNS SÖNER
HAN SÄGER JAG MINNENA FULLSTÄNDIGT ... NÅGON ... DET SOM ... HAN ...
HÄR FÄLLER SPORT
JÄTTE VILEN ÄR DET * TED ÄR VILEN
DÅ SÄGER ETT FOLKMINNE ÄR VEN FRÄMRE RÖDD ÄR VEN
UNG
AVLADE NITTIOÅRIG
SIBBE FRÅN VI
MED SKÖLDEN I REM MÄRINGARS FRÄMSTE
EFTER VÄMOD STÅNDA RUNOR DESSA +
MEN VÄRIN SKREV FADERN EFTER DÖDSMÄRKTE SONEN
JAG SÄGER ETT FOLKMINNE VILKA STRIDSBRYTENA VÄR TVENNE
DESSA SOM TOLV GÅNGER VÄR TÅGNA SOM STRIDSBYTEN
BÅDA SAMTIDIGT FRÅN ÖMSE MÅN DET SÄGER JAG SOM DET ANDRA
VEM FÖR NIO SLÄKTLED SEDAN MISTE LIVET
HOS REIDGOTERNA OCH HAN DOG
HÄR TILL FÖLJD ÄR SIN SEDEL
TJODRIK DEN DJÄRVE SJÖKRIGARNAS KONUNG RÅDDE
ÖVER REDHÄVETS STRAND NU SITTER HAN RUSTAD PÅ SIN GOTISKA HÄST

Runinskriften översatt till nutidssvenska.

Källa: Conny L A Petersson, *Rökstenen: Varför varin ristade* (Klockrike 1991), s. 10f. I denna översättning används "Jag säger ett folkminne" för "sakumukmini". Vissa andra avvikelser finns från Raä´s översättning.

VI.

Rökstenen

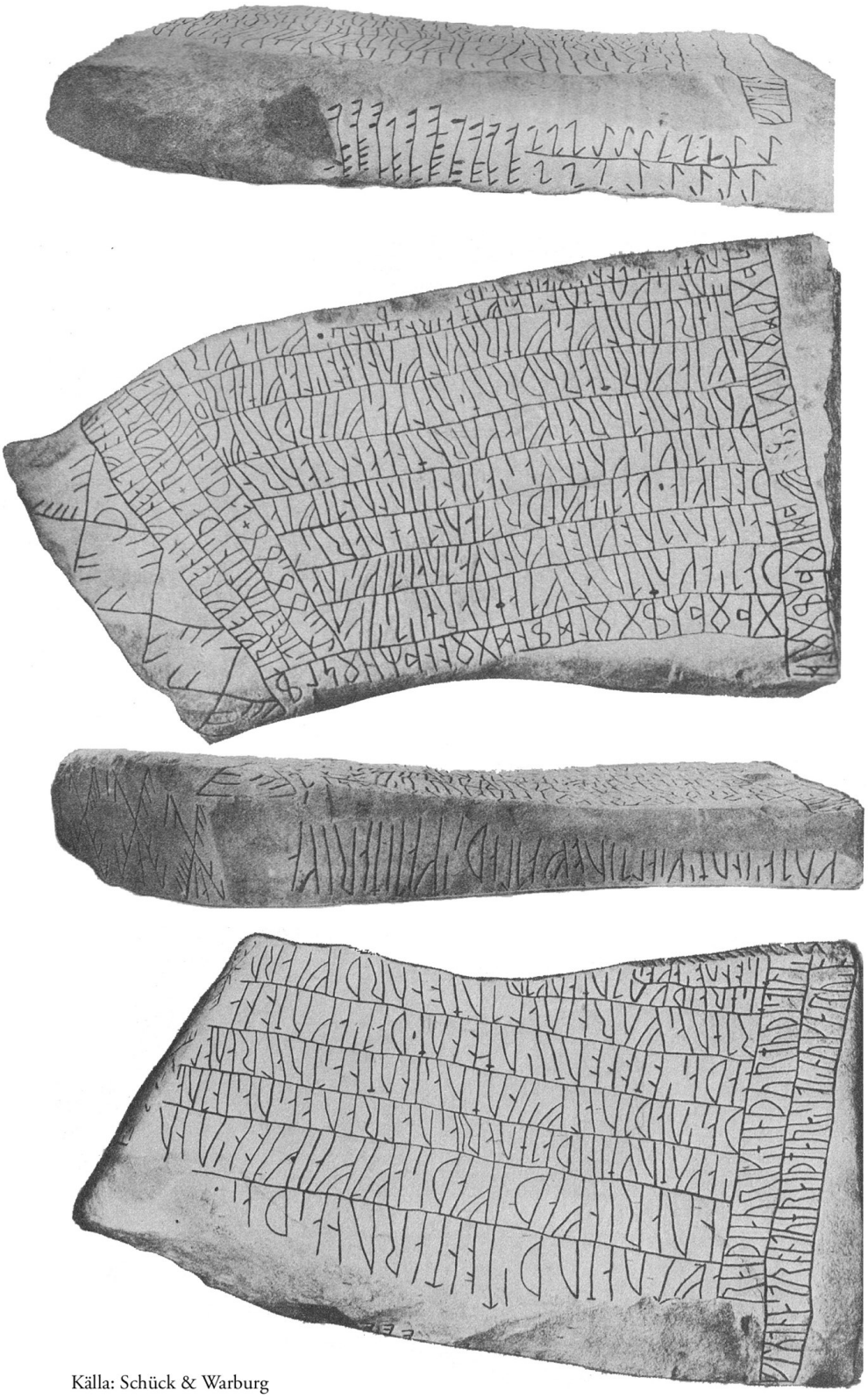

Källa: Schück & Warburg